

ZBIRKA ESEJA

ZAŠTO SAM „(A) POLITIČAN/NA“

Izdavači

Fondacija Konrad Adenauer
Institut za javnu politiku

Za izdavača

Jakov Devčić
Vladimir Popović

Uredile

Gordana Pilipović
Tamara Vukov Stančić

Lektorka i korektorka

Tanja Kaluđerović

Tehničko uredništvo

Absolut studio

Štampa

MIA PRINT

Tiraž

300

Fondacija Konrad Adenauer i Institut za javnu politiku
Beograd, maj 2024.

Autorske tekstove u ovoj knjizi izdavači objavljuju u obliku u kome su ih dostavili autori/ke i ne snose odgovornost za objavljeni sadržaj.

Sva prava zadržana. Doštampavanje u celosti, kao i u segmentima, samo uz dozvolu izdavača.

Ilustracija na koricama: Uroš Mitić i Tamara Savić

ISBN-978-86-82798-03-3

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

821.163.41-92(082.2)

O meni se radi! Zašto sam (a)političan/na? : zbirka eseja / [uredile
Gordana Pilipović, Tamara Vukov Stančić]. - Beograd : Fondacija Konrad
Adenauer : Institut za javnu politiku, 2024 (Beograd : MiA print). - 108
str. ; 25 cm

Tiraž 300.

ISBN 978-86-82798-03-3 (IJP)

COBISS.SR-ID 145588233

ZBIRKA ESEJA

O meni se radi! Zašto sam (a)političan/na?

Beograd 2024.

Svi učesnici konkursa čija se imena i prezimena nalaze
u sadržaju pisali su esej na sledeću temu:
O meni se radi! Zašto sam (a)političan/na?

SADRŽAJ

(A)političan/na?.....	7
O projektu: „O meni se radi! Zašto sam (a)političan/na?“	9
Stefan Korica.....	11
Emilija Janjić.....	14
Marko Vesić.....	18
David Adam.....	23
Katarina Todorović.....	27
Ivana Belić.....	32
Jelena Krdžavac.....	36
Mujo Bećirović.....	38
M.P.	40
Natalija Tomić.....	42
Veljko Stanojević.....	45
Katarina Bogićević.....	49
L.M.	52
Stojan Grujić.....	56
Nina Curaković.....	61
Marija Vasić.....	65
Veljko Miladinović.....	67
Mina Kovačević.....	72
Vladimir Agatonović.....	73
Elena Mavrak.....	78
Jovana Gojković.....	83
Mladen Matić.....	88
Jelena Stojić.....	92
Nikolina Dimitrijević.....	94
Miljana Marjanović.....	96
Jovana Lepojević.....	99
Monika Pundžević.....	102
Petar Manasijević.....	106
Fondacija Konrad Adenauer.....	110
Institut za javnu politiku.....	111
Članovi komisije.....	112

(A)političan/na?

Kao član žirija koji je birao najbolje radove na konkursu sa temom „O meni se radi! Zašto sam (a)političan/na?“, zajedničkog projekta Fondacije Konrad Adenauer u Srbiji i Instituta za javnu politiku, imao sam zadovoljstvo da kod mladih ljudi rođenih u godinama turbulentnih i prelomnih događaja, kao što su NATO bombardovanje Srbije, demokratske promene 5. oktobra i ubistvo premijera Đinđića, uočim lucidne metafore, definicije i stavove koje ne bih smislio iako radim u novinarstvu više godina nego što oni imaju života. Navešću samo neke primere: da je apolitičnost „apsurdna igra tišine“, „da je gutanje političkih razlika autoritaran pristup“, i da se odupiru „pasivnom nihilizmu“...

Nepristajanje na prepuštanje sudbini, na otrcane konformističke fraze – „svi su oni isti“, „ja ne mogu ništa da promenim, niti da utičem“, generalni je utisak o stavovima mladih nakon pročitanih radova. Ovi mladi ljudi politički percipiraju stvarnost, a aktivizam smatraju delom svog identiteta. Mnogi su kreativni, obrazovani i duhoviti. Ponekad i sarkastični. Ponekad i melanholični. Na konkurs je stiglo možda iznenađujuće mnogo radova, a pored izražene lucidnosti, primetno solidno obrazovanje se ogleda u dobro postavljenim – funkcionalnim citatima, a sve u skladu sa preovlađujućim stavom da je politička nepismenost najgora od svih nepismenosti. „Glasači ne rešavaju pitanja, već odlučuju ko će rešavati pitanja.“ (Džordž Vil) Baš tako. Velika većina pristiglih radova ipak je svesna značaja demokratskog procesa, autoritarnost na ovom konkursu nije „in“. Sudeći po iznetim stavovima, autori radova nisu spremni da svoju mladalačku energiju prevedu u neki pomodni, zavodljiv ali rizičan i jalovi postanarhizam, utopizam ili terminološki kamuflirani oportunistam. Idealizma, kome je sklon mlad čovek, svakako ne manjka na ovom konkursu. Ali ima lišenosti iluzija, valjda i zbog akumuliranog iskustva ranijih mladih generacija.

Radovi imaju izvore asocijativnosti – u autoritetima od Platona i Marksa, preko Milтона Fridmana, do Slavoj Žižeka i Ivana Krasteva, ali tu su i iskustva iz svakodnevnog života, stavovi drugova, porodice, šireg socijalnog okruženja, medija. Često se, funkcionalno i analitično, koriste rezultati istraživanja javnog mnjenja, a radovi se žanrovski razlikuju od esejističkih do onih koji bi zadovoljili formu kvalitetnog novinarskog članka.

Politiziranost ovih mladih ljudi možda prati izvesni nedostatak svesti o potrebi partijske artikulacije energije i stavova, ali zato partije treba da obrate pažnju na autore ovih radova jer su monitoring, draft i kasting bitna obeležja i ozbiljne politike i stvaranja partijske kadrovske baze. I mladih lidera, pa i mladih ideologa, zašto da ne. Radi se o kreativnim mladim ljudima, čiju političnost iskustvo može nadograditi, a od čega koristi može imati politički sistem zemlje i razvijanje demokratskog ambijenta u društvu. A to je nelinearan proces prilično neuralgičan u srpskom društvu. Optimizam mladih ljudi u bilansu konkursa je u kontradikciji sa letargijom koja prožima društvo ili „goblin režimom“ medijske i političke cinične aljkavosti i ravnodušnosti.

Iako su talentovani za pisanje u raznim formama, ovi mladi ljudi su tehnološki napredni (značaj društvenih mreža je ultimativan), ali izgleda i svesni da tehnološke novotarije ne menjaju „starinske“ političke metode, nedoumice, standarde i protivurečnosti.

Ovi radovi su i izvrsna kolekcija generacijske pozicije koja bi se mogla ukrstiti metodološki sa stavovima (sublimacijama) drugih generacija, a ta disperzivnost može biti produktivna.

Zoran Panović

O projektu: „O meni se radi! Zašto sam (a)političan/na?“

Projekat i konkurs „**O meni se radi! Zašto sam (a)političan/na?**“ je zajednički projekat Fondacije Konrad Adenauer i Instituta za javnu politiku i predstavlja nastavak uspešne višegodišnje saradnje na projektima namenjenim mladima.

Namera je bila da učenici/ce srednjih škola i gimnazija, studenti/kinje i postdiplomci/ke između 18 i 26 godina, koji su državljani/ke Republike Srbije, imaju mogućnost da iskažu svoje stavove i pogled na politiku i društvo, kao i da saopšte svoje razloge za (a)političnost. Mnoga istraživanja ukazivala su na nezainteresovanost mladih ljudi za politiku, kao i da znatan broj njih ne izlazi na izbore zbog toga što smatraju da ne mogu uticati na donošenje političkih odluka. Želeli smo da saznamo razloge za ovakve stavove, ali i da im ponudimo mogućnost da se njihov glas čuje i mišljenje uvaži.

Projekat je realizovan od februara do juna 2024. godine. Odziv je bio iznad očekivanja i pristiglo je 130 radova. U rodnoj strukturi autora приметно je više autorki, čak 67,18% naspram 32,82% autora koji su poslali eseje. Kada je u pitanju geografska zastupljenost, dominira Beograd (46 od 117 autora je navelo da je iz Beograda), 55 autora/ki predstavlja ostatak Srbije, dok je samo 16 autora/ki iz AP Vojvodine.

Učesnicima konkursa smo dali mogućnost da svoje radove u publikaciji potpišu inicijalima ili punim imenom i prezimenom. Smatrali smo da je važno da deo podataka o autoru/ki koji je vidljiv u publikaciji budu i njihove godine. Najveći broj autora/ki su u vreme prijavljivanja na konkurs imali od 21 do 25 godina.

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

Politika u Srbiji – mnogo zabluda, premalo odgovora

Stefan Korica, 18

Politika. Najmisterioznija reč u našem društvu, reklo bi se. Niko ne zna šta znači, a svi je prate. Niko je ne razume, ali je svi poznaju. I, naravno, gade je se. Onako, iz dubine duše, iskonski. Ubeđeni da je politika samo mulj, živo blato u koje se po pravilu ulazi isključivo iz lične koristi, pohlepe, zle namere ili svega zajedno. Zato i ne čudi što je toliko omražena i što se danas na nju gleda kao na zlo kog se treba kloniti, a na izbore kao na unapred nameštenu utakmicu u kojoj, po pravilu, uvek gubi narod.

Istina je, kao i uvek, mnogo složenija. Najpre treba saznati šta je politika, šta ona predstavlja i šta sve podrazumeva bavljenje istom. Dobro, odgovor na prvo pitanje je bar lako saznati zahvaljujući sveprisutnom gospodinu Guglu. A on kaže da je politika „delatnost usmerena na osmišljavanje, organizovanje, vođenje i regulisanje zajedničkog života ljudi, u skladu sa njihovim potrebama i interesima u zajednici“. Suvoparno zvuči, slažem se, ali sad makar znamo šta ta mistična reč znači. A znači, i to mnogo. Jer politika nije samo sednica Narodne skupštine na RTS-u 2. Nije ni još jedna suvoparna politička debata u kojoj obično ima mnogo reči a malo suštine. Ne, ne, ne... Mnogo je više od toga. Politika nas okružuje, svuda je oko nas. Da bismo kao društvo ostvarili neke zajedničke ciljeve, moramo se, dakle, baviti politikom. Načina za to je milion, a mnoge od njih čak i ne prepoznamo u životu.

Ilustrovaću to primerom iz ličnog iskustva. Imao sam sreću da su moji roditelji bili u onome što se popularno naziva „mešovitim brakom“, a uz to i u etnički raznobojnoj lokalnoj sredini, pa sam od malih nogu učen vrednostima poput razumevanja, dijaloga, međusobnog uvažavanja, sa stavom da su razlike zapravo plusevi, ono što društvo čini bogatijim. Tako sam formirao i svoj politički stav i mišljenje. Kada su prošle godine raspisani prevremeni parlamentarni izbori, pomislio sam da je to moja prilika da prvi put, kao ravnopravan građanin naše zemlje, te stavove pretočim u krug od mastila na izbornom listiću. Ali, ne lezi vraže, biračko pravo mi je izmaklo za čitava tri dana, koliko mi je nedostajalo do čuvenog 18. rođendana. Tad sam se okrenuo drugoj strategiji. Počeo sam da razgovaram sa ljudima u okruženju koji su imali biračko pravo: prvo roditelji, zatim malo dalja rodbina, pa prijatelji iz škole... i tako redom. Svakome od njih sam probao objasniti nekoliko stvari: zašto je važno da izađe na izbore, kako da prepozna ko zastupa njegove/njene ideje, koje su sve političke opcije prisutne na listiću i slično. Pomislio sam, kad već nemam pravo glasa, zašto makar ne raširiti svest kod onih koji ga imaju. Nije bilo lako, jer je preda mnom

stajao debeo zid ubeđenja i zabluda, koji su za ove tri decenije mlade srpske demokratije uspele da se ukorene kao drvo baobaba koje se pojavljuje u Egziperijevom *Malom Princu*. A čupanje tog zlog drveta je, baš kao i u romanu, „stvar reda”, kao jutarnja higijena. Priznaću da sam bio vrlo prijatno iznenađen kad sam, u nedelju uveče a zatim i u ponedeljak, saznao da je ogroman deo mog okruženja izašao na izbore. Svako je imao svoju opciju koju je zaokružio, svako je znao zašto je baš toj listi ukazao poverenje. „Praznik demokratije”, kako izbore nazivaju u medijima, zaista je to i bio, makar kad je odziv u pitanju. Bio sam srećan što sam, makar nekom simboličnom rečju, doprineo tome, nebitno u kojoj meri.

Zašto sam ispričao ovu kratku priču, verovatno se pitate? Jednostavno – i ja sam se, u toj situaciji, bavio politikom. Moj cilj i interes je bio raširiti svest o demokratiji, o izborima i o svim onim prednostima koje nam pruža pravo glasa i slobodnog izbora, a sredstvo kojim sam probao ostvariti taj cilj bili su samo reč i razgovor. Mnogo razgovora. Na kraju se ispostavilo da je dijalog zapravo najjače oružje, jače od bilo koje puške, tenka i slično, jer oni ne mogu razbiti ta duboko uvrežena i još dublje pogrešna mišljenja kao reč. Naravno, postoje i mnogi drugi načini bavljenja politikom koji ne podrazumevaju fotelju, funkciju sa visokom platom i niskom odgovornošću. Organizacije civilnog društva, svaka sa svojom specifičnom namerom i ciljem, takođe su sjajan primer kako se baviti politikom na opštu dobrobit. Zatim, tu su i sveprisutne društvene mreže, kojima možemo podići svest o nekoj važnoj stvari i dopreti do velikog broja ljudi. Načina je mnogo, a na čoveku je da izabere onaj koji njemu najviše leži i odgovara.

Nažalost, mnogima ipak odgovara da ne urade – ništa. Mnogo je povoda za takvo razmišljanje, ali premalo razumnog objašnjenja. Pođimo, na primer, od one čuvene rečenice koju često čujemo od starijih: „Ćuti, može i gore da bude, znaš kako je bilo teško pre 30 godina.” I naravno, niko ne može osporiti da, za razliku od prošlih generacija, mi nismo osetili na svojoj koži šta znači čekati u redu ispred pumpe sa bonovima za benzin koji ne vrede ni koliko papir na kojima su štampani. Ili šta znači trčati u skloništa pod zvukom „šizele”, dok „nevidljivi” prolazi nad glavom. Ili, daleko bilo, šta znači spakovati ceo život u dve torbe-krmače i krenuti putem za koji ne znaš gde vodi i da li ćeš tamo uopšte stići. Ali, opet, da li se treba zadovoljiti time što sad nemamo rat, hiperinflaciju i nestašice? Da li treba da se ravnamo po onome kako je bilo nekada, ili kako želimo da naša deca žive sutra? Zašto nam životni moto ne postane „Hajde, može i bolje” umesto „Ćuti, može i gore”? Ima i drugih, onih koji na mladog čoveka sa idejom gledaju kao na nezrelog, nedoraslog klinca kom bi pametnije bilo da gleda svoja posla umesto da se angažuje u toj politici. Naravno, njima neće pasti na pamet da je mladi Nikola Tesla već u svojim dvadesetim godinama razvio prve ideje i skice za indukzione motore koji rade na naizmeničnu struju, izum koji će od njega stvoriti jednu od najpoznatijih ličnosti civilizacije. Za rađanje vizije nije potrebno imati određen broj godina, novac, čak ni naročito obrazovanje. Treba imati spremnost, odlučnost i jasan cilj pred očima, onaj koji, kao i Teslina naizmenična struja, doprinosi svima, bez razlike i bez izuzetka.

Naravno, sem ovih defetističkih i uopšte štetnih stavova koji vladaju jednim delom društva, veliki doprinos kolektivnoj apatiji daju i sami političari,

valjda svesni da je po njih najbolje da naše društvo, kao njihov talac, ima povezanost na očima. Još ako ga svojevolejno drži i ne namerava da ga skine, tim bolje. Taj doprinos se može podeliti na par kategorija. Prvo, znamo da je pitanje prava glasa pitanje odgovornosti prema sebi, prema društvu, a najviše prema onima kojima to društvo ostavljamo. Zato se odgovornost izjednačuje sa krivicom, dakle, ako smatraš da društvo treba da preuzme odgovornost za nešto – ti zapravo okrivljuješ naš presveti i nepogrešiv narod za sve loše što se ikada na svetu desilo, od vremena majanske civilizacije pa do danas. Razume se, posle takve konstatacije obično kreće rafalna paljba uvreda, pogrđnih naziva i pretnji iz onoga što se naziva „medijima“. Druga vrsta negativnog doprinosa jeste banalizacija politike, pretvaranje ozbiljnih pitanja u cirkus i predstavu na koju se čovek može samo od muke smejati. Za prikaz ovakvog doprinosa je dovoljno pustiti RTS 2 u vreme prenosa sednica Skupštine. Umesto o budžetu, zakonima, planovima za razvoj jedne zemlje, gledaoci mogu da obogate svoj rečnik kletvama i uvredama kakve se ne mogu čuti ni u rijaliti programima posle ponoći, da uživaju u opštim tučama ili da jednostavno gledaju neke poslanike kako spavaju usred sednice, dok primaju verovatno duplo veću platu od onih koji ih gledaju kako plove po svetu snova. Naravno da će posle takvog prikaza prosečan čovek pomisliti „ma ko bi normalan da se bavi politikom pored ovih ljudi“. I tu je u stvari glavni problem – ako se mi ne bavimo politikom, a ne želimo da se trenutna garnitura političara pita o sudbini države, koga onda da dovedemo, sem možda vanzemaljaca, mada je pitanje da li bi i oni prihvatili da vode državu.

Na sreću (ili nažalost, zavisno iz čijeg ugla gledate) čini se da i pored tog izuzetnog truda da se kurs kretanja ka dnu ne menja, društvo ipak sazreva. Polako, možda čak i presporo, ali i to je promena u odnosu na hod unazad kom smo bili skloni. Eto, mi srednjoškolci smo uspeali da se izborimo za odlaganje državne mature koja je pretila da bude katastrofa po prosvetni sistem, i to nije jedini primer pozitivne promene koja je nastala iz želje da se glas ljudi čuje. Sve je više svesti o problemima poput životne sredine, ljudskih i manjinskih prava, o nasušnoj potrebi da budemo u toku sa svetom i povezani s njim, a ne odmetnuti i izolovani. Sve je više mladih koji se uključuju u društveni aktivizam pa i u politiku. I dok promene možda izgledaju male, one imaju potencijal da pokrenu lančanu reakciju, koja bi, možda, mogla zaista dovesti do tektonske promene svesti našeg naroda.

Stvar je dakle jasna – društvo mora preuzeti odgovornost za svoju i budućnost generacija koje će nas naslediti. Govore nam to i primeri susednih država, onih koje su posle pada Berlinskog zida i sistema u kojem se vrhovni autoritet morao poštovati po svaku cenu, shvatile da samo društva u kojima postoji vladavina prava i u kojima, još bitnije, društvo koristi svoja prava za opšti boljitak, mogu da budu napredna. U redu, jesmo se mi za to vreme igrali malo rata a malo „demokratije na srpski način“, ali nije kasno da se priključimo regionu. Bavljenje politikom jedan je od načina da ostvarimo promenu u pozitivnom smeru, bilo to u našoj lokalnoj zajednici ili šire, na nivou države. A kao što smo videli, nije ni toliko gadno, ni toliko nečasno baviti se politikom, dokle god su ciljevi ispravni i koriste svima.

Zapravo, najteže je početi. A najbolje je početi sada, jer se o nama radi.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Emilija Janjić, 23

Poštovani gospodine iz autobusa,

Poštovani toliko da postaje nemerljivo, zamolila bih Vas, ali samo ako Vam nije preveliki problem, da prestanete u pokušaju da me izgurate iz ovog škripavog vozila u pokretu. Znete, poštovani saputniče, isto kao i Vi, i sama sam svesna postojanja ogromne gužve. Svesna sam i toga da Vam se baš žuri, mada kome se danas ne žuri? Svakako, morate takođe biti svesni činjenice da sam ja jedna mala žena i da sam uz to nedovoljno snažna da Vas ponese ili nastavim da se poluprofesionalno rvem sa Vama. To što želite da me pregazite, da moje postojanje završi na Vašem donu ili da mi se jednostavno zakačite na leđa i svoje breme prenesete na mene, čini se kao potpuno nepravedna odluka koja nikako neće promeniti situaciju u kojoj je autobus toliko prepun da nema mesta za sedenje, za stajanje, pa čak ni za disanje. Iskreno Vam se izvinjavam što sprečavam Vašu nameru, međutim, nisam kriva ja, nisu krivi svi ovi ljudi koji stoje, sede i dišu. Nema dovoljno vozila, a kao što smo već ustanovili, svima nama se poprilično žuri. Nije ni do ubrzanja, već je do potrebe da se na vreme stigne od tačke A do tačke B. I verujte mi, da nisam morala, ne bih ni ulazila u ovo prepuno vozilo. Bilo kako bilo, vremenski proračun i zdrav razum sprečili su realizaciju vlastite želje da pešačim više od četvrtine dana kako bih stigla na lokaciju na kojoj je neophodno da se zadržim ne duže od četvrtine sata. I možda se pitate, verovatnije se ne pitate, poštovani gospodine iz autobusa, sada već utisnutog lakta u prostor između moja dva rebra, kuda se ja to krećem. Kuda ja to idem i zašto možda nisam u školi ili u kuhinji, gde mi godine ili pol i vrednosti ovoga društva nalažu i agresivno me prisiljavaju da budem. Ali, moram da Vas razočaram, poštovani gospodine, školu sam završila, čak sam i fakultet završila, kuhinju sam očistila, ručak sam skuvala, slobodno vreme sam iskoristila da pokušam da ukažem na rodnu nejednakost, a okove patrijarhata odložila sam ispred autobusa. Da se vratimo mi na ono što se Vi pitate ili ne pitate, kuda se moje malo telo uputilo. Pošla sam da glasam.

Znete, vrlo se ponosim time, poštovani gospodine iz autobusa, pa moram tako direktno da Vas obavestim. Nadam se da ste Vi svoju građansku dužnost već obavili. Zaista ne želim da razmišljam o scenariju u kome ste propustili svoju šansu. Nažalost, moram sa Vama da podelim i svoje lično razočaranje potezom kasnog ustajanja. Vidite, da sam ranije ustala, možda kao Vi ili kao kosooki, tamnoputi vozač autobusa, možda bih uspela da ovu gužvu nekako izbegnem. I kad kažem kosooki i tamnoputi vozač autobusa

ne želim da automatski pomislite da sam rasista i da u ovim epitetima ima nečega ružnog i podrugljivog. Jednostavno mi je samo vrlo zabavno i egzotično to što autobusom upravlja, recimo, Nepalac. Ne kažem da Nepalac u Srbiji nema prava da vozi autobus ili nema pravo da legalno radi bilo šta, međutim, krajnje interesantan mi je podatak da ima toliko ovdašnjih ljudi bez posla, toliko vozača sa iskustvom i toliko onih koji bi časno upravljali dugačkim vozilom ispresecanim harmonikom. I ne, poštovani gospodine iz autobusa, ne kažem ja da kosooki, tamnopusi vozač ne obavlja svoj posao časno i savesno, samo mi se nazire potencijalni problem u vidu jezičke barijere, nepoznavanja ulica ili imena. Vidim i moralni problem unajmljivanja jeftine radne snage. Vidim ja ovde mnogo problema. Ali, da, pored kratke i nedorečene kritike kapitalizma i nedovoljno uspešne postsocijalističke transformacije, uočavam i svoj malopre napomenuti problem kasnog ustajanja. Želela sam rano da ustanem, navila sam više alarma, međutim, moje telo je bilo isuviše umorno da čuje umilni zvuk digitalizovanih ptica i žubora vode. Ustala sam kasno jer sam legla kasno. Ovakva postavka je prilično logična. Ustala sam kasno jer sam se u svom krevetu našla kasno. I, ne, gospodine iz autobusa, nisam legla kasno jer sam išla u provod sa raskalašnom omladinom i sinovima privilegovanih koji voze skupe automobile, bahato troše tuđi novac, prave prekršaje koji će sutradan biti izbrisani iz policijskih zapisnika. Nisam išla ni sa omladinom koja se opija, koristi narkotike i seče vlastite zglobove u nadi da će neko prepoznati da im u glavi nije dobro, da će neko čuti da im je potrebna pomoć jer psiholog nije samo za ludake i kukavice. Ma nisam bila ni sa jednom vrstom omladine koju svi jedva čekate da okarakterišete kao nesposobnu, pogledate je popreko i optužite za sav sunovrat i moralnu i materijalnu bedu u kojoj smo sada. Možda bi mi bilo lepše da sam sa omladinom jela posle ponoćne sate. Nisam, služila sam nekulturne i brisala sam stolove za starijima, onima koji misle da je konobarica tu da se ispipa, da joj se zviždi i da je ona još jedan komad mesa pridodat jelovniku. I ne, gospodine iz autobusa, nisam ja konobarica zato što je to put ka brzom novcu bez dana škole. Štaviše, pravi konobari imaju školu, a imam je i ja, samo u drugoj branši. Ja sam konobarica jer trenutno to moram da budem kako ne bih morala da se udam za dobru i imućnu priliku, čije vlasništvo postajem udajom, pa se onda svaka modrica i prijava briše kada ta prilika nekom inspektoru u džep ubaci koju novčanicu. Ne želim da zavisim ni od koga. Zato sam ja konobarica, poštovani gospodine iz autobusa. Nemojte me pogrešno razumeti, ne mislim da je posao konobara manje vredan, samo mislim da konobarice ne treba izjednačavati sa neradnicama i ženama lakog morala.

Da li znate Vi, poštovani gospodine iz autobusa, da sam se ja školovala baš dugo i da imam ceo zid pokriven naređanim diplomama, da imam iza sebe nagrade, stipendije, povelje, dobre ocene, pohvale, lepe reči, kredite i naivne oči ispunjene ponosom? I sve sam ja to uredno posložila i onda sam poželela da se otisnem u onaj istinski svet, u svet odraslih, poželela sam da se zaposlim, poželela sam da konačno to znanje koje čuvam ispod očešljane kose i primenim. I išla sam na intervju e i lepo sam se predstavljala i nisam lagala i nosila sam ispeglane košulje i sjajne karmine, nalakirane nokte i samopouzdanje, ispravljenu kičmu i pravilno držanje, nosila sam znanje i diplome, ideje i nadu. Izgleda, međutim, da ništa od toga nije bilo

dovoljno, poštovani gospodine iz autobusa. Svi su mi oni govorili da sam premlada, prezelen, prekvalifikovana, nekvalifikovana, govorili su mi da nemam dovoljno iskustva, da nemam vozačku dozvolu, da nemam dovoljno poniznosti, da nemam člansku kartu, stranačku knjižicu, da nemam dovoljno jaku želju da budem rob, govorili su mi da nemam i da nemam. A verujte mi, poštovani gospodine iz autobusa, pristala bih da budem čak i korporativni rob samo da znam da je neko moje kvalitete prepoznao i da se znanje jednom čak i ovde ceni. Prošla sam kroz toliko hodnika, kancelarija, ureda, ofisa, pogleda, procena, pitanja, formulara, administracije, papira, predstavljanja, pozdrava, stisaka ruke, dolazaka i odlazaka. Na kraju dana, svaku noć sam u krevet išla bez veze. Veze koja bi bila članska karta za poslovni svet. Čini se da je moja diploma obezvređena.

Znam ja, poštovani gospodine, da ne smem da izgubim nadu i da princeza uvek dobije srećan kraj, da je potrebno vreme i da neće veza uvek biti presudna, ali sada jeste i moja mladost je sada i ovde. Ne gubi mi se vreme, a nije više ni do oportunitetnog troška. Ovo je samo trošak. Trošak vremena i talenta. Da li znate kakav je osećaj kad se sve godine truda i naivnog optimizma izjednače sa postojanjem veze? Ne želim da moram da imam vezu, a osećala bih se prljavo da je imam. Prljavo kao prava mala varalica, varalica kao neznalica i nekvalifikovana, beskorisna otimačica zaposlenja.

Jednom u životu imala sam značajnu vezu. Bilo je to pre nekoliko godina. Moj organizam je tada napao jedan do tada neidentifikovani parazit. I ne govorim ovde o metaforičkim parazitima, parazitima društva, ljudskim lišajevima, isisivačima životne energije ili nekažnjenim slobodnim jahačima. Ovde govorim o pravim parazitima, parazitima od krvi i mesa, kada bi paraziti uopšte bili i sačinjeni od krvi i mesa. Živim parazitima, uništivačima nevinih organizama. I nastanio se taj jedan parazit u moje telo i živio je neprimećeno sve dok mi jedne noći nije pojeo vid na desnom oku. Ukrao mi je svojim lepljivim, parazitskim rukama sposobnost da spoznam svetlo, mogućnost i šansu da se jedno oko oporavi, a na poklon mi je dao punomasni bol za doručak, ručak i večeru, mrak, očaj i bespomoćnost. Ali ne pričam ovo da u Vama izazovem sažaljenje i želju da mi iščupate, pa poklonite svoje sopstveno oko. Ova tužna priča samo je uvod u moju tezu da ste ovde bez veze potpuno lišeni šanse, bilo kakve i u bilo kom kontekstu. Taj parazit bi u meni ostao da nisam posedovala tu, već napomenutu, značajnu vezu. Vidite, poštovani gospodine iz autobusa, da ja nisam poznavala nekog ko je poznavao nekog ko je poznavao nekog, još uvek bih bila na listi hitnih slučajeva, koji su hitni već godinama, Dakle, da nisam imala vezu i nekog ko je znao nekog drugog, ja bih još uvek bila žena sa parazitom u sebi. Bila bih žena bez oba oka, bez nade da će ikada progledati. Značajna veza mi je, dakle, omogućila da dobijem mesto u bolnici i da na kartonu zakačenom na moj bolnički krevet markerom bude ispisano moje ime, ime parazita u meni i ime doktora koji je poželeo da se uhvati u koštac sa mnom i sa, tada već mojim parazitom. Značajna veza neposredno, možda malo više posredno, dovela je do mog izlečenja.

Muka mi je, poštovani gospodine iz autobusa. I nije mi muka jer autobus prelazi preko rupa na tek otvorenoj deonici puta, nije mi muka od smrada koji osećam kroz poluotvoreni prozor i nije mi muka od dima i neprijatnog zvuka koji

ispušta ovaj autobus, ovaj autobus tek kupljen preko neobjavljene i skrivene javne nabavke vrednosti jednog bolesnog deteta koje lečimo porukama. I znam, potpuno je opravdano da nekom i od svega ovog navedenog bude muka, metaforički i fizički. Meni nije, plašim se da sam na sve to već navikla. Meni je muka od veze, značajne i beznačajne, muka mi je od kupovine zdravlja, kockanja sa životom svaki put kada uđem u autobus i privilegovanog bolničkog kreveta. Sve su mi te veze, poštovani gospodine iz autobusa, prilično bez veze.

Ja baš zato idem da glasam. I verujem da Vam je čudno kako se i zašto mladi interesuju za politiku, međutim, ova zemlja je jedini prostor koji dovoljno poznajem da ga nazovem domom, domom, a ne kućom, jer dom podrazumeva korenje i ljubav, prošlost i budućnost. Ovo je moj dom i pravo da Vam kažem, poštovani gospodine iz autobusa, baš mi se nešto ne ide odavde. I svesna sam ja da je potrebno mnogo vremena i da je put ka boljitku baš težak i da je potrebno mnogo cementa da se ove rupe u asfaltu zakrpe i da je potrebno mnogo ulagaja i odricanja i još mnogo više optimizma i iskrenog, a ne banalnog rodoljublja da ova zemlja uspe da progleda. Ali ako sam ja uspela da progledam, progledaće i ona, moje biće veruje u to. I svi paraziti jednom će izumreti i njihove jedinke nestaće pre nego što ćelija uopšte počne da se deli. Ja samo želim da ostanem ovde. Želim da imam svoj dom i svoje znanje i svoj uspeh i svoj jezik i svoj pasoš i svoje klice, ovde i nigde drugde. I zato, poštovani gospodine iz autobusa, baš ovde moram da izađem i siđem iz pregrejanog autobusa. Ovde je moje izborna mesto. I fizički i metaforički. Izvinite, poštovani gospodine, ako Vam je moja priča bila naporna i ako su Vam ove teme pokvarile popodnevno raspoloženje i ako Vam je moje ukazivanje na objektivne probleme izazvalo osećaj neprijatnosti i pokvarilo želju za ritualom popodnevnog ispijanja kafe ali, znate, moja priča je važna. I moj glas je važan i ja sam važna. Prijatan dan i izbor i život.

Srdačan pozdrav, poštovani gospodine iz autobusa.

S ljubavlju,

Ne tako svetla sadašnjost

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

Marko Vesić, 24

Ozbiljne teme su u savremenom svetu neretko rezervisane za neobavezne razgovore tokom ručka, salonski aktivizam i, na koncu, usamljeničke ruminacije inspirisanih pojedinaca, a podrazumeva se da se sve to može podvesti pod gotovo uvredljiv termin povezan sa lenjošću – filozofiranje. Ukoliko nije reč o fragmentarnim, usputnim konverzacijama koje, istini za volju, i ne pretenduju na otkrivanje univerzalnih istina, već najčešće služe zabavi (ili su, u domaćem kontekstu, odličan katalizator rasprave i intelektualnog nadigravanja), u iskušenju smo da tzv. ozbiljna pitanja smatramo ekskluzivitetom politike – nekakve anonimne sile koja oblikuje našu stvarnost, a čiji su krotitelji, vlasnici i mecene upravo političari. Dakle, ili „nije naša stvar” ili, ukoliko jeste, najviše što možemo je da se posvađamo, kako bismo se kasnije izvinjavali zbog ishitrene reakcije, u nadi da će nam druga strana oprostiti, jer ipak je reč o bezveznim stvarima, no... da li smo uopšte suprotstavili mišljenja na filozofski adekvatan način i zašto je to, zapravo, važno? Ukoliko isključimo logičke greške i druge distraktore u komunikaciji – stavljajući tako konverzaciju u interni semantički prostor lišen nezgodnih gostiju – najčešći problemi sa kojima se suočavamo su prevelika simplifikacija stvarnosti, čija je kompleksnost nama u najmanju ruku nesaglediva, kao i zamena objekta rasprave sa sopstvenim emocijama („ne kritikujem tebe, već tvoje ponašanje”), kada svaka rasprava nepovratno gubi kritički potencijal. Nažalost, postoje i oni koji se vek nakon Hajdegera i Vitgenštajna i dalje beznadežno zanose praktično besmislenim pitanjima poput „šta je to politika?” ili „šta je, u biti, političko?” i koje treba podsetiti na nekoliko stvari: prvo, milenijumima intuitivno znamo šta je to broj, a on je, kao takav, formalno definisan tek početkom XX veka u Zermelo-Frenkelovoj teoriji skupova (dakle, možemo imati predstavu o nečem bez striktno definicije, pogotovo kada je reč o tako kompleksnim pojavama), a drugo, radikalni jezički skepticizam („sve je političko” jer sve može biti interpretirano kao „političko”) ne vodi nas nikuda, zaobilazeći bazične zakone ili nužnosti koje susrećemo u stvarnosti, često u korist izuzetno patogenih politika poput socijalne pravde (klasičan primer bilo bi ukidanje STEM i umetničkih programa za nadarene srednjoškolce u Njujorku, jer koncept darovitosti nije pogodan usled svoje ideološke funkcije; dok neki bivaju podstaknuti, drugi se mogu osetiti ugroženim, a pitanje ko je darovit – inteligentan, nadaren, pa i kreativan! – prema ovoj doktrini nije stvar objektivnog rasuđivanja, već predstavlja „tlačiteljsku jezičku konstrukciju”). Time ne želim da kažem da su odgovori na ova pitanja laki, već naprotiv, da su to pogrešna pitanja, kao i da se suštinska bitka ne vodi oko termina

politike, individualnih i nužno divergentnih iskustava ljudi koja su, kroz prizmu subjektivnih sistema vrednosti, parcijalna i nedorasla terminu teorije ili hipoteze o društvu kada se jezički posreduju u konverzaciji. Zapravo, ono o čemu bih želeo da govorim su razlozi za postojanje (i uklanjanje!) ružičastih naočara kojima posredujemo svet u svojim privatnim teorijama ili utešnim, rezignantnim konstrukcijama poput „dobro je kako bi moglo da bude...“; spram svega navedenog, pokušaću da pružim ozbiljne odgovore na ozbiljna pitanja o apolitičnosti i ličnim razlozima za uklanjanje groznog slova „a“ na njenom početku.

Na tragu misli slavnog Ričarda Fajnmana, fizičara i dobitnika Nobelove nagrade, koji je tvrdio da je „publiku najlakše fascinirati brojkama“, istakao bih sledeće podatke: dok je smrtnost dece do pet godina početkom XIX veka bila 80%, danas je ona, na globalnom nivou, svega 5%. To, između ostalog, govori u prilog vrtoglavom razvoju medicine u XX veku; pored sinteze i upotrebe antibiotika, odnosno vakcina (setimo se samo one protiv virusa besnila, od kojeg je smrtnost gotovo 100%), danas uspešno menjamo srčane zaliske, ugrađujemo titanijumske kukove, a prva transplantacija srca, obavljena „davne“ 1974. godine, bila je trn u oku javnosti koliko i crkvenim velikodostojnicima, koji su smatrali da je reč o svojevrsnom „poigravanju sa bogom“. Danas ona predstavlja relativno rutinsku operaciju koja je – pored ostalih dostignuća nauke novog doba – produžila životni vek čoveka za neverovatnih 37 godina u odnosu na početak XX veka, kada je on iznosio oko 30 godina. Svi ti zdravi (i dugovečni!) ljudi koji dnevno obave gotovo 100.000 letova, a godišnje publikuju između 600.000 i milion knjiga, najčešće ne moraju da idu u vojsku (i rat), dok, prema statistici iz 2016. godine, češće pate od gojaznosti nego neuhranjenosti! Ali, šta time želim da vam kažem? Savremeni čovek se, načelno, više ne bori sa fundamentalnim problemima prirodne i društvene stvarnosti, poput gladi i zdravstvenog stanja, a u prilici je i da sebi obezbedi relativno siguran životni prostor. To ne znači da opasnosti ne postoje (od ratova, inflacije, supervulkanskih erupcija i epidemija), već da, u izobilju osnovnog, on nema potrebu da o njima razmišlja i tako implicitno ili eksplicitno prihvata goli minimum egzistencije jer su, i sam će tvrditi, njegovi preci (neprecizirano koji!) živeli u sojenicama i na parčetu hleba dnevno – u čemu, zapravo, ne bi bio u krivu, jer to i jeste bilo stanje Evrope do Industrijske revolucije i razvoja tržišne ekonomije, kada je, piše jedan putopisac, prosečni Evropljanin mogao da pojede svega jednu pomorandžu za čitav život! Stoga, na velikim skalama, jasno je da apolitičnost bar jednim delom potiče od bazičnog zadovoljstva ljudi na globalnom nivou. Dakle, budući da se više ne moraju okupirati pukim preživljavanjem, ljudi optimizuju svoje životno iskustvo na vrlo različite načine, bez intenzivne potrebe za uplitanjem u politiku koja je ionako dovoljno dobra da oni rade to što rade, žive slobodno ili se bar tako osećaju. Međutim, primećujete da je ovde reč o svojevrsnom filozofskom slepilu, apatiji i neznanju koje čoveka sigurno neće podstaći da se zapita – može li bolje ili da li je, zapravo, tako? Ima li, naposljetku, nečeg strašnijeg od nesvesne rezigniranosti ove vrste, posebno u vremenu u kakvom živimo?

Ljudska apolitičnost se može čitati i kao rezultat „ubeđenosti u sopstveno mišljenje“; na primer, opšte je poznato da algoritmi kojima platforme

poput Tvitera i Instagrama posreduju virtuelni sadržaj, istovremeno spajaju istomišljenike, svrstavajući ih tako u *bubbles* u kojima mogu da potvrde svoj stav, ali ne i da dođu do konstruktivnih razmena mišljenja i (zdravih) sukoba. Takav fenomen, po svemu sudeći, čini da se ljudi osećaju sigurnim, odnosno da su u pravu, kao i da imaju već dovoljno uticaja na celu situaciju ili da je, sa druge strane, sve u najboljem redu. Konstrukcija slike stvarnosti nikada nije bila lakša nego u globalnom svetu, a politička dužnost, subjektivno, nikada manje važna. Na sličnom tragu, možemo reći i da čovek današnjice doživljava strah pred tehnologijom koja, nekada i iz senke, oblikuje našu stvarnost kao takvu; projekti kontrole stanovništva (Hiljadu kamera za siguran grad, kineska zamisao od koje se, bar za sada, odustalo), zajedno sa digitalnim botovima, te lažnim profilima, sadržajima koji neovlašćeno prikupljaju podatke i, uopšte, zabranama (ruski *Whatsapp*, kineski *Viber*..) u njemu sigurno izazivaju strepnje kako da se ovom Levijatenu, koji prevazilazi njegove moći u digitalnom svetu, zapravo suprotstavi? Dakle, tehnologija nas, kada je reč o apolitičnosti, vodi od pozicije „već dovoljno činim za sebe i društvo“ do „moj uticaj je nemoguć ili zanemarljiv u najboljem slučaju“.

Treće pitanje apolitičnosti tiče se nevidljivih niti ekonomskih i političkih sloboda. Kako Milton Fridman sjajno uočava u svom kapitalnom delu *Kapitalizam i sloboda*, pomenute vrste nisu nezavisne, već utiču jedna na drugu (podsetimo se njegovog primera o zabrani putovanja u SSSR tokom decenija hladnoratovskog stanja – zabranjujući političke slobode, ujedno ste osuđeni i na drugačiji ekonomski manevar, kao i *vice versa*). U lokalnom kontekstu se možemo poslužiti protestom *freelance* programera od pre nekoliko godina koji su, prema mom sudu, bili relativno apolitični do tada; zadovoljni svojim ekonomskim statusom, nisu imali većih – osim imanentno etičkih – razloga da se protiv hazarda vlasti bune. Ipak, kada su njihova primanja, u izvesnom smislu i izvesnoj meri, bila ugrožena, ovo do tada apolitično telo se pobunilo protiv uvođenja novog zakona o retroaktivnom oporezivanju. Apolitičnost, primećujemo, nekada je i rezultat relativno dobre ekonomske situiranosti koja, sama po sebi, predstavlja samo jednu nit, varijablu naše stvarnosti, no koja može voditi redukcionističkom pogledu, te zanemarivanju drugih fenomena poput ekologije i pomenutih političkih sloboda. Čovek domaćeg podneblja, usudiću se da pretpostavim, rezistentniji je na potrebe raznoraznih vrsta usled velikih istorijskih nedaća koje su ga snašle, pa će svaki dodatni politički akt smatrati ne svojom dužnoću, ili uopšte opcijom, već ekskluzivitetom koji je bio teško dostizan.

Ukoliko je verovati Slavoju Žižeku, najtiražnijem slovenačkom filozofu, današnji čovek doživljava tzv. krizu licemernog subjekta. Naime, kada mu sve ide u životu, čovek je sklon da svoje uspehe pripisuje sopstvenom trudu i naporu, a kada to, ipak, nije slučaj, onda krivicu voli da svali na druge – društvo, sistem, okolnosti i tome slično. Činjenica je da je današnji svet brži, manje predvidiv i nestalan u odnosu na onaj koji smo mogli da zateknemo pre čitavog stoleća, no to i dalje nije pravo objašnjenje ovog fenomena. Ono o čemu je zapravo reč je, prema Hjumu, prava priroda ludosti – lud je, dakle, onaj koji stvari posmatra kratkoročno, vapeći isključivo za sopstvenim interesima, te trenutnim zadovoljstvima. Na tom tragu, ponovo bih vas podsetio na tragičnu

istoriju Balkana tokom koje, istini za volju, društvo nije imalo prilike da osvoji ideje i vrednosti demokratije; često bivajući u ratu, krizama i nedaćama sopstvene tvrdoglavosti, nije se moglo misliti u terminima dugoročnih planiranja (i danas, nažalost, često čujemo fraze poput „danas za sutra“ ili „za juče“), dok stranice slavne istorije severnih zemalja ispisuju neverovatnih tri stotine godina od osvojene demokratije, razvijene tržišne ekonomije i kulture poslovanja kao takve. *Homo Serbicus*, tako, nema usvojen vrednosni sistem spram koga bi mogao videti važne i pozitivne aspekte političkog delovanja, a kada svemu tome dodamo i snažne tektonske pokrete kojima se instruktivno služi trenutno postojeća politička garnitura, postaje jasno da su sve lađe za njega potonule. Još jednom ću se usuditi da budem hrabar u svojoj tvrdnji i reći da autoritarni režim, koji trenutno deluje u Srbiji, ovakav mehanizam proizvodnje apolitičnosti svesno koristi za svoje političke ciljeve.

Savremenog čoveka, ruku na srce, brinu i druge stvari; kada ne bi bilo verskih i drugih netrpeljivosti, zavidnih komšija, te neokonzervativnih strujanja koje uočavamo kod mladih (o čemu Institut za filozofiju i društvenu teoriju ima, nažalost, puno empirijskih dokaza) i rastućeg stepena nacionalizma, možda bi on i imao volje (vremena, svakako, ima napretek; obiđite Knez Mihailovu u dva sata posle podne!), ali to, ipak, nije slučaj. Rezignirano ću priznati da savremeni čovek naprosto nema poverenja u vlast; od velikog broja orvelovski zataškanih afera i upotreba sile, preko duge tradicije jednovlašća i jednomlja, sve do cenzure i kontrole koju ni Zamjatin ne bi mogao da zamisli, gorak ukus koji mu ostaje u ustima znači samo jedno – izgleda da nam nema spasa i da ništa povodom toga ne mogu da učinim, ergo, nemam razloga da glasam ili da se time, uopšte, bavim. Na koncu, šta bih i mogao da uradim?

Ne pitajte se šta država može da uradi za vas, već šta vi možete da uradite za državu! – rekao je, jednom prilikom, Kenedi. Razmislimo za trenutak. Slobodan pojedinac bi, u načelu, trebalo da se bavi samo sopstvenim životom, dok bi država imala ulogu da ga kroz zakonsku regulativu, garanciju sigurnosti i privatnog vlasništva, u tome podrži. Dakle, on ne bi trebalo da duguje državi, niti bi država, osim navedenih elemenata i javnih dobara, trebalo da duguje njemu (primera radi, besmisleno je da država glumi roditelja kroz samoupravljanje koje, kako se tvrdi, ne postoji – što nije slučaj sa reliktima poput Obuće *Beograd*, državnog zdravstva itd.); prava sloboda bi, u tom slučaju, podrazumevala infrastrukturnu funkciju države koja bi se, na tome, i završila, bez pretenzija da bude Frankenštajn, kakvog danas poznajemo, baveći se raznim stvarima, od medija do najsitnijih regulativa u obrazovanju. Kenedi je, stoga, bio u krivu, ali šta to, za nas, znači? *Conditio sine qua non*, kada je reč o političnosti, jeste osvajanje vrednosti i ideja demokratije – vlast je smenjiva, tvoj glas se računa i može biti bolje. Za početak, možda bi proporcionalni izborni sistem u lokalnom kontekstu dao veći osećaj važnosti, a ravnotežu bi, bar u nekoj meri, izmestio na periferne delove države. Pozitivne prakse deliberativne ili, kako se drugačije naziva, participatorne demokratije takođe bi bilo korisno isprobati; primera radi, o upotrebi budžeta ili zemljišnog poseda jedne opštine trebalo bi više da se pitaju građani koji tu žive, nego političari na relevantnim funkcijama, a mogli bi da budu uključeni i neki stručnjaci (Argentina, kao i Novi Zeland, uspešno

sprovodi slične politike). Redukcija zaduženja države bi, nije zgoreg pomenuti, smanjila i njenu ekonomsku odnosno političku moć (decentralizacija, prema stručnoj literaturi), ali kako ubediti ljude da može biti bolje?

Odgovor na ovo pitanje je (uostalom, kao i sve na ovom svetu) veoma kompleksan i on podrazumeva amalgam više stvari; od vrednosti i vaspitanja (čije se znatnije promene beleže u ciklusima od 50 do 70 godina), do obrazovanja i različitih vrsta pismenosti (naučne, filozofske i digitalne, ekonomske koliko i političke). Savremeni čovek, nesumnjivo, mora da započne rad na sebi, fokusirajući se na racionalno promišljanje više nego na emotivni milje koji ga danas, po mom mišljenju, prečesto okupira („teror rada na sebi“ je jedna od najstrašnijih konstrukcija koje sam čuo!). Dakle, sistemske promene se dešavaju u pravno regulisanom prostoru, ali potiču od **istrajnih pojedinaca** svesnih da su promene ne samo moguće, već i nužne (primetite da je ovo jedina boldovana sintagma, poput jedine obojene devojčice u *Šindlerovoj listi*). Jedinica društva nije nekakav kolektivni entitet, već upravo pojedinac, svestan svojih i potencijala drugih ljudi u čijoj sinergiji nastaje budućnost.

Na koncu, šta ukoliko ostanemo apolitični? Kejnzijska politika ionako kaže da smo „dugoročno svi mrtvi“, a istini za volju i nije nam toliko loše. Moraću, ipak, da vas razočaram i da vam kažem sledeće: u narednih stotinu godina će temperatura, usled globalnog zagrevanja, rapidno porasti (do 4,6°C), istrebićemo mnogo vrsta (čak oko 1.000 godišnje, a mnogo i onih koje još uvek nismo upoznali i koje nam mogu biti od ogromne koristi), dok će potrebe stanovništva biti veće od realno ostvarivih (danas nam je, za potpuni populacioni ekvilibrijum i održivost, potrebno još dve ili tri ovakve planete, tvrdi WWF, a vraćanje na potpuno organsku ishranu bi ljudsko stanovništvo redukovalo za 94,5%). Politička akcija je, po svemu sudeći, nužna i važno je da se u nju uključimo kako bismo opstali, iako nam se, na prvi pogled, i ne čini da je situacija toliko urgentna, a gde su u toj jednačini prirodne katastrofe koje dodatno zahtevaju misao, brigu i budžet?

Konkludirao bih sasvim kratko: politički daltonizam ne tiče se samo nas, no i onih koji će nam zahvaljivati ili nas kудiti za ono što smo učinili – ukoliko ih uopšte i bude. Poslednji korak je, nesumnjivo, naš.

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

David Adam, 25

Četvrt veka otkako postojim. Izašao sam na biračko mesto tačno tri puta. Učestvovao sam u nekoliko protesta i potpisao nekoliko onlajn-peticija. Bilo bi uverljivo kada bih ovim činjenicama branio sopstveni slučaj političnosti. Činjenicama se obično ne može protivreći, pogotovu kada su one institucionalne prirode. Ipak, zbog čega ovo veoma jasno i direktno pitanje iz naslova u meni budi užasnu teskobu i osećaj licemerstva? Kao sociolog, podrazumeva se, mogu da iznesem mišljenje o bilo kom društvenom fenomenu, uključujući i ono o razlozima i uzročnicima (a)političnosti mladih. Ipak, postavljajući samom sebi ovo pitanje, neočekivano nailazim na nepremostivi zid.

U vakuumu ideja, političnost i participacija moraju biti afirmišuće. Biti političan je vrednost *par excellence*. To se vrlo lako proverava – recite nekome poput mene da ste apolitični i naići ćete na nepobitne argumente o tome da je nezainteresovanost za politiku u najmanju ruku nesavesnost prema samom sebi. Ako, na vašu nesreću, naiđete na vatrenijeg sagovornika – neminovno postajete zločinac astronomske razina. Lakše je kloniti se tih tema ako niste u društvu istomišljenika.

Istomišljenici su veoma bitni. Može se reći – krucijalni. U samom jezgru savremene javne sfere (koja je u velikoj meri na internetu) jeste logika generisanja i spajanja istomišljenika. Ono što nazivamo filterskim mehurom, eho-komorama i posledičnom polarizacijom jesu gradivni elementi savremenog polisa. „Algoritam“ spaja ljude koji se longitudinalno izlažu sličnim ili istim sadržajima. Skeptici će reći, da, ali politika je skoro uvek bila praksa pridobijanja i spajanja istomišljenika, u tome nema ničeg novog. Složio bih se, ali bih isto tako rekao da se brzina, domet i efikasnost tog spajanja ljudi bitno razlikuju od onih perioda u kojima celokupna infrastruktura globalnog društva nije bila digitalna. Pritom, zarad prikupljanja više pregleda, sadržaji kojima su ljudi izloženi veoma su afektivno obojeni i imaju za svrhu buđenje jakih emocija. Ovo se preliva i na samu argumentaciju u javnom prostoru. Ona napada ili brani upravo pod okriljem afektivnih naboja i osećanja. Argumentacija u klasičnom, racionalnom smislu nije moguća ni kao idealni tip, a ponajmanje kao realna praksa. Ili će neko biti uvređen, ili će, češće, kompleksnija analiza biti previđena zbog nesenacionalnosti. Ili najjednostavnije – jer je dosadna. Posledica je kreiranje mnoštva savremenih polarizovanih plemenskih zajednica koje isključuju bilo kakvu mogućnost debate sa neistomišljenicima, zatvorenost, a podrazumevaju uvek žustru raspravu i vređanje zbog različitih političkih i društvenih tema. To nas neminovno vodi u susret veoma velikim problemima.

Da li sam onda ja uopšte političan ako je jedina praksa moje participacije bila ona koja se ticala zvaničnih kanala institucionalne politike? Nikada nisam učestvovao u ratovima na društvenim mrežama koji se neretko prelivaju i na ostale medije, sve do razgovora koji se odvijaju uživo. Kada biste me pitali

koju poziciju političkog spektra zauzمام, i posle mnogo razmišljanja ne bih mogao da pružim definitivn, zaokružen odgovor. Pokušavao bih da objasnim svoje političke afilijacije, ali me je iskustvo naučilo da je to prosto nemoguće, bez vulgarne redukcije sopstvenog, nikad dovršenog, političkog stava. Sa druge strane, moguće je da tražim beg u nepotrebnim uslozňjavanjima jer sam prosto neodlučan. Nekada se slažem sa onima koji su na „desnoj” strani političkog kontinuuma, dok češće branim poglede onih sleva. U većini slučajeva, na bilo koju temu kažem samo: komplikovano je. Ipak, ono što mi nikada nije bilo komplikovano je odbrana političnosti *per se*. Standardni paket nužnosti političke participacije mi je uvek nadomak ruke i rado ga koristim bez puno razmišljanja.

Nisam ravnodušan. Ni najmanje. Svaka rasprava i goruća tema nekako nađu svoj put do mene. Biću iskren, nikada nisam ni želeo da me izbegnu. Želim da budem informisan, ali aktivno učestvovati u bilo kojoj od tih rasprava mi se čini apsurdnom praksom.

Vratimo se na moje licemerstvo. U bilo kom drugom kontekstu razgovora o političnosti kao takvoj, eksplicitno bih rekao, naravno, podrazumeva se da sam političan (naravno da nisam apolitičan!). Ipak, političnost kao vrednost *per se* je cinična fatamorgana. Ona je pre svega idejna, ali da bi bila supstantivna, nužno iziskuje praksu. Ta praksa mora biti kreirajuća osnova nekog svesnog „mi” identiteta koji nadilazi pojedinca. To je veoma teško ostvariti.

Fluidni tokovi savremenosti u kojima pokušavamo da nađemo putanju ili barem utemeljenje, iznova menjaju svoje obličje i prosipaju nam se pred očima kao pesak u šaci. Što se čvršće pokušava uhvatiti, brže nestaje. Atomizovani pojedinci mogu naći grupe sa kojima se u nekom trenutku identifikuju, neku vrstu privremenih okupljanja oko specifične političke teme, ali one su kratkog roka trajanja i nikada ne dolazi do temeljite metamorfoze iz „ja” u „mi”. Hiper-individualizam onemogućava bilo kakvu političku praksu koja razvija svest o zajednici nas. Postoji samo čovek u fluidnom svetu bez ikakvog utemeljenja i traži ga u sporadičnim bleskovima samoafirmacije. Dan će ostati isti i posle neke žustre debate na društvenim mrežama. Jer, iako se govori o različitim problemima i nepravdama i iako i ja želim da verujem da se time nešto može uraditi, ništa zapravo nije u rukama čoveka sem njega samog. Ispravka, ni taj život nije u njegovim rukama na duže periode koji nisu svakodnevnica. Osnovni problem je u provizornoj iluziji da se nešto „i mene tiče” i da se „ja pitam”. Ova logika čini da se i ja osećam ugodno kada pružim mikroatom svoje participacije i političnosti. Ipak, ona je mač sa dve oštrice – omogućava mi da se osećam dobro, da se samopotvrđujem kada čujem sopstveni, povratni eho da sam i ja nešto uradio. I tako za svakog pojedinca ponaosob. Druga strana toga je da u politici nikada nisam postojao „ja” koji je mogao bilo šta da uradi. Posledice nekog političkog delanja koje nadvisuju pojedinca i njegov život nastaju samo onda kada postojimo „mi”. Generativni princip „nas”, ma ko mi bili, jeste uslov za političnost. To je izvrnuto naglavačke. Čak i kada se proizvede neko „mi”, ono je uglavnom segmentirano na neku manju, veoma afektivnu, zatvorenu i vrlo jednostavnu, već pomenutu, savremenu plemensku zajednicu. Od nje se u trenutku nastanka i postojanja dalje ne može videti. Do sledećeg formiranja. „Mi” ovde zapravo nije istinska zajednica, već izvrnuto, i dalje (samo naizgled kolektivizirano) „ja”.

Šta je onda sa izrazitom apolitičnošću? Da li sam ja, ako priznam sebi (i drugima) da sam apolitičan – letargičan i nezainteresovan mlad čovek koji se ne zanima ničim sem samim sobom i ponekad izađe na izbore? I kako tek to

objasniti i odgovoriti na jednostavno pitanje: Zbog čega sam apolitičan? I da li je to, blago rečeno, užasno?

Slučaj iskrene apolitičnosti se ne može odbraniti. Ona je, za razliku od manevarskog prostora politike, potpuno nezainteresovana i nesvesna. Kandže političnosti hvataju apolitične u klopku postavljanjem terena za odbranu njihove apsolutne nezainteresovanosti. To nužno vodi ka proizvodnji stavova, kojih suštinski nema. U takvim uslovima, odbranom apolitičnosti, ta apolitičnost postaje politički stav. Apolitičnost bi bila blažena nevinost neznanja svih onih koje nužnost (bilo ona materijalna ili intelektualna) nije uslovala da imaju mišljenje o bilo čemu opštijem. I to je divno.

Pobogu, kako je to divno?

Zaista jeste, jer ne postoji nikakva potreba za promenom, pa makar se ona sastojala i iz romantizovane borbe sa vetrenjačama. Ako za mene ne postoji nikakva nužnost političke promene, meni je onda veoma lepo. Verovatno pripadam najvišim slojevima društva i zadovoljan sam onim što čini *status quo*. Mislim da je broj istinski apolitičnih ljudi na nivou statističke greške, ili čak na nivou teorijske fikcije.

Posredi je nešto drugo. Uporedo sa digitalnom tehnologijom, političnost zadire u svaku poru čovekovog postojanja. Politička pitanja se ekspliciraju i u najzabačenijim uglovima trivijalnog. U opštem šumu se iz vidokrug gubi ono što bi zaista bilo bitno. Logičan ishod, odbrambeni sistem od svega toga kod nekih može biti veštačka apolitičnost. Mislim da za svakog od nas postoji nešto što mu/joj je bitno, ali pritisak pravljenja političkih pitanja od gotovo svakog aspekta života zna biti naporno. Zbog toga verujem da ima dosta apolitičnih koji to zapravo i nisu.

Za ostale, preostaje užasna teskoba političnosti koja objektivno nema uslove za sopstveno svrsishodno funkcionisanje. Svet je postao u toj meri kompleksan i u isto vreme fragmentiran da je moguće razumeti ga i posledično obavljati političku praksu u njemu samo ako se vulgarno redukuje. Redukcija u ovom smislu znači uprošćavanje – iz jednog kompleksnog sistema se izvlače njegovi najprostiji, vidljivi, gradivni elementi koji se uzimaju kao nešto što samo po sebi čini neki društveni fenomen. To je, najprostije rečeno, fokus na parcijalne delove društvene stvarnosti, odvojene od šireg konteksta. Ponekad to uprošćavanje znači i vraćanje na jednostavnije sisteme u prošlosti. Ovaj modus operandi je vrlo lako vidljiv ako se napravi korak unazad. Ako se podsetim bilo kog skorašnjeg primera javnog skandala, izazivajuće vesti ili nekog političkog poteza, na pamet mi pada princip jasne i vatrene podele. Ta instant podela je vrlo oštra, rasplamsava se poput šumskog požara i guta sve pred sobom. Pred tolikom brzinom, trezvenost se gubi u dimu već pregorelog tla. To nazivamo polarizacijom. Počinje na internetu, a onda se preliva. Pojave čiji su uslovi nastanka veoma kompleksni se svode (redukuju) na proste činioce koji se onda krvavo brane i kreiraju kratkoročne podele. Do sledećeg skandala. I tako u krug.

Za mene, političnost i politika predstavljaju veoma kompleksne i isprepletane stvari. Možda to ne bi trebalo tako da bude. Fluidni tokovi daju (uslovnu) slobodu svakom pojedincu da koliko-toliko kreira sopstvenu, individualnu političnost. To često vodi osećaju nemoći i izgubljenosti koja se razrešava preteranom redukcijom. Koliko su problemi, počevši od identiteta, seksualnosti, preko životne sredine, siromaštva i ekonomskih nejednakosti, do očuvanja tradicije i religije, bliski i jasni svakome od nas koji se neminovno i

segmentirano svrstavamo na bilo koju stranu instant pravde za svako od ovih pitanja (i mnoštva drugih)? Da li sam ja apolitičan ako u datom trenutku ne zauzimam nijednu stranu? Da li sam ja time pak političan? Iznad sam govorio o nužnosti uzajamnog postojanja ideje i prakse.

Savremen teren političnosti iziskuje spremnost na posledice koje možemo da očekujemo nakon sukoba. One su veoma dalekosežne i sveprožimajuće, poput savremenog totalnog ostrakizma (*cancel culture*). Ili činjenice da je digitalni otisak praktično beskonačan u svom postojanju. Digitalna infrastruktura sopstvenom logikom primorava na političnost kao pripadnost malim, veoma afektivnim, polarizatorskim grupama. Naravno, ovaj odnos nije jednosmeran. On je proizvod različitih društvenih promena za čiju elaboraciju dužina ovog eseja nije adekvatna. Možda čak i irelevantna u ovom kontekstu. Imajući to na umu, treba biti spreman i svestan posledica koje ovakva političnost neminovno nosi sa sobom. I povrh svega, na mentalni i emocionalni danak koji uzima svakog dana jer je totalna u svojoj prirodi.

Političnost nije prosto slovo na papiru koje je bezuslovna, apsolutna vrednost. Ona nije odvojena od istorijskog konteksta i društvene formacije, koji uslovljavaju njeno postojanje i praksu. Sebi zameram nepromišljeno, automatizovano korišćenje onog „standardnog paketa“ argumentacije o nužnosti bivanja političnim kao vrednosti samoj po sebi. Treba biti oprezan. Eksplicirana apolitičnost možda baš izražava neku vrstu političkog stava koji treba prokljuviti i usmeriti. Apolitičnost u savremenom smislu možda može biti i kompleksnije političko opredeljenje od bilo kakve političnosti. Možda nije samo beg, već i logičan ishod političke neposlušnosti, nakon uzimanja u obzir svih savremenih faktora politike i prakse u njoj. Možda će se u haosu polarizacije i neprestane buke dosledna tišina najglasnije čuti. Ne promišljajući o tome šta to znači i šta iziskuje, vrlo je jednostavno udeliti moralnu osudu bilo kojoj „lenjoj“ mladoj osobi koja je apolitična. Pa i sebi.

To nije ni od kakve supstance.

Uz to, takođe je veoma lako nalaziti greške mladim ljudima koji daju svoje vreme, emocionalne i kognitivne kapacitete kako bi učestvovali u Sizifovom poslu bivanja političnim u savremenom, digitalnom vremenu. Ta politička praksa jeste isprekidana različitim tematskim okupljanjima i, ne, ne postoji generativno „mi“ u njihovom delanju. I ta kritika može ići u beskraj. Ona je opravdana dokle god nije cinična, već konstruktivna.

Ali, vratimo se ponovo na mene i na moje razloge za političnost ili apolitičnost.

Zašto sam ja (a)političan? Zaista nemam odgovor na to pitanje.

Komplikovano je.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Katarina Todorović, 25

U jednom od najupečatljivijih citata Tolkinovog *Gospodara prstenova* sažeta je sama esencija političnosti. Taj citat otprilike kaže da „nije na nama da se pitamo zašto smo rođeni u vreme u kojem živimo, već šta da činimo sa vremenom koje nam je dato“. Iako zvuči kao geslo motivacione „self-help“ literature, što delimično i jeste, ova Tolkinova misao zadire dublje u samu prirodu ljudskosti.

Može se reći da je prvi atribut ljudskosti, dubinski, gotovo primordijalni, zaziv da se dela. Pazeći da ne zađemo u esencijalizaciju, bez griže savesti možemo reći da nema ljudske zajednice, na kom god stupnju razvoja ona bila, od Amazona i Konga, do londonskog Sitija ili Šangaja, koja nije ostavila vidljivog traga u sredini u kojoj se naselila. I ne mora se uopšte raditi o urbanim centrima. Čak i na nivou nerazvijenih zajednica do kojih tehnologija nije doprla, možemo videti svedočanstva ljudskog postojanja, makar to bile kuće nalik zaklonima od pruća ili tragovi ognjišta pod otvorenim nebom. Čovek ima potrebu da stvara i ostavi za sobom tragove koji će ga nadživeti. Da dela.

Šta to znači – zavisi od epohe, ali gotovo po pravilu, delanje podrazumeva napor, podvig ili žrtvu. Napor Kasiodora Senatora, jednog poznoantičkog „oriđinala“, da se osami i sačuva od zaborava svedočanstva o postojanju jedne umiruće civilizacije, svedočanstvo je pomenutog delanja. Podvig „pravednih među narodima“ koji su spasavali Jevreje iz Holokausta ili žrtva Spartanaca na Termopilima, takođe su svedočanstva takvih delanja.

Svi pobrojani primeri trag su suštinski političkih dela. Političnost ovih primera ogleda se u cilju sa kojim su ova dela preduzeta. Kasiodor je, misleći na buduće generacije, na „život budućeg veka“ odlučio da spase iskustvo prethodnih generacija. „Pravednici među narodima“ su u trenucima sumraka ljudskosti, u uslovima totalnog rata, koji je čak prestao da bude rat utoliko što nije bio samo sudar vojski, već razularena rušilačka stihija, dakle, uspeli da skupe dovoljno hrabrosti i, provlačeći se između čekića i nakovnja, spasu one kojima je ljudskost otpisana. Ali, u konačnici, sva ova dela imala su za cilj dobrobit neke zajednice.

Čovek je, stoga, osuđen na zajedništvo. „Kako vidimo da svaka država predstavlja neku zajednicu i da je svaka zajednica nastala radi nekog dobra, jer zbog onoga što misle da je dobro ljudi rade sve, jasno je da sve zajednice teže nekom dobru, a ona koja je od svih najmoćnija i koja sve ostale u sebi obuhvata, teži dobru najvišem od svih. Ona se zove država, odnosno državna zajednica“, piše Aristotel u uvodu *Politike*. Ovde „dobro“ možemo

razumeti i kao moralnu kategoriju, ali možemo razumeti i kao opšte dobro, ili profanijim rečima iskazano: opšti interes, javnu stvar ili *res publica*.

Od osvita istorijskog vremena, politika je domen javnog, način za učešće u kolektivnom životu zajednice. Bila to agora helenskog polisa ili forumi Rima i njegovih italskih federata, germanski tingovi ili plemenska vojna demokratija starih Slovena o kojoj svedoče romejski izvori – ljudi su se okupljali u javnosti i odlučivali o svojoj sudbini. Odlučivalo se glasanjem ili, danas bismo rekli, „vršenjem pritiska“ na donosioce odluka. U ona vremena, te odluke ticale su se raspodele zemlje, opljačkanog plena ili planova za selidbe do svežih pašnjaka u slučajevima Slovena i Germana, ili složenih zakonskih predloga u slučajevima Grka i Rimljana.

Ovaj koncept je zvanično napušten još u Starom Rimu. Rim je najpre progutao stare demokratije mediteranskog basena, da bi sa „padom“ republike u I veku pre Hrista i sam izgurao demokratske elemente iz svog „ustava“. Rimska republika postala je Rimsko carstvo. Kao što je gore spomenuto, tzv. vojničko-plemenske demokratije iz vremena Velike seobe naroda, onih naroda koji su Rim srušili, bile su kratkotrajno sevanje rudimentarne demokratije prvobitnih zajednica. Skupštine Slovena i Germana bile su, po prirodi onoga o čemu su odlučivale, sličnije rimskoj vojnoj skupštini iz vremena kraljeva ili Homerovom vojničkom skupu nego helenskim eklesijama klasičnog perioda ili rimskim komicijama.

Sve u svemu, sa padom Rima, nastupalo je polako vreme *imperia arcana*, tzv. skrivene moći. Uz izuzetke poput francuskog republikanizma ili nastojanja prekookeanskih oslobodilačkih pokreta jednog Vašingtona ili Bolivara, manje-više su klasični ideali meditaranskih demokratija gušeni u kolvci. O tome rečito svedoči i srpsko iskustvo, koje pamti austrijski i ruski pritisak da se ukine Sretenjski ustav praktično odmah po donošenju. Poredak „saveza trona i oltara“, *ancien régime*, koji je iskovan, pozlaćen i osveštan u obredu krštenja Hlodoveha Merovinga u Galiji krajem V veka, trajao je sve dok nije obrušen u Prvom svetskom ratu.

Vilsonov liberalizam i boljševizam, koji su postali deo evropske realnosti posle Prvog svetskog rata, proklamovali su (doduše, svaki svoju) ideju demokratije i republikanizma. Bez obzira na sličnosti i razlike, oba principa podrazumevali su jedno potpuno novo razumevanje politike, naročito glede tajnosti politike. Politika više nije bila „umetnost virtouza“ poput Taljerana i Rišeljea, Gledstona i Gorčakova, Meterniha i Bizmarka, koji su iza zatvorenih vrata, iz udobnih fotelja po baroknim kongresnim salama dvorova evropskih prestonica, crtali granice država i odlučivali o sudbinama miliona. Boljševizam je čitavu istoriju postavio u kontekst klasne borbe, a Amerika je naglo izbrisala granicu između biznisa i politike. Politika je prestala da bude prostor za inicirane, prostor za miropomazane i posvećene. Kada Velej Paterkul kudi Rimljane pozne republike zato što „ništa nije smatrano nečasnim ako je donosilo profit“ bilo je možda razumljivo za Amerikanca džefersonijanskog kova, ali je bilo blasfemično za Amerikanca Vilsonove epohe.

Početak dvadesetog veka ideje demokratije i republikanizma vratile su se u stvarnost evropske civilizacije, posle skoro dve hiljade godina. Koliko god se evropska demokratija dičila postojanošću, ona je zapravo krhka, mlada

i neiskusna. I dok je suština republike u tome da je javnost, a ne monarhov dvor, centralna politička arena, suština demokratije je u narodnoj odgovornosti, jer podrazumeva da je narod vrhovni nosilac suvereniteta. Naravno, postoje demokratije koje nisu republike, i republike koje nisu demokratske, ali, sve u svemu, većina evropskih država su (liberalno)demokratske republike.

U takvim okolnostima, bilo kakav vid političke pasivizacije građana može se smatrati pogubnim, i to ne samo za integritet ideje o demokratskoj republici nego i kontraproduktivnim za spomenute ideje. „Kao što u muzici mora postojati harmonija u sazvučju tonova harfi i flauta ili u glasovima pevača... tako i država mora biti harmonična u saglasju različitih elemenata... Što muzičari nazivaju harmonijom u pesmi, to je sloga u državi“, piše Ciceron (Rep. II 2).

Da bi harmonija postojala, potrebno je čuti sve instrumente. Naravno, sama ideja o harmoniji unutar demokratije može delovati naivno. Sa druge strane, mogli bismo postaviti pitanje ovako: zar nije pomalo cinično otpisivati veru u funkcionalnost demokratije kao „naivnu“. No, epoha u kojoj živimo donekle i jeste epoha cinizma! Čak i najtvrdi pobornici demokratije će u podsmešljivom tonu preći preko svega što je ta krhka i kratkoveka demokratija ostvarila, samo da bi pred naizgled nerešivim izazovima slegli ramenima i konstatovali neumitnu propast poretka.

Nasuprot tome, postoji teži put i, verujemo, ispravniji put. Vreme posle Drugog svetskog rata, a naročito posle pada Berlinskog zida, jeste izgledalo kao *la belle époque*, *gilded age*. Međutim, ono što je razlika u odnosu na prethodna vremena jeste u tome što smo se za vreme tog egzistencijalnog komfora posthladnoratovskog vremena odvikli od demokratske odgovornosti. Štaviše, neretko je jedan od glavnih epiteta kojim bi Srbi častili Nemačku *bio taj* da „prosečan Nemačkan nema potrebe da zna ko mu je kancelar“. Ova izjava ne mora (kao što nije) da bude tačna, već rečito govori o snovima Srba. Obećana zemlja je zemlja antipolitike, bila ona Nemačka, Francuska ili koja god druga zemlja Zapada.

I dok ti snovi imaju uporište, a za dobronamerne i opravdanje, u turbulentnom istorijskom nasleđu srpskog naroda treba imati na umu da je virus antipolitike opasno zarazan. Prema jednom od istraživanja Krovne organizacije mladih Srbije (KOMS) iz 2023. godine, poverenje mladih u demokratiju palo je za četiri odsto, a nepoverenje u demokratiju je skočilo za tri odsto, što je najveći pad rejtinga demokratije među mladima u Srbiji otkad ova organizacija prati ovu vrstu statistike. Broj mladih koji „ne prate politiku“, prema istraživanju iste organizacije, skočio je za devet odsto. U tom smislu vidimo direktnu vezu između virusa antipolitike i pada popularnosti demokratije (sic!).

Ove brojke kao da sugerišu zaostajanje za onim što je zvanična strategija Evropske unije u vezi sa politikom prema mladima, a koja preporučuje: osnaživanje mladih za nove izazove; povezivanje mladih širom Evrope sa ciljem razmene iskustava; uključivanje mladih u ekonomski, kulturni i politički život Evrope. Međutim, da bi ovakva strategija bila ostvariva, preduslov je da postoji motivacija kod mladih za bilo kakvim učešćem u javnom životu zajednice.

Tragični događaji od maja 2023. godine motivisali su veliki broj mladih da se uključe u javni život, pa su kratkotrajno zatalasali javnu scenu, pokrenuvši niz debata, koliko je moguće u podeljenom društvu, o uslovima i kvalitetu života u našoj zemlji. Međutim, u izvesnoj meri je to bila reakcija na šokantna zbivanja, kao u trećem Njutnovom zakonu. Kapitalizacija te energije koja se tih dana raspamsala i na ulicama i u javnosti Srbije usahla je onom brzinom kojom je bledele sećanje na tragediju iz maja 2023. Sa druge strane, mladi su desenzitivizovani, u prvom redu medijskim senzacionalizmom, bio taj senzacionalizam oličen u crnoj hronici ili rijaliti-estradi, ali i višedecenijskim pretvaranjem neostvarivih političkih obećanja u slogane. Kada se u sve to uračuna učinak društvenih mreža koji je društveni aktivizam sveo na virtuelnu realnost, lako se dolazi do situacije u kojoj legitimitet demokratije opada.

Ali hajde da, umesto da krivicu za ovakvo stanje svalimo na demokratiju ili na mlade (a i demokratija i mladi imaju svojih manjkavosti), ispitamo treću stranu – posrednike između mladih i demokratije. Suštinski, deluje da uvek kada se etablirani politički činioци bave mladima, kao da govore o nekoj vrsti za politiku nespremnih lica, koji mogu da se pitaju o stvarima iz domena onih ministarstava koja se pri deobi postizbornog plena uvek udjeljuju manjinskom partneru kao otpaci na srednjevekovnoj gozbi. Drugim rečima, mladima se (i onima koji se pitanjima mladih bave) prepušta da se igraju u političkom vrtiću pitanjima obrazovanja, kulturnih manifestacija i međunarodne omladinske saradnje. Ovo su sve legitimni i za ozbiljne države bitni aspekti politike.

No, da bi se mladima dalo na težini, potrebno je da se njihov glas čuje i kada se govori o strategiji spoljne politike, o monetarnoj i fiskalnoj politici ili o bezbednosti zemlje. Pitanje je, sa druge strane, da li pomenuti etablirani politički činioци žele da svoje ideje ukrste sa mladima na pitanjima koja se prvo raspodeljuju u deobi postizbornog plena. Možemo pretpostaviti kakav je odgovor. Dakle, činjenica je, o čemu svedoči i odsustvo volje da se pri Narodnoj skupštini organizuje Odbor za mlade, da se mladi isto tako tretiraju kao neki ukras, brend koji je trenutno politički šik u Evropi.

Sa druge strane, mladi ne bi trebalo da čekaju i igraju onako kako onima kojima pasivizacija građana, naročito omladine, ide naruku. U tom smislu, indikativna su istraživanja koje je Tafts univerzitet sproveo u Americi. Većina mladih u SAD, kaže istraživanje, smatra se nekvalifikovanim za aktivnije učešće u političkom životu u zemlji. Nije zgoreg ovde se podsetiti reči iz predizborne kampanje predsednika Vilsona: „Ono čega se plašim je vladavina eksperata. Ne daj bože da u demokratskoj zemlji kakva je naša moramo da odstupimo i predamo vladavinu u ruke ekspertima. Šta smo mi ako nama treba da se naučno bavi mala grupa ljudi koji jedini mogu razumeti posao?” Ovo retorično Vilsonovo pitanje i danas rezonira snažno pred očima javnosti. Jer zaista, čemu mogu da se nadaju mladi, ukoliko im, kao na Tantalovim mukama, izmiče mogućnost da se proaktivno uključe u donošenje odluka.

Naravno, koji god slučaj da uzmemo, koju god zemlju, ma koliko ona bila demokratska i progresivna, u svakoj postoji „zdravi” strah elita od mladog pismenog stanovništva. Istorija govori u prilog ovoj bojazni. Pariz je 1789. godine imao mlado i, još bitnije, pismeno stanovništvo. Oko devedeset odsto muškaraca i osamdeset odsto žena u Parizu 1789. godine znalo je da napiše

svoje ime. Kao i ono vreme, i ovo nosi jedan posebni duh kosmopolitizma. „Osećam se kao građanin sveta“, pisao je Šiler pet godina pre pada Bastilje. Mogao je to isto, sa još možda više prava, da piše danas.

Stoga, šta ostaje kao glavno pitanje pred nama? Zašto se mladi, koji su pismeniji u 21. veku više nego ikad u istoriji, koji su međusobno uvezaniji i učeniji nego ikad u istoriji, ne smatraju pozvanim da uzmu učešća u politici? Pitanje je možda zaumnije nego što nam se na prvu loptu čini. Kulturna scena iz globalnog hita *Igra prestola* lepo ilustruje ključnu dramu ljudske sudbine: jedan oslobođeni rob dolazi pred Majku Zmajeva i moli je da ga vrati u ropstvo, jer on se nije navikao i još ne razume šta je sloboda.

Očigledno da mladi, koliko god bili mladi, u sebi i dalje nose „gen“ stare Evrope, Evrope dvorova, kongresa, trona i oltara. Sa druge strane, pred njihovim očima političari koji „dobro razumeju svoj posao“ važno mašu glavom i sugerišu im kojim temama treba da se bave. Nezanemarljiv faktor je i činjenica da se na današnjem Zapadu živi bolje nego što je čovečanstvo ikad živelo u istoriji. Ali istorijsko iskustvo nas uči da istorija ne trpi komfor. Mladi moraju da pođu u susret svetu, a aktuelni trenutak možda nikad nije bio povoljniji kao prostor za dokazivanje čitavih generacija. Biće to vrhunski dokaz slobode, koja ostaje naš ključni ideal. Naposletku, poslušajmo reči Salustija: „Ne mešajte ropstvo sa mirom i umerenošću.“ Mladi zaslužuju da budu neumereni u svojim ambicijama i snovima ali, naravno, ne po cenu odgovornosti za one u čije ime govore. Dantonovim rečima: „Potrebna nam je odvažnost, odvažnost, i još jednom odvažnost, i spaseni smo!“

I tako dolazim do svog konačnog odgovora. Biti političan je možda najkosmopolitističkija pozicija koju pojedinac i narod mogu zauzeti. Mogu ispaliti sada frazu o tome kako će se „politika baviti mnome, ukoliko se ja ne bavim politikom“. Međutim, nije baš kao da je taj odnos tako isključiv. Uostalom, otud i ovaj istorijski pregled. Britanski istoričar Sili kaže da je „istorija politika prošlosti, a politika istorija sadašnjosti“. Drugim rečima, svi ćemo mi na ovaj ili onaj način završiti u politici. Ključno pitanje je: da li ćemo poći događajima u susret, da li ćemo čekati da nešto bude učinjeno u naše ime, umesto da mi budemo ti koji činimo. Znam koji sam odgovor na ovo pitanje dala sebi odavno.

Politika nije ništa ako nije briga o zajednici, o bližnjima! „A ko je bližnji moj“, pitamo se, kao što su pismoznanci pitali Hrista, i sećamo se odgovora: bližnji je onaj koji ne okreće pogled od nevolja i nedaća drugih ljudi. (Luka 10:29–37) I kao hrišćanima, i kao pripadnicima evropske civilizacije, i kao Srbima, dužnost nam je da se ne prepuštamo stihiji, dužnost nam je da delamo, dužnost nam je da budemo politični. U suprotnom, šta smo, do pepela na garištu istorije?

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Ivana Belić, 23

Nadala sam se da će me neko nekad pitati šta to mladu osobu u ovom društvu boli? Srbija je zemlja u kojoj mladost nema istu težinu u odnosu na zrelost i iskustvo. Prvo moraš da stekneš iskustvo u ulozi kafe-kuvarice i kurira, eventualno da se baviš nekim poslom u fabrici ili nečim što te apsolutno ne zanima, pa ako, u međuvremenu, potpuno ne odustaneš od svojih ambicija, možda se u nekom trenutku ukaže prilika da menjaš svoj lični svet.

Dok na TV-u slušamo o ekonomskom tigru i brojimo preostali novac do kraja meseca, mi mladi se često pitamo šta ćemo kad završimo fakultet. Da li ima mesta za nas na tržištu rada u tom ekonomskom tigru koji tako krvoločno guta teme poput siromaštva, niskog standarda, nezadovoljavajućeg kvaliteta života i nemogućnosti mladih da se osamostale u svojim dvadesetim godinama?

Studentkinja sam četvrte godine Fakulteta političkih nauka i već sam poprilično zagazila u svoje dvadesete godine. Planiram da diplomiram za koji mesec, ako bude sreće, a na ponos i radost cele porodice – znate već kako kod nas to ide. Međutim, pored studiranja, osvrćem se na neke mnogo opipljivije stvari koje me daleko više dotiču i spotiču, a tiču se studentskog života i svih prepreka na koje studenti nailaze dok se neumorno trude da dođu do svog cilja.

Naime, kažu da iz godine u godinu naš standard ide naviše, a da se plate povećavaju, penzije rastu, zdravlje nam cveta, grade se bolnice, urbanistički planovi se nižu jedan za drugim i tako dalje. Kako od takvog prosperiteta uopšte primetiti probleme neke tamo mlade osobe od dvadesetak godina? Ma ne znaju oni šta su problemi, nisu još počeli da žive, razmaženi su i ne shvataju! Videće oni sa 40 šta je muka! U toj našoj kulturi siromaštva i glorifikacije „sastavljanja kraja sa krajem“ izgubilo se pitanje šta je sa mladima! Očigledno je sasvim u redu da jednom u godini studentima država pruži hiljadu-dve dinara kao znak dobre volje. Da nas još uvek povremeno počaste pod izgovorom „da ovi bar nešto daju, oni pre njih su samo uzimali“.

Sećam se svojih brucških dana. Živela sam u prostranom stanu koji sam iznajmljivala sa cimerkom. Nalazio se pored fakulteta, trebalo mi je tri minuta laganim hodom da ne zakasnim na ispit. Nakon toga, živela sam sama u nekoliko stanova po ugovoru na 3 ili 6 meseci jer, kad nije bilo potrebe, nisam želela da moji roditelji plaćaju stan u kojem neću boraviti nekoliko meseci, pa sam u Beograd dolazila samo povremeno kada tamo nisam stanovala. Onda je došla treća godina fakulteta, a cene stanova su otišle u nebesa, 400 evra, pristojna lokacija i plus režije. Nisam imala izbora, jer sam bila svesna toga da bi za moje najosnovnije potrebe roditeljima uzimala najmanje 600 evra koje verovatno ne bi mogli da priušte, ali bi uradili sve da mi pruže dok ne završim,

dok ne nađem posao. Nisam mogla njima, ali sam bar sebi mogla da objasnim da to nije tek tako, neće se posao magično naći odmah u momentu kad diplomiram. Zato sam se odlučila za studentski dom u kojem živim, evo već drugu godinu.

Pod je star nekoliko decenija, prozori ne dihtuju baš kako treba, imamo malo mesta za stvari, kupatila nisu baš nešto najpoželjnije ikad viđeno i ne može se reći da je humano smestiti mlade ljude motivisane da uče i da stvaraju u takve sobice, koje više liče na kutije u kojima moraju da dele životni prostor sa još bar dve osobe. U domskim čitaonicama svako ima svoj sto ako za vreme ispitnog roka ustane dovoljno rano da zauzme sebi mesto, a ako ne, onda je jedina opcija čitaonica na drugom kraju grada ili pak neki kafić. Jeste da je gužva i muzika je možda glasna, pričaju ljudi oko tebe, ali navikneš se, znaš da moraš da učiš pa se nekako u mislima izoluješ od gužve. Reklo bi se da su kapaciteti studentskih smeštaja nedovoljni i da, koliko god da su cene povoljne, nepovoljni uslovi nisu ono što zaslužuju budući inženjeri, doktori, naučnici i stručnjaci u raznim drugim oblastima. Srbija ne poštuje svoju intelektualce, mlade koji se bore za svoj individualni razvoj koji će sutra doprineti razvoju države. Pušta ih da tragaju za nekom zemljom Dembelijom, koja će im pružiti sve za znanje koje nose u svom koferu. Država ima na umu druga infrastrukturna ulaganja, mladi, verovatno, još nisu došli na red. Verovatno su državi bitniji putevi koji će ih voditi do Dembelije.

Možda mislite da sam odlutala sa teme, zašto sad moji roditelji, ekonomski tigar, stanovi, dom... Pričam vam o životu jedne mlade osobe u ovoj zemlji, pričam vam o sudbini sa kojom se iz dana u dan miri veliki broj mladih prepuštenih na milost i nemilost sistemu koji odbija da ih podrži, dok većina laže sebe da to tako mora i da ne može da se promeni ništa, ni na koji način. I naravno, sve to i te kako ima veze sa politikom koja direktno utiče na oblikovanje društvenog ambijenta u kojem se nalazimo.

S tim u vezi odgovaram na pitanje biti ili ne biti – političan. Odbijam da budem apolitična iako često čujem to čuveno „ništa ne možemo da promenimo“. Lako je ne raditi ništa i skrštenih ruku gledati kako o našoj sudbini odlučuju drugi, ne pitajući se kako nam je. Koliko god da nam je teško već dugi niz godina, i bez obzira na to što se situacija u većini slučajeva menja, ali samo na gore – odbijam da svoje pravo glasa olako zanemarim i da se odlučim na ćutanje dok proživljavam sve neregularnosti sistema. Odbijam da ćutim o svojim potrebama i da se ne borim za interese svojih vršnjaka, svoje mlađe sestre i budućih generacija koje će doći za mnom i sestri u školske klupe i amfiteatre, željne znanja i uspeha, uskraćene za kvalitet života kakav zaslužuju.

Politična sam zato što moji mama i tata u zemlji poljoprivrede od ratarstva više ne mogu da žive. Politična, jer apolitičnost ubija malog mladog seljaka, mladog preduzetnika i onog studenta u sobici od dvadesetak kvadrata. Našem društvu nedostaje empatije i širenja svesti o tome kolika je moć svakog pojedinca. Dok ne shvatimo koliki uticaj zapravo imamo, bojim se da će proći godine u kojima će većina odbijati da se aktivira. Kad se budu aktivirali, i kad do promene stvarno dođe, još više se plašim nekritički nastrojenog, pasivnog građanina koji je proizvod društva u kojem ga godinama niko ništa ne pita. Šta sad kad sam se uključio? Šta ja uopšte želim? Dok dođemo do faze da nas neko

nešto pita, možda više nećemo imati želja. Zato je pravo vreme sada, dok sam još mlada, jer kasnije je suviše kasno, a promene su proces za koji nije potrebno vreme nego volja.

Često čujem kako se kod nas grade bolnice, kako se ulaže u zdravstvo i kako se stipendira sve više mladih doktora i podstiče njihov razvoj i napredak. Moram i na ovo da se osvrnem, jer mnogi danas polažu Hipokratovu zakletvu, ali retko ko prođe praktični test. Znaite ono, kad počne da radi. Ali pogodite šta? Niko njega tad niti testira niti pita. Nedavno smo imali slučaj sa trudnicom u bolnici u Sremskoj Mitrovici, kojoj je beba umrla zbog nesavesnosti i neprihvatljivog ponašanja doktora za vreme porođaja. Zahvaljujući tom prosperitetnom zdravstvu i doktorima koji čekaju bele kovertе, kada sam imala svega osamnaest godina izvađen mi je jedan jajnik i nisam sigurna da li ću ikad postati majka. Jer nisu reagovali na vreme, jer mi nisu pomogli kada je trebalo. Treba li dalje da objašnjavam koliko nas se svih ovo tiče? Politična sam, jer su naše bolnice odgovornost države, a doktori koji ne rade svoj posao kaljaju obraz onih drugih, ređih, poput heroja iz Niša, koji su danonoćno radili da bi očistili liste čekanja i spasli mnoge živote.

Da bi nam bilo bolje, moramo da znamo tačno kako želimo da nam bude i da se izborimo za ono što nam pripada kao građanima jedne zemlje. Informišući se i tragajući za istinom o tome šta nam se nudi i kako do toga da dođemo, bilo da su u pitanju subvencije ili izborna prava, pronaći ćemo način da se izborimo za bolje uslove. Poražavajuće je što moramo da se borimo za osnovne potrebe i za beneficije koje treba da nam budu zagantovane s obzirom na naš rad i zalaganje. Ipak, to je samo jedna bitka koja određuje činjenično stanje, ali rat sa institucijama će dobiti onaj ko istraje u svojim nastojanjima. Možda je rat prejaka reč, jer bi krajnji ishod ipak trebalo da bude simbioza institucija i društva, u čijem interesu one treba da rade.

Potrebno je prekinuti širenje narativa o tome kako su mladi nezreli, nedorasli učešću u političkom životu i da drugi znaju mnogo bolje šta je za nas i naše potrebe adekvatno. Sistem koji stegama ne dopušta svojoj deci da se razvijaju i rastu kako u intelektualnom, tako i u karijernom smislu, jeste sistem u kojem mladi nemaju priliku da iskoriste svoje pune potencijale i razvijaju svoje talente.

Dalje, da li krivicu za to što se mladi osamostaljuju u pogledu stambenog pitanja tek u tridesetim godinama ili pak sa svojim porodicama nastavljaju da žive u roditeljskim kućama, treba pripisati mladima ili pak državi koja nadgleda tržište nekretnina i treba da ima u vidu finansijske mogućnosti ljudi koji tek započinju život? Umesto da budemo robovi osuđeni na kredite i rastrgnutost između fakulteta i posla, potrebno je da budemo budućnost svoje države. Umoreni problemima koji nas iz dana u dan sve više stižu, mi se trudimo da zadovoljimo svačija očekivanja, a pritom nas niko nije pitao kako mi vidimo boljitak, jer smo, kako kažu, još uvek zeleni. Jeste, zeleni smo kada treba donositi odluke, ali kada treba platiti račune, kada treba raditi i ispunjavati svoje obaveze – onda zelenilo odjednom dobija boju radničkih odela, sakoa i neprospavanih noći nad papirima umrljanim crnom kafom.

Treba biti svestan činjenice da se svi mi rađamo kao jednaki – postajemo građani jedne države svojim rođenjem. Kroz proces socijalizacije, institucije i

naše okruženje su dužni da nas upoznaju sa našim pravima, obavezama i ličnim slobodama, da nam ukažu na to kako da kritički razmatramo okolnosti u kojima se nalazimo. Sa osamnaest godina stičemo pravo glasa na izborima i možemo da iskažemo mišljenje o određenim temama, da se kao ravnopravni članovi društva uključimo u procese koji nas se tiču i da pokrećemo inicijative za izgradnju igrališta, implementaciju garancija za mlade, bolje uslove za preduzetnike, renoviranje studentskih domova i drugo. Međutim, vrlo mali broj institucija je naklonjen ovakvim inicijativama i uglavnom okreću glavu od onoga što je za mlade važno, jer to nije ono što će im pružiti znatne političke poene.

Odbijam da verujem da će moja apolitičnost da dotakne onoga koji se bori za lični interes. Mladi apstinencijom i pasivnošću neće pogurati institucije da obrate pažnju na njih i posvete im svoje vreme, sredstva i kapacitete. Niko drugi se neće boriti za nas ukoliko ne iskoristimo politička prava i građansku moć da iznesemo svoje mišljenje i spremnost da se borimo za inkluzivniju zajednicu u kojoj su naše potrebe bitne.

Da budem politički aktivna za mene znači da budem društveno odgovorna i da se ne mirim sa idejom da naša država nije za demokratiju, da naši ljudi nisu zaslužili bolje. Mi mladi treba da budemo energija iz koje će se napajati celo društvo, pa da se naša poletnost i entuzijazam šire i među našim roditeljima, bakama i dekama, profesorima i vršnjacima koji ne veruju u promene i strogi su zagovornici ideje o apolitičnosti.

Kao što je Gandhi rekao: „Duh demokratije ne može biti nametnut spolja. On mora izrasti iz unutrašnjosti naroda.“ Uvek sam imala ideale o slobodi izbora, o mogućnosti da kritički rasuđujem o svakoj pojedinačnoj situaciji u društvu i da na svaki mogući način doprinesem zajednici u kojoj živim. Biti apolitičan znači odustati od svojih prava, a odustajući od svojih prava, odustajemo od slobode. Neslobodan građanin ima vezane ruke, okovan je lažima koje mu se serviraju, poslušan je i nem pred svakom nevoljom koja ga zadesi. Moje je pravo i moje opredeljenje – političnost, a moja primarna vera je vera u promene i hrabrost da se za njih borim.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Mali bogovi

Jelena Krdžavac, 21

Apolitičnost u mladosti nastaje kao posledica oblomovštine i verterizma. Na pomolu dvadesetih godina stopala nam zapljuskuje more odgovornosti iz odraslog sveta. More je hladno, talasi su jaki, a nivo vode rapidno raste do kolena, preko kukova, ramena, sve do nosa, kada jedino preostaju njuh, vid i sluh – da u moru koje nas guta samo možemo da mirišemo očekivanja starijih, da gledamo kako oni plivaju i da slušamo dok nam pričaju kako je to tek plićak, kako ćemo se sutra probuditi u još većoj dubini. Mladost bi trebalo da je poletna, zapaljiva i pokretačka. Njen imperativ je da menja svet, da svoje tepsijaste, glatke dlanove načini žuljevitim brdima i da kasnije nekoj novoj mladosti prenese isti taj imperativ o promeni sveta, kada ta brda više ne budu bila od neke koristi. Kada prestaneš da budeš dete, ne prašta se ni nepromišljen pogled. Gotovo da preko noći poprimiš naličje zrelosti i u rukama ti se nađu glasački listići. Sam proces odlaska na glasanje je poput odlaska na odstel. Lepo odeveni, odlazimo da zaokružimo sudbinu svoje zemlje i nas samih.

U koloni stoje desetine ljudi i svako od njih je izvukao iz cipelnika najnovije cipele ili patike, ili cipela-patike koje su idealne za potencijalno dugo stajanje, jer nisu previše otmene ali su dovoljno lepe i udobne, jer znaju da će u koloni sresti sve i nikoga, ili nekoga ko im je nekada bio sve. Čak i prostor miriše na nove cipele od silne svečanosti tog čina i atmosfere dana glasanja, kada se neki nadaju promeni, a neki opstanku vladajuće postavke. A čemu se nada dvadesetogodišnjak ili dvadesetogodišnjakinja, koji nije bio ili bila tu kada je vladajuća stranka došla na vlast? Kada nije osetio ili osetila trepet užasa o kom stariji pripovedaju? Politički život se doživljava kao mitomanija. Drevni političari nastali krajem prošlog milenijuma, a današnja poznata lica koja preplavljaju ekrane, prisutni su još otkad mi mlađi nismo bili živi. A ta drevna bića su jedina opcija koju možemo da odaberemo kao alat koji će menjati svet, što je potpuno paradoksalno sa stanovišta da mladost menja svet. Izgleda da ga ipak menja onaj koji najduže opstane i kog pleme održi iznad površine vode.

Natrag u svečanost. Stroj se pomerao polako sve dok se nije došlo do ljudi koji sede jedni do drugih i sprovode glasače do kartonske barikade iza koje će meštani gospodstveno liznuti hemijsku i sa slaću zaokružiti broj voljenog ili manje voljenog izbora za postanje novog sistema. Svi ti ljudi za stolovima su poput malih bogova. Oni te obeležavaju da nikad više,

sve do sledećih izbora, ne ponoviš svoj glas. Oni ti daju listove na kojima su potencijalni vladari. Oni ti daju sakralne hemijske i sa njima moć da preokreneš istoriju.

U kontaktu sa malim bogovima čovek se pogordi pa i sam postane mali bog, sudbonosni glasač u mikrokosmosu iza kartonske ograde, čiji će pokret hemijske potencijalno preokrenuti tok kosmosa izvan kartonske kutije. Važnost glasanja je upravo u tome, u prilici da se, ako nisi zainteresovan/a za politiku, bar na trenutak osetiš kao da je stvar u tvojim rukama, kao da nešto držiš pod kontrolom, iako ti je neko možda bolestan, ili te onaj koji te je nekada voleo više ne voli. Na takve okolnosti je nemoguće uticati, ali su izbori slika i prilika toga da je promena zapravo u čovečjim prstima ili u još banalnijim predmetima – papiru sa popisanim kandidatima i olovci. Ljudi koji nisu apolitični imaju običaj da se žestoko srde na apolitične, naročito ako su ovi drugi odskora stekli pravo glasa i nisu svesni potencijala koji imaju. Važno je razumeti obe strane, i ove srdite i one apolitične koji su često samo neosvešćeni. Prvi su jedinke svesne svoje mogućnosti, koje se ljute na drugu grupaciju sa predumišljajem da iza njihove apolitičnosti stoji samo nezainteresovanost koja implicira na bezobrazluk koji šteti kolektivu. Odbijanje bavljenjem politikom je bezobrazno samo kada je čovek upoznat sa glasačkim potencijalom koji ima, ali ipak bira da ga ne iskoristi. Tada je ljutnja sasvim opravdana. Pošto je to čest slučaj, takva vrsta agresije i animoziteta prema nepolitičnima se preslikava i kada oni nisu iz sebičnih razloga takvi, već su samo neosvešćeni i smatraju sebe toliko malim faktorom u državi da su neupotrebljivi – što svakako nije slučaj, već je i pitanje duboke ljudske nesigurnosti. Pravo glasa se stiče po punoletstvu, po stečenih osamnaest malih godina, kada te i dalje mnogo nervira što ne možeš da pronađeš dovoljno dobru kremu za svoje bubuljice, a od tebe se očekuje da učestvuješ u donošenju važnih državnih odluka. Tada si najranjiviji, najpodložniji promeni, opasno zapaljiv ili opasno nezainteresovan (kada i počneš da spadaš u pomenutu grupu apolitičnih mladih ljudi).

Iako je neoboriva činjenica da ti se u godinama koje te oblikuju sopstveni problemi čine najvećima, neizostavno je važno imati na umu da se svako od nas pita kako za sebe, tako i za zemlju u kojoj živi. Ogorčeni pesimizam onih koji su uvereni u to da je promena nemoguća jeste otrov koji se širi i lako zahvata one za koje ima smisla da im se ta misao javi tek kasnije, posle određenih životnih razočaranja, i za osudu je da se želja za promenom saseca i truje u korenu kod neiskusnog pojedinca od strane razočaranih.

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

Mujo Bećirović, 23

Tragajući za inspiracijom o ovoj temi, na trenutak mi se misao vraća na rana promišljanja o zdravoj politici i zdravom političkom učešću ljudi, utvrdio sam da ova disciplina počiva na temelju dva gradivna osnova: **životu i slobodi**. Na pitanje vrijedi li šta život bez slobode ili pak postoji li sloboda bez života, odgovaram sublimacijom dva pojma koji, po mom uvidu, daju smisao političkog cilja:

Niti ima slobode bez života, niti život vrijedi bez slobode, već je suština politike u tome da skupom odgovornih odluka sačuva život kao najosnovniju vrijednost i da u krajnjem rezultatu nadahne slobodu kao normativnu civilizacijsku vrijednost, kojom ima pravo da raspolaže svaki čovjek, po funkciji i značaju jednako koliko ima i pravo na vazduh.

Sledeće pitanje koje se nameće kao neophodno, traži od nas da utvrdimo ko je dužan da upravlja tim procesom, a odgovor nalazimo u opštem razumijevanju političke discipline.

Politika u terminološkom smislu vodi korijen od starogrčke riječi *polis*, što znači grad, dok u leksičkom označava disciplinu, tj. aktivnost, koju grupa ili pojedinac usmerava na zajednicu, odnosno život članova te zajednice, njihovih porodica i posve lični život.

To nas dovodi do zaključka da je bavljenje politikom u bilo kom smislu, pitanje lične i kolektivne odgovornosti svakog pojedinca.

Biti apolitičan znači biti nezainteresovan, tj. imati odsustvo odgovornosti za suočavanje sa izazovima i problemima, sa kojima se suočavaju članovi te zajednice.

Iako je teško opravdana, kroz nivo apolitičnosti se u velikoj mjeri definiše kvalitet nivoa procesa koji se događaju u okviru jedne zajednice. Apolitičnost je aposlutno minoran i krajnje pogrešan odnos, koji za posledicu ima legalizaciju cjelokupnih destrukcija, koje se ostvaruju pasivnom podrškom funkcionalno odsutnih članova.

Kao što kaže Džordž Nejtan, loši političari bivaju izabrani zahvaljujući onim dobrim građanima koji ne izlaze na izbore, a sa druge strane jedno društvo i država u aposlutnom smislu ovise od onih koji aktivno i progresivno učestvuju u oblikovanju političke volje, kako kroz aktivno biračko pravo, tako i kroz pasivno biračko pravo.

U društvu u kome su i umrli politični, živi (a pogotovo mladi) nemaju pravo biti apolitični.

Sa druge strane, sama činjenica da se naše balkansko društvo decenijama unazad ozbiljno muči sa vođstvom od struke, grčevito se

zabavljajući sa ekonomistima koji su pokrali narod i državu, pravnicima koji su obesmislili zakon i sistem pravičnosti, političarima koji su privatizovali mnogostruko javno dobro, psiholozima koji su, vršeći funkciju vođstva, obesmislili funkciju čovjeka i onim redom sociologa koji su nakaradno urušili društveni dijalog i kosmopolitizam, predstavljajući demokratiju i demokratske institucije kao predsoblje koje vodi ka tiraniji, upravo to naše društvo nas vodi od personalne ka kolektivnoj obavezi da pomoću idealističkih pobuda i onih najplemenitijih principa mijenjamo stanje u okrilju svoje zajednice, vršeći promjene u dubokom sistemu odnosa spram politike, vlasti i raspolaganja resursima koje nudi taj centar moći.

U okviru procesa koji se cirkularno razvijaju kroz društvenu zajednicu, niti jedan od njih nije zasnovan na centralizaciji autoriteta bilo kog pojedinca, već funkciji sistema, u kome pojedinci obnašaju jednu od mnogostruko značajnih uloga.

Zbog toga politički efikasna društva počivaju na pažljivo uređenom sistemu, dovoljno fleksibilnom da odgovori na standarde i izrazito efikasnom da postavlja standarde.

Dok latentna, neuređena i primitivna društva počivaju na despotizmu, na upravljanju jedne grupe ili jednog čovjeka, koji u vršenju svog vladarskog ne/prava neograničeno upravljaju životima miliona ljudi.

Svaka despotija i u najosnovnijoj metodologiji proizvodi neki oblik tiranije, dok svaka tiranija rađa zlo i nepravdu. Tamo gdje nepravda postaje standard, sloboda postaje uljez i nepotrebnii svjedok.

Duboko vjerujem da je pitanje politike pitanje misije, a svaka generacija ima neku svoju misiju.

Mi smo naj dio generacije čija je misija zasnovana na buđenju i uspostavljanju sistema odgovornosti. Naravno, uz tu odgovornost ide i srazmjerno velika čast. Naš period je period asketizma i u njemu nema mjesta za neodlučnost i zonu konfora. Ako zaista želimo da danas vidimo neku drugačiju zajednicu, onda moramo biti spremni na najdublje promjene u postojećem sistemu vrijednosti koje gaje naše zajedice. Samo oni koji su spremni da se odreknu svog ličnog blagostanja, mogu reći da spadaju u onu manjinu koja uspješno izvršava misiju oformljenja nekog novog, drugačijeg i nadasve čistijeg Balkana.

Moja političnost je u tome da sutra vidim bolji, mirniji i normalniji Balkan u odnosu na današnjicu.

Moja političnost dolazi iz najiskrenije boli, a bol je nastala zbog ispraćanja onih najbližih, stotina komšija, prijatelja i kolega koji su otišli širom sveta tražeći svoje parče hleba i mjesto pod suncem. Moja bol dolazi zbog onih iza kojih su ostale neprespavane noći dok su ispraćali svoju djecu ka nepoznatoj tuđini. Moja bol me tjera na političnost iz najdubljih i najiskrenijih pobuda jer želim drugačiju realnost, znajući da je ovdje jako teško opstati, napraviti i razviti bilo šta, ali ovdje uz prave ljude i politike svaki uspjeh je tri puta veći.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

M. P. 20

U mojoj porodici dugo važi nepisano pravilo; Ćuti i trpi. O politici ne razgovaraj van kuće. Međutim, moj pubertet mi nije dozvolio da tako lako prihvatim te reči. Često sam zapitkivala tatu o izborima, devedesetim, zašto ih ljudi toliko ne vole. Zbog čega Tito zaslužuje i da li upošte zaslužuje tolike simpatije ne samo starijih, već i mlađih generacija? Tata je bio otvoren za takve razgovore, ali mama nije izašla na izbore od ubistva Zorana Đinđića, od tada je za nju pomen politike asocijacija samo na nešto što pogoršava život, mada se ne bih složila sa njom.

Čula sam jednu izjavu da ideologija većito razdvaja oca i sina. Tatu i mene je ujedinila, možda zato što sam ipak ćerka, a možda pak moj otac misli da zaslužujem bolju budućnost od ove sadašnjosti. Iako mamu još uvek nisam naterala da glasa, barem razgovaramo o politici. Nekad nemam želju da ispravljam krivu Drine i ulazim u sukobe sa babom, dedom i ostatkom familije, ali s vremenom su shvatili da je sebično reći mladom čoveku da ne može ništa da promeni, počevši od sebe. Moji prijatelji počeli su da me slušaju kao Dnevnik RTS-a. Tokom srednje škole pratila sam svake izbore i jedva čekala da dobijem pravo glasa. Sada, tokom studija, još uvek se oslanjaju na vesti i informacije koje im šaljem, međutim, izbor je samo njihov. Prošle godine je većina mojih prijatelja glasala, neki su i pre mene ispunili svoju građansku dužnost. Tokom prvih izbora na kojima je moja generacija imala pravo glasa vršila sam pritisak na sve da glasaju, toliko sam bila dosadna da su glasali i oni kojima je politika misaona imenica. Za protekle izbore, reč im nisam rekla, a ponovo su svi izašli. Videli su isto što i ja, shvatili su da sadašnja realnost nije i normalnost.

Ono što nam kao studentima najviše smeta jeste dostupnost kulture. Jedan penzioner u Srbiji ima stalna primanja i ima više povlastica od studenta koji nema stalna primanja. Postoje studentske stipendije, ali ne primaju ih svi. Honorarni poslovi su samo jedan od studentskih prihoda. Nekada se naljutim na nas mlade, jer sve nam je skupo, a toliko mladih konzumira cigarete i ne žali novac na garderobu i patike. Međutim, nisu svi u istom položaju i nepravedno je tako gledati. Oni koji rade u kulturnom sektoru su u još lošijem položaju. s obzirom na plate i uslove u kojima rade. Kada sam došla u Beograd, imala sam cilj da se vratim u svoj grad i upravljam kulturnim centrom. S vremenom sam shvatila da građ ima problema i van kulturnog sektora i želela sam da postanem gradonačelnica.

Među prvim delima koje smo radili na fakultetu bila je Platonova *Država*. Ispitujući pravičnost u državi, shvatila sam da idealno mesto, moj rodni grad, onakav kakvim sam ga zamišljala, jeste samo plod moje mašte, koji će se teško pretočiti u realnost. Da bih se bavila politikom i osnovala svoju stranku potrebno je 10.000 potpisa, a ja ni rođenu majku ne mogu da nagovorim da

glasa na izborima. Čak i u velikom gradu susretala sam nekulturne ljude, što im ne daje za pravo da bacaju đubre van kante, ali ipak to rade. Razgovarajući sa različitim ljudima, mlađim i starijim, shvatila sam da svi smatraju da su nam nepohodne velike reforme koje će počupati nagomilane probleme, ali i iskoreniti ih u potpunosti.

Živimo u zemlji koja teži demokratiji ali, pitam se, zna li iko šta to znači. Kakvo je to demokratsko društvo u kome policija tuče studente, neistomišljenike, svakoga ko želi da izrazi drugačije mišljenje? Toliko priča o tome da treba da ostanemo u svojoj zemlji, da su mladi budućnost. Zašto ne pustiti mlade da stvaraju promene? Zato sam politična. Mislim da ovoj zemlji mogu da pružim više od političara koji su već decenijama u igri. Namerno kažem igra, jer se dobacuju plamenom koji lansira ljude kao rakete što dalje odavde. Neću im dozvoliti da i mene oteraju. Deda me je vaspitao tako da brinem o svojoj kući, da se domaćinstvo gradi, a ne deli i rasprodaje. Trbuhom za kruhom ne valja ići, a i ne može mi baget zameniti babinu pogaču. Odrastala sam okružena svojom porodicom, želim da i moja deca odrastaju sa svojom babom i dedom. Da proslavljaju praznike među svojimima. Možda je rano razmišljati o deci, ni sebe ne smatram odraslom. Ne osećam se ni dovoljno zaštićeno da bih mogla nekoga da štitim. Već sam pomenula policiju koja piše kazne umetnicima u Knezu, ali ne i nepropisno parkiranim automobilima zbog kojih majke s bebama u kolicima ne mogu da prođu. Privode studente, ali ne i silovatelje. Lako je osuditi narkomane, ali sudi li iko dilerima u Srbiji, hapsi li ih ko?

Mislim da su ovo pitanja za institucije, ali na kraju se postavljaju i građanima Srbije. Svako od nas ima pravo da učestvuje u politici, i to treba iskoristiti. Ne mogu da budem apolitična i da kukam. Verujem da politika može da menja živote iako do sada nisam videla promene nabolje. Kontinuitet donosi promene, glasovi se dobijaju poverenjem. Dobro, možda ne baš uvek, ali suludo je očekivati da opozicija odjednom dobije veliki broj glasova. Stavovi se menjaju postepeno, ali kod nas ljudi vole da vide prvo promene pa tek onda da daju svoj glas, što nije uvek moguće. Imam osećaj da se neki ljudi i plaše da budu politični, kao da politika pripada samo ljudima u odelu i sa leptir-mašnom. Ja neću da plaćam porez da bi se neko vozio u BMW-u, a svi mi GPS-om (Gradsko saobraćajno preduzeće), koji se raspada.

Politična sam jer smatram da političar treba da radi za dobrobit naroda, a ne da narod mukotrpono radi da bi oni lagodno živeli. Politična sam jer moja majka nije. Politična sam jer želim da živim u svojoj zemlji. Želim da branim svoje pravo glasa, a ne da se branim ćutanjem. Učili su nas da nema hleba bez motike, ali ni države bez naroda. Smatram da politika nije izvor zla, ali oni koji se njome bave samo zarad lične dobiti, ne mogu graditi zdravu politiku. Zato sam politična. Izbori nemaju smisla ako samo ja biram i u redu je da postoje različita mišljenja. Ne može pojedinac odlučiti za sve. Društvo gradi politiku i svako treba da bude političan. To nije samo pitanje cene hleba, egzistencije – od toga zavisi kuda ćemo ići. Hoćemo li graditi obore, oblakodere ili operu? Hoćemo li parkove, šume, čistu vodu ili strane investitore? I ono najvažnije, u šta ćemo izrasti? Ne možemo živeti u svom svetu i praviti se da ne vidimo prosjaka na ulici. Da bi svima bilo bolje, mora svako da se pita. Zato nisam apolitična.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Natalija Tomić, 20

Rođena sam ovde. Na istom mestu gde ste rođeni i vi. Daleko iznad, pogled se slobodno i lako prostire beskonačno. Daleko ispred, pogled se lomi o nepravilne obrise ove 193 kuće koje čine naše rodno mesto. Nanizane jedna do druge, oivičene oštrim ivicama, deluju skamenjeno. Kao da tako stoje vekovima, i kao da će nepromenjene ostati zauvek. Ljudskom oku izgledaju kao neodvojivi, srasli delovi planete. Ali, ne može svako oko da vidi koliko su krhke. Ne shvata da se zid, cigla po cigla, lagano pomera, sve dok kuća sasvim ne promeni oblik. Kao da je ona stara nestala, a umesto nje se pojavila nova. Oslikane su belom, žutom, braon, crvenom i onim posebnim bojama, nastalim njihovim mešanjem. Zaboravljamo da se divimo lepoti te umetnosti. Zvuci različitih jezika između zidova šapuću, nerazumljivi, a opet svako bi svakoga mogao da razume. Temelji čuvaju tajne kao svedočanstvo sasvim drugačije prošlosti. U želji da prikrije odgovornost za promene, čovek polako gubi ono što mu je priroda velikodušno dala. Sve manje razmišlja, vidi, oseća..., a onda se čudi zašto je svet negostoljubiv.

Tako razmišljam dok sedim na pragu svoje kuće. Od kada sam, nekim čudom, dospela ovde, snažno osećam život oko sebe. Jasno vidim boje. Greju me nesnosne vrućine, kapi kiše umivaju, oštra hladnoća ledi prste. Često duvaju neprijatni vetrovi. Ali ja i dalje sedim na pragu. Noću kraj mene promile sumnjivi putnici, otrovne zmije i škorprije. Mesečina im daje nezemaljski, sablasan izgled. Danju se čudim onima koji su se, nesvesni budućnosti, usudili da napuste svoju kuću. U potrazi za oazom, nemilosrdni prema sebi, gaze sve dalje bez obaziranja na rane. Neki od njih izgledaju kao da će im do kraja života ostati neizbrisivi ožiljci.

I dok sedim na svom pragu, brusi me vreme, postajem izdržljivija i spretnija. Ne mogu poreći lepotu oko sebe ali, kako prolaze godine, više i jače želim da vidim koliko je veliko prostranstvo koje obasjavaju zvezde. Onda su usledila nova pitanja:

„Kakva je ovo ograničena sloboda?“

„Gde li su granice kada obala ne bude mogla da me zadrži?“

„Da li su oni koji su se odvažili da putuju izvan poznatog ostvarili svoje snove?“

Sa toliko pitanja, toliko potrebnih odgovora i planova, sa neizrecivom namerom da odrastem, odavno spakovanom nadom u džepovima, sasvim sam spremna za put.

***

I tako ja krenem na put... da odrastam. Prvo sam, kako dolikuje, obišla najbliže komšije. Dočekali su me veoma ljubazno. Pokazali su mi najlepše delove svog doma. Duboko sam udisala nove mirise. Slušala sam

muziku nekakvog, za mene novog ritma. Probala sam prekusnu hranu. Ma svaka sitnica me je oduševljavala i punila neobično lepom energijom. Kada sam odlazila, uvek sam se opraštala kao sa najboljim prijateljima. Kao da ću za nekoliko dana ponovo doći, pa će biti kao da nisam ni odlazila. Što sam dalje putovala, bilo je sve više iznenađenja. Mirisi su bili intenzivniji. Hrana neobičnija. Jezik nerazumljiviji. Imena ukućana čudnija. Način života meni nepoznatiji. Iako sam do sada obišla tek dvadesetak komšija, fascinirana sam razlikama. Počela sam da shvatam koliko lepih izbora nudi život.

Naučila sam i to da svaka kuća ima svog predsednika. To je neko ko je, kako bi moji ukućani rekli, glava porodice. Da bi neko došao na takvu poziciju, mora da ispuni nekoliko uslova. Ja bih to uporedila sa ulogom oca. Otac je osoba koja je u obavezi da svojoj deci obezbedi dom, hranu i zdravlje. Konstantno mora da se trudi da im priušti što bolje školovanje, da ih savetuje, štiti i olakšava im život. Takođe je neophodno da bude stalozen, odmeren, mudar i strpljiv. Iznad svega pravedan. A iznad baš baš svega da ima dobre odnose sa drugim očevima. Zamislite samo kako žive stanovnici dve zavađene kuće. Po pravilu svađa počne zbog sitnica. Uvek su to, uglavnom, neproverena ogovaranja, banalni nespozazumi, sitničavost i nešto sujete. Zahuktava se nekontrolisano, brzinom koja pred sobom ruši sav razum. Širi se poput epidemije i veoma često poprimi razmere pandemije. Najgori od svega je trenutak kada netrpeljivost ispliva na površinu. Tada, kao vakuum, uvuče u svađu i ukućane i komšije i komšijine komšije. Oživi ljudska slabost i izvorne maternje pretnje „i sunce i lebac, majku i oca i svu živu i davno preminulu familiju“. Sve oživi a samo se na Boga zaboravi. Iako je voditi kuću kada je sve lepo i mirno, ali hajde da ga vidimo kada počnu nevolje u raju. Tada treba znati kako, a kako ne. Pravi može biti samo jedan. Ne najjači, ni najglasniji, ni najveći. Onaj koji vrati mir u svoju kuću i među komšije može se smatrati istinskim ocem.

Evo na primer, naš svet čine 193 kuće i svaku karakteriše nešto posebno. Ukoliko između moje kuće i neke druge postoje loši odnosi, biće mi uskraćena ta posebnost na mnogo različitih načina. To me i čini temom „O meni se radi“. Pre svega emotivno, jer ne želim da osećam neprijatnost pri susretu sa stanovnikom druge kuće. Zatim sam uskraćena za radost putovanja koju zameni strepnja. A da ne pričam o raznim zabranama, vizama, nerazumnim protokolima pa i pogledom ispod oka. Šta će mi to? Ako već postojim, hoću i da živim.

O meni se radi i kada mi stane knedla u grlu. Šta sam uopšte postigla kada u ispruženu ručicu spustim pecivo koje sam upravo kupila za doručak? Ta ispružena ruka će biti tu i sutra, i svakog dana i zavisice od nas koji nismo gladni... više.

Pita li se iko kakav je osećaj gledati divljanje rata po ulicama koje sam planirala da posetim? Male stolove ispred bistroa zamenile su ruševine. Onaj prepoznatljiv ritam muzike zamenili su jauci. Umesto cveća, cveta mržnja i strah. Ja neću nikada, baš nikada, posetiti te predele, jer ću zauvek imati osećaj da gazim po nečijoj duši. Miris krvi će mnogim narednim generacijama golicati nozdrve. Živeće naučeni da imaju neprijatelje, a ne prijatelje. A cilj života će biti sveden na dan, dva, sat duže. I ne znam da li mi je žalije dece koja su se tamo rodila ili one koja nikada neće ni biti rođena.

O kome se radi nego o meni kada pričamo o budućnosti? Tek sam napunila dvadeset godina. Upisala sam dva fakulteta. Imam velike planove sama sa sobom. A onda sednem i zapitam se „Čemu?“ Ko može da mi

garantuje da tamo negde, neko, jednim potezom neće uništiti moje snove? U tim trenucima poželim da širom sveta pošaljem nekoliko milijardi poruka sa samo jednim pitanjem: „Ko smo mi koji dozvoljavamo da se politikom bavi neko ko to ne ume?“

Učila sam da reč politika označava aktivnost kroz koju ljudi stvaraju, čuvaju i sprovode pravila po kojima žive. Odnosi se prvenstveno na spremnost na kompromis i nastojanje da se sukobi reše. Kada uzmem u obzir ovo značenje i preslušam zakletve izrečene na inauguracijama, zapitam se ko su zaista političari koji stvaraju istoriju. Učinili su politiku dramatičnom i tragičnom. Zdrav razum mi govori da bi rešenje bilo u jednom jedinom potpisu. Kad potpišu da će, ukoliko i pomisle na rat, napustiti politiku... zauvek, ne bi imao ko sa kim da ratuje. Neka neki pametni, obrazovani i mudri ljudi, sa smislom za život, pronalaze rešenja za probleme.

O meni se radi jer sam ja buduća majka. Ućiću svoje dete lepoti života, a u sebi strepeti od istog. Stideću se pred detetom ako budem morala da podržim neke odrasle osobe. Reči koje dete čuje i stvarne slike nikako se ne poklapaju. Borimo se protiv vršnjačkog nasilja, a svet trpi mnogo veće nasilje. Koliko pameti bez pokrića.

***

Umorila sam se od putovanja ka odrastanju. Vratila sam se na svoj prag, još malo da sačekam i razmislim o svemu. Svet ne izgleda toliko lepo koliko sam očekivala. Svaka kuća ima svoje veće ili manje probleme. Kao gost ih ne mogu jasno videti, ali tu su, sada znam. I shvatam da nisu svi lideri ispunili očekivanja. Ali, možda samo ne vide baš sve šta nam smeta i šta želimo. Neko im to mora reći.

Zamislite jednu porodicu u kojoj se roditelji trude da obezbede svom detetu što više i što bolje. A dete je nesrećno i nezadovoljno. Naravno, krivca nema, svi su u pravu. Problem pravi to što svako od nas vidi uspeh i sreću na drugi način. Mene lično je uvredio jedan skup sladoled u kornetu. Znam da je nov, interesantan, kupljen iz ljubavi i želje roditelja da me iznenade, ali šta ću kada mi je omiljeni onaj tanki, iskrivljeni sneško. E tako je i u politici. Da bih dobila to što želim, moram to i da kažem.

Odrastamo. Nemamo drugi put nego ka svetu odraslih. Čeka nas odgovornost, odluke pa na kraju i posledice. A i nemamo drugo mesto za život. Jednoga dana staćemo pred našu decu. Hoću li pomisliti: „Mi nismo dali šansu njima kao što su oni dali nama?“ Ovo je taj trenutak da sutra ne bih spuštala pogled. I ovo je jedini život. Ne bih da prođe kao da me nije ni bilo.

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

Tišina

Veljko Stanojević, 23

Tiha je noć, vraćaju mi se sećanja dok gledam na ovu pustu ulicu. Nekada sam se tuda šetao kada nisam mogao da zaspim, tada noći nisu bile ovako tihe. Sećam se, bilo je to vreme bez briga i odgovornosti, sve se činilo jednostavnim i neobavezujućim. Sinoć su me pozvali iz bolnice, majka je u jako lošem stanju. Hteo sam da pozovem oca, ali su mi iz zatvora rekli da su pozivi privremeno suspendovani. Kao da svi čitaju sa nekog istog papira, govorio je ženski glas: „Gospodine, suspendovani su pozivi do daljeg, pratite odluke nadležnih državnih organa!” Danas sam video Teodoru, rekla mi je da su zatvorili pekaru, našli su neke nedozvoljene knjige, pomislio sam tada u sebi: „Dobro je, pa smo mi na vreme sakrili očeve knjige.” Muči me pomisao da su knjige i dalje u podrumu. Ne spava mi se, previše je tiho. Ne mogu da budem na telefonu, nemam više šta da gledam, internet već danima ne radi. Priča se po komšiluku da je ljudima muka, da su septembarski izbori pokradeni, stvarno me to ne dotiče kada na njih nisam ni izlazio. Nikada nisam razumeo zašto ljudi gube vreme da glasaju za nekog političara čiji je jedini zadatak da nešto ispriča, i da za to dobije platu. Ne znam ni kako smo došli do ovoga kao društvo, ali nije kao da ja to mogu da promenim. Lutaju mi misli, sve mi više deluje da je moj život krenuo nizbrdo baš na taj prvi dan fakulteta...

Napolju je bilo veoma toplo, ljudi su bili užurbani, utorak prvi oktobar. Čekao sam na autobuskoj stanici kod Gradskog parka prijatelja iz srednje škole Baneta. Bane je imao običaj da kasni, sudbina je možda htela da mi upravo tada priđe Neven. Neven je išao sa nama u srednju školu, bio je čudan, voleo je knjige i kompjutere. Njegovi roditelji su imali dosta novca, a Neven im je pomagao u vođenju firme; sećam se da se jednom prilikom hvalio kako su otpustili zaposlene jer je napravio neki program za automatizaciju. Imali su para, ali Neven to nije pokazivao, nosio je istu garderobu, bio je previše formalan. Znam da su ga zadirkivali zbog toga, a on je umeo da kaže: „Ja jednom kupim skupe patike i nosim ih pet godina, a vi kupite jeftine i menjate ih na godinu dana, ko je ovde lud?” Neven je bio u politici, učlanio se u Patriotski front u četvrtoj godini srednje škole, a na ovim izborima bio je na listi za Skupštinu. Prišao mi je i šapnuo: „Gotovo je, pobedili smo”, čestitao sam mu i upitao ga: „Dobro, šta ćeš dalje?”, a on se nasmejao i šaljivim glasom odgovorio: „Dragi moj, cilj je bio pobeda, sada idu promene.” Pomislio sam tada da neće ponovo da mi priča svoju čuvenu priču o brodu, ali ispostaviće se da sam pogrešio, krenuo je on: „Zamisli putuješ brodom i nasred si okeana, da li bi više voleo da brodom upravlja iskusan kapetan ili da svi tvoji saputnici, koji su prvi put na brodu, slobodno i demokratski odlučuju o tome ko će biti kapetan? Isto je tako i

sa državom, nju moraju voditi istinski lideri." Njegovu priču prekinuo je dolazak autobusa, iz koga je izašao Bane, pozdravili smo se sa Nevenom i krenuli na fakultet. Bane je bio šaljivdžija, jedino što ga je zanimalo u životu bile su devojke i provod, na fakultet je išao jer su ga prisilili roditelji. Stigli smo u pet do dvanaest, ušli smo u amfiteatar i seli u poslednji red, sećam se da smo jedva i ta mesta našli koliko je bilo ljudi. Videli smo tada Teodoru i Mariju, i one su išle sa nama u srednju školu. Ušao je neki stariji čovek, proćelav, sa gustom sedom bradom i pivskim stomakom, predstavio nam se kao dekan, a odmah potom su mu se priključili i drugi profesori. Dekan je krenuo da nam priča o istoriji fakulteta, o tome kako smo mi sada budućnost ove nacije, a potom je krenuo o tome da smo zapravo najstariji narod na planeti, da smo kao nacija predodređeni za nešto više potpuno sam se isključio koliko je bio dosadan. Bane se sve vreme dopisivao sa Teodorom, hteo je da idemo nas četvoro na kafu posle svečanog prijema, bio je zaljubljen u nju od prvog razreda srednje škole. Dekan je napokon završio svoj govor, obrisao znoj sa čela i poželeo nam sreću. Našli smo se sa Teodorom i Marijom ispred fakulteta i otišli do obližnjeg kafića, Bane je znao da mi se Marija sviđa i stalno me je zadirkivao jer je Marija Romkinja, meni to iskreno nije smetalo. Naručili smo piće, a potom sam video Nevena, bio je sav zadihan, negde je žurio. Dobacio sam mu: „Nevene, treći put častiš!“ Brzo se okrenuo i zabrinutim pogledom me prekorio, a potom je pogledao u Mariju i rekao joj: „Bolje idi kući.“ Nismo se puno obazirali na to, uostalom šta ima Neven njoj da priča šta treba da radi. Pričali smo o srednjoj školi, o ekskurziji u četvrtom razredu, o budućnosti, o tome gde ćemo na proslavu Nove godine, imao sam osećaj kao da je srednja škola i dalje trajala. Potpuno iznenada u kafić su ušli policajci, čuli smo napolju sirene, delovalo je kao da idu od lokala do lokala. Gledali su po kafiću, a potom su dva policajca prišla našem stolu, mlađi policajac je uplašenim glasom rekao: „Dobar dan, vršimo rutinsku kontrolu, molimo vas da pripremite lične karte.“ Svi smo izvadili lične karte, ali je on uzeo samo Marijinu, rekao joj je da sačeka proveru i pomerio se prema unutrašnjosti kafića dok je razgovarao preko radio-prijemnika. Stariji policajac nas je samo nemo posmatrao. Marija se uspaničila i upitala starijeg policajca: „Da li je sve u redu?“, na šta joj je on drsko odgovorio: „Za tebe ništa nije u redu.“ Ostali smo zgroženi, hteo sam da se umešam, ali me je prekinuo mlađi policajac, koji je vratio Mariji ličnu kartu, i rekao nam: „Deco, bolje idite kući.“ Ljudi su bili radoznali, krenuli su da šapuću zašto su policajci prišli baš našem stolu, osećala se nervoza u vazduhu. Odlučili smo da krenemo kući, pomislio sam tada da se dan nije mogao gore završiti. Stigao sam kući, mama me je sačekala na ulaznim vratima i uspaničeno pitala: „Jesi li dobro, da li je sve u redu?“, nasmejao sam se i odgovorio joj: „Mama nisam bio u rudniku, nego na predavanju.“ Ušao sam u dnevnu sobu, upaljen televizor, glavna vest: „Pronađeno je telo devojčice od šest godina, policija sumnja da je bila silovana, a potom i zadavljena.“ Sećam se da sam u sebi pomislio kakvo psihičko oboljenje mora da ima čovek sposoban da to uradi, ali bila mi je grozna i sama pomisao na to, ugasio sam televizor i seo da ručam.

Sutradan sam ponovo čekao Baneta kod Gradskog parka. Ovog puta nije toliko kasnio, nije ni izašao iz autobusa, a već je izgovorio: „Jesi li čuo?! Našli su ubice one devojčice, to su neka tri Cigana! Da li je realno ovo šta nam rade?!“ Pogodila me je ta vest, odlučili smo da ne idemo na fakultet. Seli smo u kafić i naručili piće. Bane je sve vreme pričao o tome šta nam se dešava kao naciji, kako su roditelji ostavili to dete samo, kako su te ubice životinje, međutim, u

jednom trenutku je naprasno stao, udario me po ruci i pokazao na televizor: „Vidi Nevena na TV-u.“ Održavala se vanredna konferencija za novinare političke stranke Patriotski front, obraćao se predsednik stranke i budući premijer, naravno da još jedan političar ima svoj komentar. „Dragi građani, u slučaju da u kući nađete pacova, da li biste ga hranili, pazili i čuvali? Da li biste dozvolili da se on razmnožava i postane vam pretnja ili biste stavili otrov i ubili tu bolestinu?! Ako i vi znate šta biste učinili, večeras u sedam časova ispred Narodne skupštine održavamo protest, protest kako bismo zaštitili narod i državu!“ Iznenadila me je Banetova reakcija, gledao je zalučeno u ekran, podržavao je to, rekao mi je: „Idemo večeras da vratimo sami sebi državu“, a ja sam odgovorio: „Bane, oni su već pobedili, čemu protesti?“ Bane se okrenuo prema meni i krenuo da priča kako sam ja neprijatelj, kako mog oca plaćaju strane agenture da piše protiv svoje zemlje. Navikao sam da je Bane nekada imao faze, razumeo sam to, pa sam uzeo svoje stvari, ostavio novac na stolu i odgovorio mu: „Važi, Bane, ti znaš sve najbolje, vidimo se sutra.“ Nisam hteo da se svađam ni sa kim zbog politike, naročito ne sa najboljim prijateljem. Svakako, kada je imao takvih ispada, kasnije bi me uvek pozvao da mi se izvini. Kasno uveče zvao me je da mi se izvini, baš kako sam i predvideo. Sećam se da mi je tada rekao da je bilo veličanstveno, da je na protestima bilo preko sto hiljada ljudi, odgovorio sam mu: „Bane, hvala ti što si pozvao, ali me iskreno ne dotiče politika.“ Prolazili su dani, najvažnije vesti su bile iz politike, najpre je formirana Narodna skupština, tada smo videli Nevena na nacionalnoj televiziji. Potom je formirana i Vlada nazvana Vlada nacionalnog jedinstva. Sećam se da je moj otac formiranje Vlade prokomentarisao na sebi svojstven način: „Kažu, nacionalno jedinstvo, a jedna četvrtina zemlje im se ne uklapa u to njihovo nacionalno jedinstvo, kakva ironija.“ Prisećam se tog hladnog decembarskog dana, sneg je baš padao dok smo mi sedeli u kafiću. Pričali smo o tome gde bismo slavili Novu godinu, Teodorini su imali vikendicu u blizini grada koja će biti prazna, pa nas je pozvala da idemo tamo. Tada mi je prolazilo kroz glavu kako moram skupiti hrabrosti da priznam Mariji osećanja. Dok sam se premišljao kako ću to izvesti, prekinula me je vest o tome da je eksplodiralo više bombi u Narodnoj skupštini. Nije prošlo ni deset minuta od vesti, a već je svakome zvonio telefon u kafiću, mene je majka zvala, ponavljala mi je kako moram da idem odmah kući. Kafić se počeo prazniti, mi smo se pozdravili i rastali, potom sam otišao kući. Čim sam stigao, legao sam na kauč u dnevnoj, uzeo telefon i nastavio razgovor o proslavi Nove godine, ubrzo sam potom i zaspao. Probudili su me zvuci sirena, na televizoru je bio analogni sat, a ispod njega je pisalo: Vanredno obraćanje za javnost predsednika Vlade. Mama je potom ušla u sobu i rekla mi: „Nisam htela da te budim, uskoro će početi, da vidimo šta će reći“, a ja sam kratko odgovorio: „Mama, uvek isto pričaju“, ali me nije čula, oči su joj bile vezane za televizor. Pomislio sam: „Da li je moja majka zaista ta osoba? Jedva čeka neko obraćanje gledajući u analogni sat na digitalnom uređaju u vreme kada pričamo sa mašinama preko interneta.“ Tišinu je prekinuo isti onaj sedi čovek koji je i najavljivao proteste, krenuo je: „Poštovani građani, danas je našu zemlju pogodila najveća istorijska pretnja. Romska oslobodilačka organizacija izvela je teroristički i kukavički napad na Narodnu skupštinu. Napad je izveden aktiviranjem više eksplozivnih naprava, ubijeno je na desetine, a ranjeno stotine ljudi. Razgovarajući sa predsednikom Republike i predsednicom Narodne skupštine, a s obzirom da Narodna skupština nije u mogućnosti da se sastane, odlučili smo da

proglasimo vanredno stanje. Poštovani građani, proglašava se vanredno stanje, molim vas da od sada pratite buduća obavezna uputstva nadležnih državnih organa." Majka mi je tada rekla: „Sve će se vratiti u normalu, samo da uhapsite te teroriste i nastavimo normalno da živimo." Nikada se više ništa nije vratilo u normalu.

Prolazili su dani, za mene veoma brzo jer je sve manje stvari imalo da se radi. Svakim danom je bilo sve više policije na ulicama, na fakultet je dolazilo sve manje ljudi, neki profesori su dobili otkaz, ljudi na ulicama su mi izgledali kao iz nekog horor filma. Na svakih nedelju dana objavljivane su neke odluke, a najgluplja odluka koje se sećam bila je ona zalepljena na vratima fakulteta: „Zabranjuje se osobama ženskog pola da u zgradu ove visokoškolske i svete institucije ulaze neprikladno obučene", a ispod je bila lista koja je uključivala pantalone, prekratke suknje, pocepane majice, prekratke majice... Nisam mogao da razumem, zapitao sam se: „Zašto zabranjivati ženama pantalone?" Ubrzo su i našu kuću pogodile te glupe odluke, otac je ostao bez posla, govorilo se da je najgore zanimanje u to vreme bilo novinarsko, a moj otac je baš voleo to najgore zanimanje. Otkaz ga nije sprečio da nastavi da piše, pisao je na laptopu u dnevnoj sobi, za trpezarijskim stolom. Ispostaviće se da nas je njegova tvrdoglavost skupo koštala. Jednog dana, kada sam se vratio sa fakulteta, zamolio me je da pođem sa njim do podruma. Pokazao mi je nekadašnje sklonište i sobu punu knjiga, a potom mi je nekako samouvereno rekao: „Večeras će doći po mene, ovde su sve moje knjige, vodi računa o mami." Odgovorio sam mu: „Tata, zašto samo ne radiš to što ti kažu?!", a on se nasmejao, pogledao u napuknuti betonski plafon i sa tugom u glasu odgovorio: „Tešim se da ćeš razumeti moje postupke kada budeš sazreo." Vratili smo se u stan, bio sam skrhan i samo sam hteo da legnem.

Probudilo me je lupanje, ustao sam i otvorio vrata spavaće sobe, otac je bio u pravu. To večer su došli ljudi u crnim kaputima, uljudno su se predstavili, rekli su da su iz državne bezbednosti, pokazali su svoje legitimacije i rekli mom ocu: „Molimo vas da pođete sa nama." Bili su veoma fini, a moj otac je uzeo kaput, poljubio majku u čelo, a potom i meni prišao i rekao: „Tata je uvek sve znao, ali ovo su druga vremena, sine moj" i potapšao me po ramenu. Mama je zatvorila vrata i okrenula se prema meni, zadržavajući suze tiho je izustila: „Dragi moj, idi spavaj, kasno je," Samo sam zatvorio vrata i vratio se u krevet, nisam mogao da spavam, suze su tekle same od sebe. Ubrzo nas je zadesila i druga nesreća, majka me je posle nekoliko dana pozvala, pozlilo joj je na poslu i morali su da je zadrže u bolnici. Kada sam je posetio, doktor mi je rekao: „Vaša majka boluje od teške bakterijske upale ali, nažalost, u ovom trenutku nemamo antibiotike, znate zbog sankcija." Nisam ga više slušao, kakva je to bolnica koja nema antibiotike. Zadržao sam se pored mame do kasno u noć, međutim, morao sam da se vratim kući. Šetao sam do kuće, gradski prevoz opet nije radio. Čim sam ušao u kuću, pomislio sam: „Kako bih samo hteo da pobegnem od svega, voleo bih da se ovo više završi."

Baš je tiha ova noć, vraćaju mi se sećanja dok gledam na ovu pustu ulicu.

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

Kratka analiza društva i politike u Republici Srbiji

Katarina Bogićević, 23

Alternativni izveštaj o potrebama mladih 2023. ukazuje da najveći broj mladih ne koristi svoje pravo glasa jer veruje „da su svi političari isti i ne rade u interesu građana”.¹ Neresponzivnost upravljačke strukture jeste jedan od demotivišućih faktora koji utiču na smanjenu participaciju ne samo mladih već građana uopšte. Onda kada politički sistem, shvaćen kao input-autput šema, ispostavlja autpute (politike) koji ne odgovaraju na potrebe/zahteve građana, jasno je da je mehanizam zakazao. Ukoliko kažemo da težimo uspostavljanju stabilne demokratije u Srbiji, postavlja se pitanje: kog modela demokratije?

U zavisnosti od odabira normativnog okvira, različito ćemo razumeti i koncept učešća građana u političkom životu zajednice. Zagovornici ekstremnijeg elitističkog modela zadovoljili bi se uskom konceptualizacijom participacije koja je ograničena na glasanje na izborima. Međutim, svodeći političku participaciju na izbornu, u trenutku kada odaberu svoje predstavnike, građani postaju pasivni posmatrači procesa koji direktno utiče na kvalitet njihovog života u zajednici. Čin izbora predstavnika ne treba da inhibira dalje uticaje građana na politiku, već da pomogne artikulaciji različitih i suprotstavljenih interesa svih aktera u društvu.

Takozvani „participativni” ili „responzivni model demokratije” pretpostavlja participaciju građana kao „sredstvo kojim se vlasti informišu o preferencama i potrebama javnosti i podstiče ih da odgovore na te preferencije i potrebe”.² Dakle, aktivno učešće građana u (političkom) biću države jeste glavni instrument otelotvorenja koncepta predstavničke demokratije. Ipak, građani sami neretko ne usvajaju ovakvo razumevanje političke sfere, doživljavajući politiku kao nešto sasvim odvojeno od svakodnevnog života, ili pak kao arenu prljavih igara i zloupotreba. Ovaj preovlađajući narativ u Srbiji delom je oblikovan kontinuumom razočaranja ishodima reformskih procesa sprovedenih nakon poslednje decenije prošlog veka. Brojni pokazatelji govore u prilog tvrdnji da se na ovom prostoru ipak nije puno odmaklo od teskobnih ratnih 90-ih. Opterećena postkonfliktnim nasleđem i izostankom pomirenja sa prošlošću, Srbija bira „kulturu poniženja” kao svojevrsni odbrambeni mehanizam. Poniženje predstavlja narušeno poverenje, kada dolazi do drastičnog razilaženja između nečije idealizovane i glorifikovane prošlosti i frustrirajuće sadašnjosti. Linija rascepa koja nastaje biva instrumentalizovana od strane političkih aktera na vlasti i/ili onih koji na vlast pretenduju. Diskurs o „slobodarskoj naciji” forsira se zajedno sa obećanjima o prosperitetu. U trenutku kada izvesne skupine građana ne osele nikakve efekte na kvalitet sopstvenog života i samog sistema,

¹ <https://koms.rs/wp-content/uploads/2023/08/Alternativni-Izvestaj-2023-Finalna-verzija-Aug7.pdf>

² Teorell, J. (2006).

izneverena nada transformiše se u vrstu apatije i indiferentnosti prema svemu što se uokviruje kao politika i političko. Taj negativni sentiment prema politici dalje se reprodukuje u porodičnom okruženju koje je mesto primarne socijalizacije dece.

Fenomen izraženog distanciranja od političkih tema zapaža se naročito kod ljudi koji imaju manje dostupnih resursa, poput obrazovanja, kapitala i vremena. Međutim, obrazovni sistem isto tako pruža ili uskraćuje impuls aktiviranja mladih ljudi koje edukuje. Preovlađujuća klima u učionici bitno utiče na forme i načine participacije koji će biti praktikovani. Ukoliko je klima otvorenog tipa, odnosno ukoliko se raspravlja o kontroverznim temama i pitanjima uz uvažavanje i ohrabrivanje različitosti, veća je verovatnoća da će učenici i učenice usvojiti građansko znanje i glasati na izborima u budućnosti³. Pretpostavka je da će formalno obrazovanje deci pružiti neophodne komunikacijske veštine i podstaći kritičko rasuđivanje neophodno za političku sofisticiranost. Ipak, građanska dimenzija danas postaje sekundarna, a obrazovanje se sve više oblikuje gotovo isključivo kao komponenta ekonomskog sistema – kao sistem koji proizvodi radnike za tržište rada, a ne građane agilne da učestvuju u javnom i političkom životu svoje zajednice. Kompetitivnost kao model interakcije između đaka može biti konstruktivna, ipak, u nametnutoj atmosferi borbe za sve oskudnije ograničene resurse, ona otuđuje. Mladi često ostaju bez dovoljno razvijenog osećaja zajedništva u užem okruženju, a potom i na nivou državne zajednice.

Dalje, primetna je izvesna stigmatizacija mladih koji su aktivni u zajednici, i to od samih vršnjaka, ali i državnih institucija i njihovih predstavnika, kada se njihov aktivizam ne uklapa u konstrukciju društva vladajuće garniture. Civilno društvo u Srbiji, a naročito NVO sektor, karakteriše se kao unutrašnji državni neprijatelj, dok se aktivisti targetiraju kao „strani plaćenici – domaći izdajnici”. Najviši zvaničnici kreiraju narativ gde je „civilno društvo deo zavere kojom se na Srbiju vrše pritisci od strane međunarodne zajednice”. Nacionalni konvent o EU početkom marta 2024. godine ocenio je način na koji se govori o civilnom društvu u Srbiji kao rekreiranje karakterističnog narativa iz 90-ih⁴. Negativna propaganda za cilj ima stvaranje animoziteta prema delovanju i postojanju jakog civilnog društva, a izazvana netrpeljivost periodično prelazi granice verbalnog nasilja i prerasta u otvorene fizičke napade i uništavanje imovine organizacija. Stoga, nesumnjivo je opravdano zapitati se koliko je bezbedno biti aktivno političan. Čak i kada se pojave organski nastale inicijative građana, poput ProGlasa koji je usmeren na *Go out the vote* kampanju, provladini mediji agresivno nastoje da ih diskredituju smeštajući ih u gore pomenut okvir. Uopšteno, medijske slobode u Republici Srbiji su vidno ugrožene, a kritički nastrojeni javni akteri izloženi uvredama i pretnjama. *The Media Freedom Rapid Response* u monitoring-izveštaju za 2022. godinu navodi da postojeće toksično medijsko okruženje inspirišu političari koji dodatno podstiču zastrašivanja⁵. Naredne, 2023. godine Srbija je zabeležila pad od 12 mesta po indeksu medijskih sloboda i našla se na 91. mestu na svetu. „Nagrađivano, kvalitetno novinarstvo, kojim se istražuju kriminal i korupcija, zarobljeno je između neobuzdanih lažnih vesti i propagande”, navodi se u izveštaju Reportera bez granica.⁶ Sužen prostor za medijsko delovanje direktno utiče na autocenzuru i suzbija kritičku misao potrebnu za političko rezonovanje. Građani ostaju lišeni mogućnosti donošenja

3 Torney-Purta, et al., (2001).

4 <https://eukonvent.org/nkeu-odbacuje-tvrđnje-izrecene-na-konferenciji-za-medije-predsednika-republike-aleksandra-vucica/>

5 <https://www.mappingmediafreedom.org/wp-content/uploads/2023/02/MFRR-Monitoring-Report-2022.pdf>

6 <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-65467824>

odluka i gube orijentaciju u društveno-političkoj stvarnosti. Sveobuhvatni programi medijske pismenosti nisu sistemski integrisani u obrazovanje, već se nude neformalnim kanalima kojima pristupaju najčeće oni već politički informisani i aktivni, ili zainteresovani da to postanu. Slično tome, mali broj OCD ima organizacionih kapaciteta i finansijskih resursa da kontinuirano targetira apolitične građane i građanke kao ciljnu grupu.

Ipak, čini se da skupine mladih postepeno teže da budu društveno angažovaniji deo populacije i da odvažnije istupaju u javnom prostoru. Kod takvih profila, splet unutrašnjih i spoljašnjih faktora rezultirao je svešću o nužnosti promene i mogućnosti ostvarenja iste kroz proaktivno i udruženo delovanje. Deo mladih revoltiran društveno-političkim ambijentom, prevazišao je stanje straha i transformisao frustracijom izazvan bes u elan za akciju. Novi informaciono-komunikacioni sistemi omogućili su ono što Kastels naziva „mrežama revolta i nade”. I zaista, prostor socijalnih mreža predstavlja alternativan kanal za ukрупnjavanje socijalnog kapitala potrebnog za političko angažovanje. Autonomno virtuelno područje koje je oslobođeno kontrole elita dopušta brz i efikasan prenos informacija i spontano organizovanje masa koje potom okupiraju i urbani prostor, delujući hibridno. U Srbiji su nakon majskih tragedija 2023. godine, usledile serije tako vođenih protesta, izrodivši svežu mladalačku snagu koja pretenduje da proдре u kruti politički sistem i osvoji vidljivo mesto za mlade u njemu. Potencijalni izazov može predstavljati prihvatanje diskursa o postojanju specifično „omladinskih tema”, koji sugerišе ponovo ograničeni domet i izolaciju⁷.

Sistem je skup elemenata koji čine integralnu celinu. Kako su sve komponente međusobno povezane, promena kod bilo koje od njih izaziva promene kod ostalih komponenti sistema. Zbog toga je neophodno da razumemo kauzalnosti u različitim segmentima i iznađemo delotvorne mehanizme za preoblikovanje sistemskih interakcija prema potrebama vlastitog građanskog društva.

---

⁷ Castells, M. (2015).

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

L. M. 20

U ovom društvu radi se o meni, baš zato nisam apolitičan, jedan sam od mladih koji će menjati svet, u stvari mi to već radimo. Često se čuje fraza „ja sam samo jedinka, sâm neću ništa promeniti“, ali za našu budućnost ništa neće učiniti tamo neko – ako ne radimo mi, neće niko drugi za nas. Mladi koji misle da ne mogu ništa da promene, apsolutno su u pravu, sa takvim pogledom na svet zaista nisu u stanju da ga menjaju. Mladi ljudi bi trebalo da plene energijom, žarom i strašću i da hrle u projekte kojima menjaju političku stvarnost i budućnost. Neke od najvećih svetskih i lokalnih protesta, kao i revolucija širom sveta, pokrenuli su i vodili upravo mladi ambiciozni ljudi. Zašto je danas toliko ljudi apolitično? Da li su svesni da greše?

Danas je mnogo mladih ljudi nezainteresovano za politiku. Svi već znamo da su u Staroj Grčkoj ljude koji nisu glasali nazivali idiotima (što u prevodu znači „gleda samo sebe“). Njima je bio zabranjen ulazak u pozorište, mada sumnjam da bi se današnji „idioti“ posebno uznemirili zbog ovakvih sankcija. Biti apolitičan u današnjem svetu je politika *par excellence*, kao što je i nemati komentar svojevrsan komentar. Zbog toga je čest izgovor za nezainteresovanost za politiku „ne zanimaju me stvari koje nemaju veze sa mnom“. Zar politika nije baš direktno vezana za naše živote? Politika je sve i svuda je oko nas, na primer: da li žena ima pravo na abortus, da li imaš pravo da voliš osobu istog pola, a da ne pretrpiš fizičko nasilje, hoće li te uhapsiti ako čitaš određenu literaturu; i da li su se komšije dogovorile da plate renoviranje krova zgrade koji prokišnjava. Dakle tiče se svih nas, samo neko ima sreću da posledice pogrešno donesenih odluka ne oseti direktno na svojoj koži.

Na prostorima brdovitog Balkana potpuno je uobičajena situacija da su se otac, sin, deda i pradeda rodili u istom mestu, ali svako u drugoj državi i drugačijem političkom sistemu. Politike su se menjale, padale vlade, vojske dolazile i odlazile, a narod je ostao. Ljudi često misle da je bolje da ne talasaju, jer su mnogi buntovnici svoje ideale platili glavom, smatraju da se politika bavi time ko će biti novi ministar i da li će neka stranka imati većinu u parlamentu. Verujem da bi apolitične građane trebalo razumeti, ali ne i opravdati, mnogi od njih prosto nemaju poverenja u političare. Današnji političari nisu državnici, bave se partijskom politikom, mnogi od njih imaju sumnjive diplome, takođe dešava se da ih novinari uhvate u laži. Ti borci za skupštinske fotelje često nisu privatno ostvareni, ne uživaju ugled i ne mogu da se pohvale velikim brojem prijatelja iz mladosti. U razgovorima se i državne institucije neretko spominju u negativnom svetlu. Dakle narod nema poverenja u Skupštinu, policiju... što je opet razumljivo, jer se u istoj skupštinskoj zgradi do pre manje od stotinu

godina pucalo, pojedini su i poginuli. Godine 2000. gledali smo je u plamenu i sve to dok su policijski službenici dizali pendreke na sopstveni narod. Ispred zgrade Vlade, jedne od najbezbednijih lokacija u prestonici, ubijen je premijer, jedan od najbitnijih ljudi u zemlji. Zbog svega ovoga mladi su apolitični, ali baš zbog svega ovoga mladi ne bi trebalo da budu apolitični. Kao što bolestan čovek može da se pravi da tumor ne postoji, ali to ne znači da će tumor nestati, naprotiv, proširiće se.

Budimo svesni da naš narod ne razume demokratiju kao davno potvrđen koncept. Revolucije, ratovi i smene sistema su redovne pojave na Balkanu-buretu baruta. Narod je ovde na svojoj koži osetio Osmansko carstvo, monarhiju Obrenovića pa Karađorđevića, austougarsku čizmu, nacističku Nemačku, socijalizam i demokratiju, i sve to u dvadesetom veku. Prošlo je tačno sto godina od ubistva kralja Aleksandra Obrenovića do ubistva Zorana Đinđića, zvuči neverovato ali je istinito. U tih sto godina stalo je dva balkanska, dva svetska rata i nekoliko građanskih. Iako je ovaj period bio veoma turbulentan, vidljiv je određeni napredak u smislu funkcionisanja države. Nažalost, tim progresom se ne možemo zadovoljiti ako hoćemo da idemo rame uz rame sa ostalim državama Evrope.

Naše društvo boluje od nedostatka kolektivne svesti – ukoliko ne platiš kartu u gradskom autobusu, nisi napravio trošak tamo nekom, već sebi. Gledamo sebe kao jedinke, kao da nismo apsolutno zavisni od makrosituacije ovog društva. Mi smo delovi u velikom sistemu, potrebna je naša aktivacija da bi se sistem kretao. Ako je celokupan sistem uspešan, posledice uspeha preliće se i do nas, ali isto važi i za posledice propadanja. Za političku aktivnost su potrebni kolektivna svest, empatija i sposobnost žrtvovanja zarad opšteg dobra. Mnogima nedostaju ove osobine, lagaće te gledajući te u lice i još će se smejeti iako si od njih zatražio malo vremena i pažnje, ništa što će nauditi njihovoj ličnoj dobrobiti.

Ne smemo da kroz život idemo kao kroz raskrnicu – gde se prvo upali zeleno svetlo, u tom pravcu nastavljamo. Takav pristup nije efikasan, a verovatno ni etički ispravan, jer imamo mogućnosti da menjamo ovaj svet nabolje, a to što ga ne kvarimo, ne znači da ga poboljšavamo. Nije korektno tako postupati ni zbog naših potomaka. Da su naši preci bili apolitični, danas ne bismo imali jedinstven jezik, pismo, istoriju, kulturu i državu. Naše pradede su zbog politike odlazile u rat ne znajući da li će se ikada vratiti, na nama je samo da zaokružimo broj na glasačkom listiću, a neko to opet ne uradi.

Poznavanje političke istorije u Srbiji je, nažalost, izuzetno nezadovoljavajuće, što je naročito primetno kod političkih aktivista koji propagiraju nacionalističku politiku. Oslikavaju murale istorijskim ličnostima čije biografije ne znaju. Tako, na primer, mural Dragoljuba Mihailovića gleda u mural Ratka Mladića. Isti ljudi ih slave i u njihovu čast pevaju pesme, a njih dvojica su imali potpuno različite ideologije; jedan je bio kraljev oficir, a drugi komunista. Da su bili savremenici, verovatno bi se gledali preko nišana, ali u tome kreatori ovih murala ne vide nikakav problem. Međutim, kada studenti kreiraju mural u čast Zorana Đinđića, prvog demokratski izabranog premijera, odmah se pojave vandali da ga isprskaju, simbolično, crvenom bojom. Ispred Filozofskog fakulteta nije im smetao neugledni plato, već slika doktora nauka koji

je pozivao na dijalog. Društvo u kom većina populacije ne prepoznaje osnovne razlike između političkih ideologija ne može da se nada velikoj izlaznosti na izborima. Bez visoke izlaznosti na izborima demokratija gubi na težini.

Sopstvena pozicija na političkom kompasu je retko kome poznata u ovom društvu. Čak i oni koji umeju da se pozicioniraju na političkom kompasu, retko su u stanju da definišu položaj dominantnih stranaka u srpskoj politici. U programima političkih stranaka često se sreće slična ideja, iste rečenice, iste sintagme, ipak političari ovih partija su spremni međusobno da se sukobljavaju, čak i fizički. Posle pogleda u ovakvu političku situaciju u sopstvenoj zemlji razumem apolitične, ali baš zbog svega ovoga osećam obavezu da jasno kažem svoj stav i ne ćutim pred nasilnicima koji misle da svojim delima mogu da učutkaju istinu. Mnoge „patriote“ bi moje stavove nazvali izdajničkim ali, naprotiv, upravo ovakav način razmišljanja je vid najvišeg patriotizma, kada si svestan mana svog naroda, ali ga se ne odričeš, već upireš prstom u te nedostatke i pokušavaš da ih ukloniš. Lako je tom nacionalisti, koji svoj identitet gradi na nepripadanju drugim narodima, umesto na pripadnosti nekoj društvenoj grupi, ostane u Srbiji, negoduje i kritikuje, jer on i nema drugi izbor; moji prijatelji i ja smo obrazovani, perspektivni, neretko dobijamo ponude da nastavimo život i školovanje u inostranstvu, pa opet smo odlučili da svoju energiju trošimo na napredak ovog društva – to je patriotizam. Nažalost, mnogi mladi ljudi, iako su svesni lošeg funkcionisanja našeg političkog sistema, ne odlučuju da utroše vreme da se informišu detaljnije o političkoj situaciji u državi. Smatram da moja generacija nema taj luksuz da se ne bavi politikom, nažalost, ovakav nivo društvene odgovornosti nije prisutan samo u mojoj generaciji. Zabrinjavajući je podatak da je izlaznost na izborima za predsednika SRJ 2000. godine bila manja od sedamdeset procenata. Posle decenije masovnih protesta, ratova, raspada države, bombardovanja, ekonomske krize i ubistava političara, i dalje je preko trideset procenata stanovništva odlučilo da ih se ne tiče ko je predsednik države. Izlaznost na ovim izborima je čak i odlična u poređenju sa ostalim izborima nakon uvođenja višestranačja. Da li imamo pravo da se žalimo i kritikujemo društvo ako se nismo udostojili čak ni da se, na taj jedan dan, prošetamo do izbornog mesta i zaokružimo neki broj? Čini mi se da to nije korektno – punoletni građani uživaju određena prava ali i obaveze. Glasanje, naravno, nije obavezno po zakonu, možda bi to trebalo da se promeni; kako možeš da koristiš javna dobra i zajedničke resurse, a da te uopšte ne interesuje ko će i kako rukovoditi tim resursima? Glasanje treba shvatiti kao građansku dužnost.

Mnogi od ovih problema mogu se rešiti adekvatnom intervencijom obrazovnog sistema. Nažalost svedoci smo da se udžbenici istorije, umesto da služe za edukaciju mladih, koriste kao političko sredstvo. Informisanjem mladih o funkcionisanju političkog sistema i političkoj istoriji naše države došlo bi do rasta izlaznosti na izborima i s vremenom bi se poboljšala primena Ustava, ojačao suverenitet države i opšte dobro.

Preveliki broj mladih je nezainteresovan za političku stvarnost, a još manji za njenu budućnost. Ljudi su apolitični zbog nedostatka nade da može biti bolje. Ovakav stav u društvu nastao je zbog korumpiranih političara,

mnogobrojnih huligana, intelektualaca koji ćute i pogrešnog odnosa obrazovanja prema političkoj svesti, pa ljudi nisu svesni da se politika i njih tiče. Imamo šansu da promenimo pogled na politiku, ali to zahteva odricanje i delovanje. Pojedinaac mora da oseća potrebu da izađe na izbore zbog sebe i svoje okoline, svojih predaka, ali i potomaka. Na izborima imamo pravo da odlučimo kako će nam izgledati politička stvarnost i budućnost i kakvu ćemo sliku o sebi ostaviti praunucima. Poziv na izbore dobijaju i doktori nauka i neobrazovani, pa ako neuki čovek iskoristi situaciju kada ga neko pita za mišljenje i zaokruži broj na listiću, zar doktor nauka nema dužnost da iznese svoje mišljenje makar izlaskom na izbore i tako doprinese dobrobiti celog društva. Svako ko u ovoj državi radi, živi, leči se, svako ko voli nekoga ima odgovornost da izađe na izbore i lično doprinese boljitku celokupnog društva. Posle ovog gorkog pogleda u ogledalo, nije dovoljno nadati se da će sutra biti bolje, već sami moramo da stvorimo uslove u kojima će biti bolje, a to uopšte nije toliko teško – izađi i glasaj!

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

Stojan Grujić, 21

„Dobro jutro, Lole.“

„Dobro jutro. Koliko je to sati?“

„Pola osam.“

„Jao, zakasniću!“

„Ajde lakše malo, lezi sa mnom. Dođi 'vamo.“

„Ma pusti me, moram na faks!“

Ipak mu ostajem u zagrljaju. Svejedno kasnim, pet minuta gode-dole.

„Hoćeš da doručkuješ? Nije dobro da ideš praznog stomaka.“

„To si slušao moju mamu. Nemam vremena. Ručaćemo zajedno, ok?“

Mrzim kad se dovikujemo preko stana. Tri meseca već živimo zajedno i nikako ne mogu da ga odučim od toga.

„Dugme si promašio.“

„Joj, hvala. E, otišao sam. Aj' zdravo!“

„Čekaj, hej, stani! Volim te.“

„I ja tebe.“

Kasnio bih i da živim na sat i po od fakulteta i da sam na deset minuta od njega. Uvek sam kasnio. Lepo zvuči ona ideja: škole počinju da rade od deset, radi se šest sati, četiri radna dana. Malo se čuje o toj ideji ovih dana. Ljudi su zauzeti brigom hoće li ih neko otpustiti, gde će im važiti popust na kupovinu karticom i slično. Parlament ima pametnija posla.

Menjati dva autobusa nikad mi nije bilo lako, ali čovek se navikne. To je kao čardaš, nauči se kada se skače, a kada se mora izmaći da se neko drugi saplete i padne na nos. Autobus ne dolazi u 12 već u 12.20, onaj u 13 žuri pet minuta, između nema nijednog; posle njih dolaze još četiri. Igra na sreću je hoće li se pojaviti u vreme ugovoreno poznatim nam čardašem. Činioci su svakojaki. Jedno je sigurno: ja sam odgovoran kada kasnim. Ljudi koji su pokušali u gradskom veću da dokažu suprotno, jedino su uspeli da ostave utisak kako su im dobre pastile za usta. Ostale stvari većnici nisu zapazili ili čuli. Komšinicu mi kaže na stani: „Jedina su firma u gradu, može im se.“

„Ništa mi ne stiže sa Alija. Ko će ga znati šta je. Ma kakav Suecki kanal, Jovani sve stiže odmah. E, pusti me tih komunističkih gluposti! Neka oni sa Zapada brinu o kineskoj deci, oni imaju platu od 4.000 evra. Meni je 500. Kad ja budem imala 4.000, onda će i mene biti briga za Kinu. E, došao, mi je bus, aj' čao!“

Ni meni nije stizalo, ali nešto i ne naručujem često. Zaboravim, a posle mi je velika cifra u korpi kad se setim na kraju meseca. Na početku kupujem iz prave korpe. Pitam se, šta se podrazumeva pod potrošačkom korpom? Jesu li u toj računici računali i tu moju korpu sa Aliekspresa?

Zovem se Stojan. Često komentarišu moje ime. Volim da se setim šta je rekla baba: „Nemoj dete da nazoveš Stojan, tako se detetu daje ime kad hoćeš da prestaneš da rađaš!“ Zaista, moja mama više nije rađala, ali to nije imalo naročite veze sa mojim imenom. Kada je držala jedno dete u naručju, a drugo za ruku, pa još i orala, nije mogla nositi i treće. Neke žene uspeju. Ne znam je li moja majka tada bila toliko jaka, ali ne znam ni koliko njih u stvari jeste, a koliko njih nema izbora. Za diplomiranu učiteljicu tada nije bilo mesta u školi. Njoj je takođe ime bilo drugačije, pa se često morala pravdati da i ona može ovu zemlju nazivati svojom.

Volim da gledam kroz prozor na putu do fakulteta. I da slušam. Ne priznajem to nikome. Nepriročno je zverati i prislušivati. Svašta sam video i čuo zbog tih mojih tajnih nepristojnosti. Uz njih sam naučio dosta toga, što bi mi inače i razbilo nos da nisam obraćao pažnju. Valjda se zato i smatraju nepristojnostima. Varanjem, možda. Treba nam razbijati nos kad već ne smemo da gledamo, onda neka i ne mirišemo.

Kad se vojska na Kosovo vrati, Stop razmnožavanju na javnim mestima, Delije sever, Miloše, volim te! Sitnije piše: Miloš gej. Pa onda krupnije: Stop gej lobiju!, Marš iz Srbije!, Srbija Srbima!

Volim grafite. Oduvek sam se pitao ko bi davao glas tome svemu što piše po gradu. Kakav bi to bio glas. Otac mi je jednom rekao: „Baš da vidim gde ćeš naći nekog ozbiljnog da ti to sve lepo ponovi, tim tonom.“ U poslednje vreme mi se čini da bih dobio tu opkladu. Ne gledam više TV, pa i ne mogu dokazati. Ne gleda mi se više TV koji sve više izgleda kao tuđa stvar u mom stanu.

„Kolega Stojane, opet kasnite. Šta li vam se sad desilo?“

„Spavao sam, profesore. Oprostite.“ Ne volim da se dovijam kako da prevarim profesora nekim domišljatim izgovorom. Već je svima sve poznato.

* * * *

„I zamisli, posle onoga neće dati ostavku. Stvarno, Stojane, i od koga je, mnogo je!“

„Očekuješ previše.“

„Pa jesi li gledao prenos? Posle onakvog bezobrazluka da se bar izvini, stvarno ne razumem! Zar ne razmišlja da će sutra ići da kupi hleb, pa će ga ljudi prepoznati na ulici.“

„Mislim da on ne ide po hleb.“

„Još gore. Bio sam pre neki dan na protestu. Baš je loše što nisi bio, trebalo bi. Ljudi su me pitali gde si.“

„Nisam imao vremena.“

„Ma ne lupetaj, nije kao da su te zvali na sastanak partije gde se raspravlja o tenderu o zastavama.“

„Ja sam iz partije istupio, i da hoću, ne mogu više na sastanke. Ali da vam je ružan novi grb, ružan je.“

„Kažu da su te isterali.“

„Taj ko kaže, u pravu je. Samo nisu stigli da potpišu isključenje, nisu im trebali papiri za to. Dovoljno mi je bilo što sam morao vetriti prostoriju od smoga kad god se bace u razmišljanje.“

„Što si bezobrazan!“

Uvek su govorili da su moji govori na tim sastancima bili zabavni. Rekao sam šta sam imao, a ljudi su se smejali šalama. Problem je što su samo to i čuli. Brzo sam istupio kada sam uperio prstom na jednog člana i zamerio mu što omladince vuče za rukav da isključe moju drugaricu iz stranke. Sa njom sam se i učlanio. Nije glasala za jedan određen predlog imenovanja predsednika mesnog odbora. Povremeno me neki zovu za savet. Njih već zamajavam izgovorima. Tu dobro dođe i pokoja već ispričana fora.

„Hoćeš na piće? Mogu taman da te iznenadim sa par tračeva koje sam čuo od sekretarke opštinskog odbora.“ Proziran paravan, ali bar je pokušao. Ja ću se poslužiti sličnim trikovima.

„Hajde neki drugi dan. Moram da žurim da operem posteljenu u stanu, Laci i ja smo bili malo ludi sinoć.“ Napravio je grimasu, uvek istu kad pomenem svog dečka. Postalo je već kliše. Ali, pošto on sebe naziva političarem, podrazumeva se da voli svakoga svuda, osim onih. Njih ne podnosi. Znaju oni koji su. Trik je uspeo. Odšetao je svojoj kafi koju ionako pije iz navike više nego iz uživanja. Možda će reći da su mu je zgadili nametljivi delovi društva. Ovi ostali, nenametljivi, samo stoje. Na zidovima, u autobusu, na ulici, čuče u dubokim barama i rekama, u ispucalom i rupičastom trotoaru.

Nisam išao u stan. U poslednje vreme mi prija šetnja kroz grad. Terapeut mi je rekao da je to beg od obaveza i stvarnosti, kao i moj kupoholizam. Šta on zna?

Kod psihologa idem već dva meseca. Problem: stezanje vilice. Većito u brizi za mojim zdravljem: moja majka. Ona je i našla tog čoveka. Odmah mi se nije svideo. Nisam mu pominjao ništa o sebi osim što sam apsolutno morao. Nije ga naročito ni zanimalo. Psiholog koga ništa ne zanima. To me je i zadržalo kod njega. Kakva budala, pomislio sam. Ja ili on, sledila je misao.

Njegov savet je i bio da pišem ovde. Kaže kako je bitno šta zapažam, šta mi hvata pogled. Naravno, pišem dvaput. Ovo mu čitati neću. Za njega imam drugu, kreativniju svesku, pa ću videti dokle može da istrpi pacijenta za koga nikad ne bi glasao na izborima. Sâm je tako okarakterisao jednog drugog pacijenta koji je bio tu pre mene. Slično nas posmatra, pa sam zaključio da ne bi glasao ni za mene. Kako bi on prošao, kao čovek upitne etike ali odličnog plakata na autobuskoj stanici, ne znam. Možda bolje. Eksperiment mi je prost: što više gluposti dok ne shvati da ga ja ne uzimam za ozbiljno, pa da se opraštamo. Dobro je pitanje, ko je veća budala?

Na semaforskom stubu stoji stiker: Ko će sutra držati nastavu? Valjda se misli da nemamo dovoljno dece, pa se pita: Ko će držati nastavu kad su nam prazne škole, jer niko neće da rađa. Toliko smo čuli na vestima. Onaj ko drži časove današnjoj deci, sutra izgleda neće jer mu je dosadilo. Ja ne bih znao, nisam ništa čuo ni video osim zastoja u saobraćaju pre nekoliko godina i te lepljive relikvije iz drevnih prosvetarskih vremena. Ko su tu budale?

Javni je prevoz, kao važan faktor mog života, odlično mesto da se šeta bez šetanja. Uzgred je i jeftin, kao genijalno rešenje gradske uprave za problem koji niko nije izneo. Kao i razno drveće koje je posečeno. Ili rovovi večitih radova na trgovima i trotoarima. Šetnja bez prostora za šetnju. Biće brzo otklonjeno, obećano je. Može se za to vreme koristiti tramvaj, kad je već jeftin. Uprava je takođe rešila problem zelenih površina ne bi li spasla

narod od napada ambrozije u februaru. Čini se da su veoma efektivni u rešavanju problema koji će tek nastati, kao i čitanju uma građana. Slušanjem će pak ovladati u narednom periodu. Ima vremena. Do tada, valja uživati u vazduhu bez alergena, betonu i jeftinim autobusima koji dolaze u naletima ili se pojavljuju na prepad. Valja i reći: „Hvala!”

Sa ulice jedino se ne mogu očistiti ljudi. Zato i šetam. Slušam, kad već drugi nemaju vremena, a ja besposlen. „E, farbaću se. Čekaj, sad ću da ti pošaljem. Jesi videla? Ma baš me briga, nek me komentariše, meni se sviđa. Mama, ja hoću takvu kosu! Neću da izgledam kao da sam poremećena, nemoj da koristiš tu reč! Setim se Vladana i rastužim se. Dobro, razgovaraćemo. Čao.”

„Koristi se sve što se koristiti dâ. Nije mu ovo američki film pa da bude neki biznismen, ne znam ni ja. Nek smanji doživljaj ili će mu to dobiti i žena i deca i sedam kolena, kunem ti se. Da, vrlo sam normalna. Ja sam ti rekla, a vi vidite šta ćete. Jedne cigarete, marlboro plavi. Ne te, ove pored. Hvala, zadržite kusur. Prijatno. ”

Laci mi šalje poruke još od kada sam na fakultetu. Sve ređe gledam u telefon. Ranije sam odgovarao odmah svima. Sad pustim da se kuvaju malo.

„E aj' idi i kupi majonez, nemamo ga.”

„Dolaziš danas oko dva, je l' tako? Pazi se, oko zgrade se skupljaju ovi, sad sam bio na terasi. Skini bedževe sa ranca.”

„Molim te.”

„E evo sad sam ušao u 41, tu sam za nekih 20 minuta.”

„Daj javi se malo brže.” Smajliji sa strane. Nekoliko puta smo se posvađali jer sam pomislio da je ljut, a on da sam ja ljut jer sam se udaljio i nisam odgovarao satima. Sad već zna kako se četuje sa mnom. „Bio sam do prodavnice, kupio majonez. Ovi su i dalje tamo, mnogo njih. Skidaj bedževe.” Već sam ih skinuo, prešlo mi je u naviku. Njega ne smeju dirati jer je krupniji od mene, ali su više puta dobacivali. Dosad su komšije ćutale, osim teta Branke koja je htela da ih bije. Ona je jedna fina, topla i sitna sredovečna žena. Komično je da ona bije bilo koga ili da bi htela tući bilo koga, ali ovakve prilike ne biraju.

Ispred zgrade ih nije bilo. Stan mi je bio otključan. Laci opsova na mađarskom, pa opsjem i ja. Učili smo na fakultetu.

Krv mu je isflekala jaknu koju nije stigao da skine. Manično je nabijao vatu u nos. Mađar, a plaši se krvi. Oduvek sam ga zbog toga zadirkivao. Sad mi nije bilo do toga.

„Šta se tebi desilo?!”

„Oni mali debili, eto šta. Uf, ala boli. Nemoj da mi diraš nos, boli bre!”

„Da nije polomljen? Hajde u Hitnu!”

„Ma ne treba, nije mi ništa, moj brat je lomio nos, znam kako to izgleda.”

„Kako?”

„Iskočili su iza mene i jedan je pokušao da me obori. Nije važno. Ako hoćeš, napisaću ti kratku priču kad mi mozak ne bude izlazio na nos.”

„Rekao si da ti nije ništa.” Ipak se uspeo nasmejati.

„Jesu opet...”

„Aha, čitav horski repertoar. Dobio sam i *special edition* verziju:

bolesni ste i pobićemo vas na spavanju zajedno. E, ali nisam im ostao dužan. Jednom sam sigurno slomio nos, da ne boli samo mene. Ove druge sam bacio na zemlju. Posle sam pobeo gore. Ne igra mi se sa njima ili, još gore, sa policijom."

„Nemoj opet o politici, molim te. To sačuvaj kad te izaberu za parlament.”

„Reci ti šta hoćeš, meni je sad upravo politika napravila papriku od nosa.”

„Politika ima dobar zamah.”

„Šta si ti radio u gradu dosad?”

„I ja se bavio politikom. Ali u sebi.”

„Jaka vajda.”

Bio je u pravu. Mislio sam posle još o tome. Politika dobro zamahuje. Iako kažu da ljudi čine, a ne politika, ja mislim da je obratno. Da je tako kako kažu, vladali bi ti klinci u kapuljačama. Rekao sam sebi da sam apolitičan. Ne treba mi to u životu. Jakna prošarana krvlju mi je govorila suprotno. Nije govorila, vapila je, vrištala, očajna i upropašćena u uglu. Nemam izbora. Apolitičan čovek više nema izbora, jedino može da nestane. Ja nemam nameru da nestanem.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Nina Curaković, 22

Zavesa se diže, osvanuo je 17. decembar. Za današnju predstavu svaki građanin je dobio svoju kartu, a iz režije su se potrudili da svakome stigne na kućnu adresu. Scena je aranžirana i sve je potpuno spremno za dugo očekivanu predstavu. Uzbuđenje lebdi u vazduhu, tačke su se dugo pripremale. Glavne glumce je čekalo najbolje odelo i pripremljeni osmeh, koji će uz samopouzdanje nabaciti na svoje lice tik pred izlazak pred publiku. Glumci u grupama izlaze i publika im se klanja. Odmah se vidi koliko je predstava unikatna, pošto ovde nisu glumci ti koji se klanjaju. Neki ljudi u uglu pozorišta pomno prate i beleže reakcije publike, izgleda kao da se svaki aplauz broji, kao da će taj aplauz pokazati ko je pobednik. Ima li u ovoj predstavi pobednika?

Politički procesi, prosti isto koliko i komplikovani, dešavaju se neprekidno na svakom delu sveta. U srcu političkih zbivanja, u moru strasti i ideologija, stoji pojedinac. Taj pojedinac, koji se često oseća izgubljenim u političkom lavirintu, prisutan je ali istovremeno i odsutan sa političke scene. Moderno doba politike, a posebno mladi ljudi u političkom društvu, suočavaju se sa opasnom pretnjom. Pomenuta pretnja, naša neprijateljica, neće sama otići i nastaviće da prožima sve sfere naših života. Predstavljam vam Apatiju.

Apatija sedi u uglu sobe, nezainteresovano brojeći prevoje na zavesama, samo ponekad skrećući pogled kroz prozor. Ne mari za buku oko sebe, sedi u tišini dok se svet raspada, prihvata svačija pravila i ne buni se protiv nepravde. Za sebe kaže da su joj roditelji poznati politički taktičari, majku joj zovu Nemam za koga da glasam, dok je otac poznat pod nazivom Moj glas ništa ne menja.

Apatija znači i da smo bili sposobni da spoznamo probleme sveta, a da smo od njih okrenuli glavu i slegli ramenima. Verujemo u činjenicu da se ništa ne može i neće promeniti. To je problem, i ne sviđa mi se. Šta se može učiniti da se suprotstavi ovom načinu razmišljanja? Veliki je izazov pred celim svetom, a posebno pred nama u našoj državi da uverimo mlade da njihova mišljenja nisu nevažna, da je njihov glas podjednako važan i da ne smeju pasivno posmatrati promene koje im se ne dopadaju.

Počnimo od toga da je sve na ovaj ili onaj način političko. Politika je samo sumiranje odluka vlada, skupština i koalicija; ili drugim rečima, svaki put kada velika grupa ljudi donese kolektivnu odluku, to je bila politička odluka. To znači da je skoro sve što jesmo, reči koje govorimo, ideje koje nosimo, mediji koje gledamo, hrana koju jedemo – bilo u jednom trenutku ili je stalno determinisano politikom. Teško je prosečnom građaninu da shvati da, na primer, to što su u marketima prazne police sa brašnom ima veze sa

politikom, ili to što mu je ove godine letovanje u Grčkoj skuplje, takođe u nekoj meri zavisi od politike. Za nas mnoge stvari mogu izgledati nepolitičke, bezazlene, ili previše jednostavne da o njima uopšte promišljamo. Međutim, razumevanje njihovog porekla i stalno prisustvo zahteva politički objektiv. Neinformisanost dovodi do pogrešnih zaključaka i predrasuda o političkom procesu. Prema ovim shvatanjima, apolitičnost je iracionalna. Zamislimo da je svet šarena slika na zidu, u tom slučaju su oni koji kažu da ih politika ne zanima verovatno slepi.

Mladi se danas nalaze u osetljivoj situaciji zbog brojnih faktora koji utiču na njihov razvoj i prelazak na nove nivoe u životu. Prisutne su i psiho-fizičke promene koje prate mladost, kao i period tranzicije iz detinjstva ka svetu odraslih. Mladi se suočavaju s prelaskom sa školovanja na tržište rada, iz porodičnog okruženja u osnivanje vlastite porodice, kao i iz lokalnog u globalni sistem odluka i vrednosti. U Srbiji mladi su doživeli i period tranzicije 2000. godine, izgradnju demokratskih institucija početkom 21. veka, svetsku ekonomsku krizu, kritike demokratije u prethodnih nekoliko godina i trenutno prisutnu sve veću cenzuru medija i opadanje poverenja u pomenute institucije. Susreću se sa izazovima poput sve veće nezaposlenosti i ekstremnih oblika političkog i društvenog neprijateljstva. Poverenje je ključno u svakom odnosu, uključujući odnos između pojedinca i političkog sistema. Međutim, sve češće gledamo kako se političari bave ličnim interesima umesto opštim dobrom. Naša politička scena je skoro uvek prekrivena aferama, praznim obećanjima i optužbama između vlasti i opozicije. Ova razočaranost stvara zid između pojedinca i politike, narušavajući temelje demokratije. Iako politika ima moć da promeni svet, pojedinac često oseća nemoć da promeni sistem. Birokratija, korupcija i nedostatak transparentnosti čine politički angažman teškim. Takođe, lične borbe često zasene političke aktivnosti. Kako se boriti za bolji svet kada su osnovne potrebe, kao što su posao, obrazovanje ili zdravlje, ugrožene? Kako pronaći ravnotežu između ličnih borbi i društvenog aktivizma? Važnije nam je da li ćemo konačno biti pozvani na taj razgovor za posao, a posebno nas brine da nam stanodavac ovog meseca ne poveća kiriju za stan.

U moru navedenih problema, mladi često biraju da ne izađu na izbore, ne izraze svoje mišljenje i čute pred problemima. Srbima su već mnogo godina asocijacije na politiku drama, spletke, prevrati i borbe, a takav narativ prenet je i na mlade, u kojima se budi otuđenost od politike i gledanje na nju kao na nešto negativno. Na snazi je trend da je bolje čutati i ne mešati se, a čak i od starijih možemo čuti rečenice poput „Nećeš ništa da promeniš, u ovoj državi je kasno za promene.“ Istraživanje *British Journal of Political Science* iz 2013. pokazuje da će deca koja odrastaju u apolitičnim domaćinstvima i sama biti apolitična. Rad iz časopisa *Political Research Quarterly* iz 2016. otkrio je da se buduće glasačko ponašanje deteta može tačno predvideti na osnovu obrazaca glasanja njegovih roditelja. Na osnovu političkih opredeljenja, već od 18. godine, kada dobijamo pravo glasa, oblikujemo različite sfere svog života. Na osnovu toga kako posmatramo i da li izražavamo stav o donosiocima odluka u državi u kojoj živimo, počinjemo da krojimo svoj identitet.

Suština demokratije na koju se poziva i koju obećava većina modernih država, leži u tome da narod bira predstavnike i oblikuje svoju realnost i društvo. Mogli bismo se složiti da se takva i slična obećanja često ne ispunjavaju. Kako je davno poručio Abraham Linkoln, demokratija je vladavina naroda, od strane naroda, i za narod. Političarima će uvek biti u interesu da narod otuđe od politike i da nam nametnu narativ da će oni brinuti i o nama i o državi. Nama su politiku ogadili oni kojima je to najviše u interesu. Nikada ne smemo da postanemo pasivni i dozvolimo da čutimo na stvari koje nam se ne dopadaju. Ovo se odnosi na sve, počevši od lošeg tretmana na fakultetu ili radnom mestu, do loših političkih odluka u državi. Moj glas se računa, moje mišljenje je vredno, a moj zadatak je da i druge podstaknem da razmišljaju na ovaj način. Problema u politici bilo je uvek, biće ih i nadalje, ali moje dužnosti i ubeđenja mi daju nadu da će promene doći. Za moje 22 godine se promenilo nekoliko vlasti, ali je država u kojoj sam rođena i dalje ostala jedna. Ta država i moje mesto kome ću uvek pripadati zaslužuje da se borim i učinim ga što boljim za život. Zato je politika važna, i zato je neophodno imati svoje stavove i mišljenja. Politička opredeljenja oblikuju nam život na načine kojih nismo ni svesni, te ne smemo zanemariti njihov značaj, već moramo koristiti njihov pun potencijal.

Ako ostanemo uzdržani od iznošenja svog stava, bilo to kroz protest, bunt, izbore ili referendum, dajemo „zeleno svetlo“ političkom aparatu da svoje lične odluke kasnije predstavi kao opšte, narodnom voljom izabrane. Petar Pajić, jedan čuveni srpski liričar, snažnim i ironičnim jezikom počinje svoju pesmu o Srbiji: „Ja sam bio u Srbiji, Srbija je na robiji!“ Srbija je na robiji, okružena je rešetkama stida i straha koje je sprečavaju da se pobuni protiv neželjenog, i tako čuvari u tom zatvoru i dalje ostaju isti, održavajući je tek toliko u životu da se spolja ne vidi da umire. Građani će i dalje ostati u sistemu ograničenja i kontrole, ukoliko im se glas i lični izbor ne čuju dovoljno daleko, tako da uspeju da naprave promenu. Andrić nam je u nekoliko navrata predstavio važnost i lepotu mostova. Svaki izbor je jedan most. Most koji gradimo kako bismo prešli na sledeći horizont našeg života, most koji je, iako važan, samo mali deo naše knjige koju ispisujemo iskustvom. Knjiga nosi naziv Život. Takvo autorsko delo ima čudnu moć da se ispisuje samo ukoliko samo na trenutak ostavimo olovku sa strane. Knjiga će u jednom trenutku za svakoga od nas biti gotova, a na nama je da li ćemo samo dati završnu reč i potpis ili ćemo sami krojiti priču od početka do kraja.

Da li je moja knjiga na prodaju? Kome dozvoljavam da ispisuje stranice moje knjige?

Što se mene tiče, autorka moje knjige sam samo ja. Ja biram da biram, i biram da se pitam. Važno mi je da se bavim politikom, važno mi je da iskažem svoje mišljenje, i važno mi je da rušim stereotipe da ženama nije mesto u politici. Žene su se vekovima nipodaštavale, njihova reč se nije vrednovala i služile su samo za topao ručak na stolu i što više dece u kući. Pripadnice lepšeg pola su kod nas dobile pravo glasa 1945. godine, kada su se i održali prvi izbori na kojima su učestvovali svi građani i građanke sa navršenih 18 godina. Skoro 80 godina kasnije, i dalje se u medijima i javnosti mogu čuti komentari na račun izgleda žena, njihovih zanimanja ili opredeljenja. Mislite li, žene, da taj

problem nije političke prirode? Da li se žene vekovima bore za ravnopravnost da na kraju ne bi koristile svoje građanska prava koja su dobile? Moja majka je izgubila mesto šefice na poslu kada se vratila sa porodijskog odsustva, kada je rodila mene. Nikada više nije vraćena na tu funkciju, a danas, 22 godine kasnije, radi na nižoj poziciji u istoj firmi. Dok govorimo o radnim mestima, ispričala bih vam i priču o jednom muškarcu, kao podsećanje da je politika jedan od važnijih alata u rukama svih ljudi, bez obzira na pol. Moj tata je preko 20 godina radio na istom radnom mestu, kao inspektor u malom gradu Kruševcu. Godinama je kuburio sa kreditima i kamatama koje su konstantno rasle. Kredit je za moje roditelje bio najlakši način da se makar kratkoročno obezbede kao mladi roditelji, početkom nestabilnog 21. veka. Na poslu mu je dugo obećavano unapređenje, kraće radno vreme ili veća plata, međutim godinama se ništa nije menjalo. Kako deca rastu, troškovi roditelja su sve veći, a u našoj državi, prilike za napredak se ne povećavaju. Epilog ove priče naći ćete na ekranu mog telefona, preko kojeg se svakodnevno čujem sa tatom, koji danas radi kao vozač kamiona u Nemačkoj. Ponosna sam na svoje roditelje, ali na situaciju u Srbiji nisam, i zato glasno kažem da želim da je menjam.

Ja sam osoba. Ja sam žena. Ja ću u budućnosti biti roditelj. Ja sam informisana i obrazovana, želim da se moja reč glasno čuje i da moj glas bude vrednovan. Hoću da država u kojoj sam rođena napreduje, a neću da jedva čekam da pobeegnem iz nje. Hoću da znam da me čuvaju zakoni i policija, i da ne moram da se plašim ako se sama nađem noću na ulici. Hoću da moj budući posao ne zavisi od članske karte, već od diplome i kvaliteta. Hoću da razumem zašto su se određene stvari dogodile, kao i kako bi se u budućnosti mogle sprečiti. Važno mi je da znam zašto su namirnice u marketu danas skuplje u odnosu na prethodnu godinu. Hoću da voda koju svakodnevno pijem bude čista. Hoću da ponovo verujem lekarima i policiji. Tražim odgovore na pitanja koja i dalje ostaju nerešena u mojoj državi, poput organizovanog kriminala ili migracija. Zahtevam više prilika i bolje uslove za rad. Ne smem dozvoliti da cela moja porodica ode iz ove države. Ja sam se opredelila da se bavim politikom, jer se radi o meni.

„Ja se celog života opredeljujem. Život je, naročito u politici, stalni proces donošenja odluka i preuzimanja odgovornosti. Međutim, ljudi to ne žele. Većina ljudi donese mali broj odluka, a ostalo ostavi u nedefinisanoj stanju. To ne trpim. Tražim da ljudi budu za ili protiv. Oni to doživljavaju kao pritisak. Budim ih iz sna, a oni ne vole da ih neko budi.“ (Zoran Đinđić, 2001)

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Marija Vasić, 26

Ja sam odabrala da se ipak pitam.

Iako mi siociodemografski prediktori izborne participacije baš i ne idu naruku. Previše sam mlada, žena sam, tačnije devojka, i to neudata, ne dolazim iz gradske sredine niti sam član neke političke partije. Rekli bi sociolozi, model političkog apstinenta. Ali ipak nisam. Nedostaje mi važan faktor, možda presudan, da prevagnem na stranu apstinencije i prespavam sledeće izbore – „fali mi“ manje obrazovanja. Da, ono ume da deluje tako na ljude, da ih podstakne da se pitaju, da tragaju, i da greše. Da puno greše, sve dok se pitaju i tragaju. Ali možda je najlepše zaveštanje obrazovanja upravo to što se sve manje plašiš grešaka, jer ih vidiš onakvim kakve zaista jesu – znak promene, poziv na usavršavanje, dokaz učenja. Ja sam ponosna na svoje pravo da se izrazim, i na svoju hrabrost da to činim svugde, u svojoj kući i porodici, u kafiću pred svojim prijateljima, na ulici, pred narodom i glasačkom kutijom.

(Ne)obrazovanje je odgovor (i) na ovo pitanje iz naslova.

No, ne predstavljamo stvari jednostavnijim nego što jesu. Ne čine nas apstinentima ili participantima u političkom životu samo naš socioekonomski status, etnička ili nacionalna pripadnost, pol, starost ili zanimanje. Neki drugi modeli izbornog ponašanja, s pravom, uključuju i druge, rekla bih, važnije ljudske karakteristike – racionalne, kao i psihološke. Razum i osećajnost (ne)glasaača.

Šta je s razumom? Čovek bi trebalo da je racionalno biće, koje se vodi sopstvenim interesima i interesima svoje zajednice. Ja sam do sada izlazila na izbore i glasala jer je za mene to jedan od načina da brinem o sebi. Da se staram o društvenoj sredini u kojoj živim i u kojoj bih volela da stare moji roditelji i da odrastaju jednoga dana moja deca. Sve dok mogu da kritički razmišljam o programu neke političke partije, da procenjujem da li je dovoljno transparentan i dosledan, dotle ću izlaziti na izbore. Jer glasanje za neku političku opciju, u određenom trenutku, za mene ne predstavlja sentimentalni čin poklanjanja poverenja. Ne, to je prilika da se zauzmem za svoje mišljenje, da validiram svoju procenu, da odaberem svog kandidata, i da, ako treba, i pogrešim, a onda zbog toga i nešto naučim do sledeće prilike da glasam. Nije to pitanje poverenja u ljude za koje (ne) glasamo, već odraz samopouzdanja i vere u svoju ispravnu logiku, i nepokolebljivo zauzimanje za dobro. Traganje za prilikama da mi bude bolje, da mojoj porodici i mom društvu bude bolje, lišeno cinizma i jalovog kriticizma – to je tekovina građanstva i demokratije, i to su moje vrednosti.

Kritičko mišljenje je odgovor na pitanje iz naslova.

Koliko nesvesnog ima u odlukama koje donosimo... Trebalo bi nas podsetiti da nepravljem izboru takođe biramo. Da li je zaista neophodan osećaj pripadnosti i lojalnosti određenoj partiji da bismo izašli na izbore i glasali? Da li politički participant nastaje jedino ranom indoktrinacijom u okviru porodice, gde se politička orijentacija i vernost jednom liku ili jednoj ideji prenose s kolena na koleno? Ja znam da ne mora da bude tako. Sećam se jedino da smo, još kao deca, pored roditelja slušali Dnevnik, i da se posle toga o tome pričalo, o nečemu meni tada nedokučivom, apstraktnom, ali osećala sam, važnom. O politici. O tom načinu društvenog života odraslih. Tada sam, detinje naivno, neraskidivo povezala ta dva pojma – politiku i odgovornost. Jer za mene biti odrastao znači biti odgovoran. Danas, kada sam i sama odrasla, ja ne mogu biti apolitična. Bilo bi to neodgovorno. Tome su me naučili roditelji, bez upiranja prstom u nečiju sliku i bez recitovanja tuđih ideja, jednostavnim i usputnim svakodnevnim komentarisanjem dnevno-političkih događaja. I na tome sam im beskrajno zahvalna.

Tako da imam još jedan, poslednji odgovor na pitanje iz naslova.
Porodica.

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

Veljko Miladinović, 22

„Baš me briga, imam svoje probleme, neka se neko drugi meša u to, ne interesuje me.“ Ovakav odgovor obično očekuje otac lenjog tinejdžera, koji je od njega zahtevao da mu pomogne u popravljajući automobila. Ipak, ovaj citat proističe iz jedne sasvim druge priče. Ovo je odgovor mlade osobe na pitanje „Da li ćete izaći na izbore?“ Naizgled možemo reći da svako ima pravo na svoj privatni stav, izbor i odluku kako će i na šta trošiti svoje vreme. Međutim, ako uzmemo u obzir činjenicu da skoro polovina mladih nije izašla na izbore 2022. godine, problem izlazi iz privatnog okvira i otvara nekoliko pitanja. Koji su to „privatni problemi“ koji sputavaju mlade građane da učestvuju u rešavanju društvenih? Kako je moguće da mlade ne interesuje ko će donositi odluke koje direktno utiču na njihov život? Da li mir i harmonija mogu vladati u stanu koji se nalazi u bučnoj, haotičnoj i raspaljoj zgradi? Zašto se mladi ne trude da pomognu svojoj zemlji, već traže način kako da je se što pre otarase?

Za početak, bilo bi dobro da elaboriramo najznačajnije pojmove i uprostim ih „da narod razume“.

Politika – sveprožimajuća delatnost

Kazna za neučestvovanje u politici je to što će nad tobom vladati neko ko je gori od tebe – Platon

Gotovo je nemoguće dati pravu definiciju politike koja će obuhvatiti sve sfere njenog prostiranja, pa ćemo njeno određenje pozajmiti iz političke sociologije. Politika je delatnost kojom ljudi nastoje da poboljšaju svoje živote i izgrade dobro društvo. U zavisnosti od toga kako je shvatamo, politika može predstavljati moć, javne poslove, sporazum i saglasnost i umetnost vladanja. Razmotrićemo dve krajnosti.

Duboko verujući u podmuklost i zlobu ljudske prirode, Hobs smatra da je politika nastala kao jedina alternativa „prirodnom stanju“. U anarhičnom prvobitnom stanju vodi se rat svih protiv svih, i stoga se ljudi odlučuju za jedini izlaz, a to je društveni ugovor kojim će vrhovnom vođi predati suverenost i moć da odlučuje o njihovom životu. Možemo primetiti da bi u hobsovskom svetu tapiju na politiku imao jedan čovek – suveren.

Međutim, nešto ranije, Aristotel je čoveka definisao kao *zoon politicon*, to jest političku životinju koja je uslovljena vlastitom društvenošću. Ljudi, a ne čovek, mogu se u ovom slučaju pohvaliti ekskluzivnim pravom na bavljenje politikom, ukoliko izuzmemo Orvelovu *Životinjsku farmu*. Zanimljivo je da su

se u antičkoj Grčkoj ljudi koji se ne bave politikom nazivali „idiotima“. Da je Aristotel među nama danas, imao bi svašta da kaže na račun današnje omladine.

Dvadeseti vek je gradacijski u politiku ubrizgao inkluzivnost. Do sredine najturbulentnijeg veka u istoriji čovečanstva, svim ljudima su odškrinuta vrata politike, da bi njegovim završetkom i pobedom liberalne demokratije ona bila širom otvorena. Zašto je onda izbegavamo, a toliko smo se dugo borili za nju?

Često možemo čuti kako mladi ne žele da se bave politikom, jer ih ne interesuje ili ih se čak i ne tiče. Politika je, ipak, mač sa najmanje dve oštrice. Sve i da je izbegavamo i da ne želimo njome da se bavimo, ona će se, bez naše saglasnosti, baviti nama. Teško mi je da poverujem da cene goriva ne pogađaju vozače. Na mene najdirektnije utiče kvalitet vazduha u mom gradu, jer mi može znatno skratiti životni vek. I te kako me pogađa kada vidim da se cena mog omiljenog piva udvostručila u poslednjih šest meseci. Nivo stresa u mom organizmu znatno poraste kada autobus broja 48 ne dođe na vreme, pa moram da crvenim pred kolegama na fakultetu. Taj nagomilani stres obično sam eliminisao partijom tenisa, ali me cena od dve hiljade dinara po satu neprestano sputava u tome. Kad malo bolje razmislim, bolje bi bilo da se bavim tom politikom.

Demokratija – vladavina svih

Demokratija je najgori oblik vladavine, ukoliko izuzmemo sve ostale –
Vinston Čerčil

Često možemo čuti da se ona javlja u periodu antičke Grčke, što je u najmanju ruku diskutabilno. Grčki oblik demokratije podrazumevao je neposredno učestvovanje u političkom procesu i isključivanje žena i robova, pa je ispravnije nazivati ga „krunja demokratija“. Savremena demokratija podrazumeva posredan oblik i inkluzivnost. Pošto je danas teško zamislivo da građani izađu na ulice i donose političke odluke, došlo se na ideju da izaberu svoje predstavnike koji će to raditi umesto njih. Ovde leži odgovor vezan za početni citat – neko drugi se svakako meša u to, ali je na nama da odlučimo kome ćemo poveriti taj zadatak.

Demokratija je deliberativna arena, u kojoj je svim građanima obezbeđen besplatan ulaz, bez obzira na njihove rasne, polne, religijske, etničke ili druge razlike. U toj areni, građanin se, kao pojedinac ili član neke društvene grupe, bori za svoje interese i vrednosti na razne načine, ali ukoliko hoće da ih ostvari, moraće da učestvuje. Zdravorazumska hipoteza je da svako želi da učestvuje u donošenju odluka koje utiču na njegov život. Nažalost, praksa nije u potpunosti saglasna sa zdravim razumom.

Među mladom populacijom često možemo čuti mantre poput „svi su isti“, „nemam za koga da glasam“, „ne interesuje me“, „šta me briga, ne tiče me se“... Zašto? Kada odete u menzu i niste najzadovoljniji izborom hrane, da li odlazite kući i odlučujete da tog dana preskočite obrok ili ipak birate onu koja vam se najmanje ne sviđa? Kada vam tata spremi palačinke, da li

ih žmureći uzimate, pod pretpostavkom da su sve iste, ili biste ipak voleli da se domognete one sa najviše krema? Kada legnete da spavate, a komšija iz stana pored pušta glasnu muziku, da li odlučujete da ne spavate ili ipak odete i zamolite ga da smanji?

Demokratija je kao cveće. Neophodno je da je negujemo, pazimo i redovno zalivamo kako bi procvetala. Čak i kada procveta i bude u svom punom kapacitetu, pažnju moramo održati na visokom nivou kako bismo je zadržali u životu. Dovoljno je da je zanemarimo na tren i ona će uvenuti, odnosno skliznuti u diktaturu. Put od demokratije do diktature višestruko je kraći nego put od diktature do demokratije. Izvojevati demokratiju često podrazumeva viševjekovnu borbu, praćenu velikim žrtvama i ogromnim naporima, dok je za diktaturu dovoljno da na jednim izborima pogrešno odaberemo. Demokratija je za društvo ono što je kiseonik za čoveka. Postajemo svesni njenog značaja tek kada ostanemo bez nje.

Izbori – praznik demokratije

Glasači ne rešavaju pitanja, već odlučuju ko će rešavati pitanja – Džordž Vil

Izbori su prilika da izaberemo svoje predstavnike, oblikujemo svoje institucije i opredelimo se za, nama najpribližniju, agendu. Izbori su jedini dan kada smo svi isti, jer se svačiji glas jednako uvažava.

Izborne kampanje u Srbiji su se toliko otuđile od svoje svrhe da su se svele samo na puko vređanje protivnika. Uvek je lakše kriviti prethodnu vlast ili potencijalne kandidate za sopstvene političke neuspehe, nego preuzeti odgovornost. U obilju primitivnih uvreda, retko kada možemo čuti konkretne planove potencijalnih vladajućih garnitura. U poslednjih nekoliko izbornih ciklusa na jednoj strani najčešće izrečena reč bila je „Vučić“, a na drugoj „Đilas“. Sada zamislite mladu osobu koja entuzijastično prvi put treba da izađe na izbore, ne znajući šta koji kandidat ima da ponudi, već mora da odlučuje na osnovu toga koje joj se prezime više dopada. Zanimljivo je da je dominantna ličnost u kampanji za poslednje izbore bio predsednik Vučić, koji se čak nije ni kandidovao. Otežavajuća okolnost za birače je što su naše kampanje isključivo liderske i stranke se svode samo na jedno ime i prezime. Čemu onda služe narodni poslanici, ministri, državni sekretari i sve ostale funkcije?

Na današnje mlade generacije prenet je razočarani narativ njihovih roditelja koji ih ubeđuje da njihov glas ništa neće promeniti. Iako je iskustvo nezadovoljnih roditelja, preneto na njihove potomke, dovelo apatiju do metastaze, ono ipak nije neosnovano i izmišljeno. Kraj dvadesetog veka i period koji je ostatku sveta bio poznat kao „vesele devedesete“, za nas je bio koban. Socijalne, ekonomske i političke potrebe koje je izazvala tranzicija osećamo i dan-danas, ali, ako ništa drugo, dobili smo prve višestranačke izbore. Iz duboke agonije praćene ratovima, sankcijama i inflacijom ruku spasa prvenstveno su ponudili baš oni na kojima svet ostaje. Pobunom buntovne omladine i višegodišnjom vaninstitucionalnom borbom kroz razne vidove građanske neposlušnosti, pokrenut je talas nezadovoljstva koji

će kulminirati tog čuvenog petog oktobra. Uzevši u obzir da izbornu sudbinu u Srbiji redovno kroje penzioneri, moramo se zapitati na kome svet zapravo ostaje? Kako smo dozvolili da našim brodom upravljaju mornari koji su na izmaku snage i u poslednjim decenijama života?

Apstinencija – sunovrat društva

Najmračnije mesto u paklu rezervisano je za one koji ostaju neutralni u vremenima velike moralne krize – Dante Aligijeri

Apstinencija je početni simptom društvene bolesti. Apstinenti nisu nezadovoljni samo vlašću, već kompletnom ponudom na političkom tržištu. Apsurdna je činjenica da, što su mlađi, naši sugrađani su više apolitični. Ipak, politička participacija raste kako se penjemo na društvenoj lestvici, što se može pripisati većem obrazovanju, višem materijalnom statusu, boljim komunikacionim veštinama i motivima za delovanje. Socijalni i ideološki rascepi su faktori koji takođe stimulišu izlaznost.

U Srbiji postoji neprekidni trend opadanja izlaznosti od početka demokratske ere, i to se može pripisati mnoštvu faktora, od kojih je najvažniji politička neobrazovanost. Najbolji pokazatelj političke neobrazovanosti našeg društva je moj deka, koji je na poslednjim parlamentarnim izborima glasao verujući da bira predsednika. Pored toga, podatak da smo od 1990. predsednika birali dvanaest, a narodne poslanike čak četrnaest puta, jasno nam ukazuje na umor birača. Kada analiziramo kriterijum neizvesnosti, naši izbori su, kako bi to kladioničari rekli, jedan veliki „fiks”. Obično se pobednik prepozna i pre nego što izbori budu raspisani. Dodatna destimulacija prouzrokovana je anahronom političkom ponudom, odnosno etabliranim političarima koji su na sceni od tinejdžerskih dana. Građani su siti praznih obećanja, lažne nade i kvazipatriota. Interesantno je da je ove godine najmlađi narodni poslanik bio Marko Milošević, ni manje ni više, nego unuk bivšeg jugoslovenskog i srpskog predsednika – Slobodana Miloševića. Uz njega, porodica Krkobabić gotovo da ne propušta saziv Skupštine, a najistaknutiji radikal trenutno je Aleksandar Šešelj. Pitam se, da li mi idemo u budućnost ili se vraćamo nazad u prošlost?

Zašto sam političan?

Negde unutar svakog od nas nalazi se moć da promenimo svet – Roald Dal

Ne postoji apsolutno tačan odgovor na sva postavljena pitanja. On je pretežno individualne prirode, ali postoje stvari oko kojih definitivno postoji konsenzus. Ne postoji građanin bilo koje zemlje na svetu na koga najdirektnije ne utiču problemi kao što su nezaposlenost, inflacija, korupcija i kvalitet vazduha. Čim izađemo iz kuće, napustili smo privatnu zonu komfora i ušli u sferu javnog, to jest u sferu politike. Veliki deo građana koristi javni prevoz ili radi u javnom sektoru, još veći deo koristi javne zdravstvene usluge

i svakodnevno kupuje namirnice u marketu, a svaki građanin udiše vazduh. Hteli mi to ili ne, od politike ne možemo pobeći. Na nama je da odlučimo da li samo želimo da budemo nosioci obaveza ili ćemo koristiti i svoja prava.

Želim da ukorenjeni stereotip klasičnog Srbina izvučem iz njegove pejorativne konotacije. Neću da strancima prva asocijacija na našu zemlju budu huligani, alkoholičari, ultranacionalisti ili zločinci. Neću da mrzim svoje komšije samo zbog toga što su rođeni nekoliko stotina kilometara dalje od mene. Hoću da vodimo politiku pomirenja sa našim regionom i gradimo mostove ljubavi, prijateljstva i mira između naroda, a ne da podstičemo sukob i rat. Želim da Albance, Hrvate i sve druge susedne narode zovemo komšijama i prijateljima, a ne uvredljivim imenima koje slušam u svakodnevnom diskursu.

Na izbore izlazim jer želim da se moj glas čuje. Izbori su moja građanska dužnost i moja šansa da pošaljem poruku onima koji u moje ime donose odluke i da izrazim svoje (ne)zadovoljstvo. Glasam jer želim bolji vazduh, obuzdavanje inflacije, iskorenjivanje mržnje i nasilja, slobodne medije, siguran posao, veće plate, rodnu ravnopravnost, poštovanje ljudskih prava... Glasam jer sam patriota. Glasam jer želim da vidim Srbiju u Evropi. Glasam jer želim da ostanem u Srbiji, ali ne i da u njoj budem sâm.

Želim mirno da spavam dok mi je dete u školi, a ne da strahujem za njegovu bezbednost. Želim da ispred škole mog deteta budu biblioteke, sportski tereni i parkovi, a ne kladionice. Želim da sâm biram svoj posao nakon fakulteta, a ne da provodim mladost na birou. Želim da vratim poverenje u policajce, profesore, učitelje, lekare, narodne poslanike i sve ostale državne funkcionere. Želim da te iste funkcionere podsetim kome su odgovorni, ko ih je izabrao i u čije ime vladaju. Hoću da oblikujem, iznosim i ispravljam svoje stavove. Hoću da čujem mišljenje svih onih koji misle suprotno, jer su možda u pravu. Možda ja pogrešno mislim, govorim ili radim i, ako je to istina, hoću da me neko ispravi i pokaže mi kako treba, jer jedino tako mogu da napredujem. Neću da moje radno mesto bude ugroženo zato što sam izneo svoj stav ili podržao neku političku opciju, već hoću da sa svojim kolegama diskutujem o aktuelnim društvenim temama. Hoću dijalog.

Definitivno se opredeljujem da iskoristim svako svoje građansko pravo i učestvujem u donošenju svake odluke koja se tiče mene ili mog okruženja. Zašto moji vršnjaci širom Evrope mogu da uživaju u korišćenju metroa, a ja moram redovno da kasnim na predavanja? Kako to da oni nutelu plaćaju 3, a ja 7 evra? Zašto ja redovno čekam po nekoliko sati na granici, a oni ni ne primete da su je prošli? Čime su moji roditelji zaslužili da rade isti posao, uz mnogo teže uslove, za trećinu plate svojih kolega u inostranstvu? E, pa hoću i ja takvu državu. Hoću da ponekad ja svojim rođacima iz Švajcarske platim ručak i ponosno im pokažem sve lepote naše zemlje. Hoću da svom školskom drugu pokažem koliko je naša zemlja napredovala od kada se preselio u Nemačku. Tako ću ih, možda, naterati da se vrate. A ako ne uspem, znaću da sam dao sve od sebe.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Mina Kovačević, 21

Umirujuće mi je zvučala preporuka profesora da se, kada imamo problem, poslužimo onime što je Aristotel rekao na tu temu. Čovek je *zoon politikon*, politička životinja, kazao je, jer nijedna druga vrsta životinja ne živi u državama, ili državama-gradovima (polisima), kao ljudi tada i danas. Toliko smo predani državnom načinu života da se neko setio da sićušni slobodni prostor između Srbije i Hrvatske nazove Slobodna Republika Liberland! Država je zemlja (čak su i sinonimi), ispod zemlje, iznad zemlje, brod usred okeana i brod u svemiru sa zastavom svoje države. U buntovničkom pokušaju da pobegne od države, pojedinac bi jednostavno prestao da postoji. Zato je ostrakizam bio najsurovija kazna za jednu političku životinju u starom veku.

Srž ideje je organizovano društvo, neophodno za opstanak ljudske vrste, a manje je relevantna terminologija (država, polis, noma i slično). Kako će se raspodeliti moć odlučivanja o svakodnevnim i dugoročnim delatnostima, koje su smernice za donošenje tih odluka i ko pravi smernice, ko će biti eksploatatori a ko eksploatisani, sve su pitanja politike naše drage neizbežne države.

Ako se o meni radi, a radi se, i pošto svako živi u svojoj minijaturnoj unutrašnjoj državi, želim da koristim sve dostupne instrumente u orkestru „Demokratska participacija“, kako bih odlučila o načinu na koji će me sistem eksploatisati. Možda promenim neku notu, dodam ili oduzmem koji takt, a možda i uništim simfoniju i stvorim pištavi haos od koncerta, ali makar sam ja bila dirigent. Neprocenjivo je lakše trpeti posledice sopstvenih odluka, jer ih mi sami najbolje možemo opravdati sebi i ispraviti u budućnosti.

Puno političkih životinja u Srbiji kaže da su apolitične i misli da je politika negativna stvar. „Hajde dosta o politici!“, često ume da vikne baba meni, stricu i dedi kada stric i ja ubeđujemo dedu da je skoro sve što vidi na televiziji, šokantno, propaganda.

Apolitično opredeljene političke životinje su meni lično gnusne, ali su za dugo sedenje autokrate vrlo korisni kičmeni stubovi.

„Kvrc! Još jedan mandat!“, kaže vladalac na krevetu od leđa. Da li bi pao da su ustali da glasaju?

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

Vladimir Agatonović, 19

Današnje doba karakterišu razni sukobi, kako na svetskom tako i na lokalnom nivou. Ne samo u vidu ratnih zbivanja koja postaju sve češća već i sukoba prisutnih u mirnodopskim uslovima. Postaje sve očiglednije da je društvo duboko podeljeno po raznim pitanjima, a pritom je građanima egzistencija ugrožena. Sa jedne strane žanjemo seme svih onih zbivanja sa kraja prošlog i početka dvadesetog veka, od rata, inflacije i bombardovanja, do velikih političkih promena i celokupne ekonomske tranzicije. Sa druge strane, u centru smo inostranog delovanja, ne samo političkog već i društvenog. Celokupna društvena čamotinja nije samo karakteristika našeg naraštaja, mladih, ona je nešto što su nam preneli naši roditelji. Kako su i oni nekad bili mladi i, još više nego mi, bili u centru velikih zbivanja, suočili su se sa velikim razočaranjem, bilo u ideologiju, u pojedince za koje su mislili da će doneti promene, državu ili društvo u celini. Razvitak ih je doveo do jednog zaključka: da se, i pored njihovog ogromnog truda, na kraju ništa nije promenilo, situacija je ostala ista, samo prefarbana novim bojama, pa možda čak i gora nego dok su odrastali. Posle svih velikih ideja i nada, sada im je jedino ostala ogorčenost na činjenicu da njihova deca neće imati mnogo bolji život. Pored toga dolazi do ekonomskog i društvenog preokreta, primanja i mešanja zapadnih uticaja sa istočnim, i preokreta socijalističkog društva na kapitalističko. Društvo prelazi iz jednog kolektivističkog etosa, koji je uveliko zaslužan za održavanje nade tokom teških vremena, zajedno sa prilično živim seoskim životom, na jedno društvo gde je svaka osoba pojedinac – javlja se individualizam koji svakog gura na drugu stranu. Preživljavanje i napredak, uz to naravno i novac, jesu glavni motivatori, nešto što je podržano na razne načine. Američki san u malom, moglo bi se reći, varka koja nas uči da uz dovoljan rad i trud možemo sami postići sve. Očigledna činjenica da se u zadnjih deset godina politička scena i situacija nisu promenile, lako utiče na ljude, posebno mlade, zaslepljene velikim nadama i željama koje se polako ruše. Šta njima jedino preostaje? Otići, naći malo blagostanja u belom svetu, gde je sigurno bolje nego ovde kod nas, u zaostalom društvu; prvo Beograd ili Novi Sad, potom svet.

Većina toga lako ide u korist vlasti, na razdeljeno apatično društvo je lako uticati i kontrolisati ga. Uz masovne medije, koje država koristi, i domaće i strane „neprijatelje“ na koje je lako uperiti prst, taj postupak postaje još lakši. Vladajuća većina želi da zadrži mlade, naravno, ali umesto da trudom dokaže da za njih postoji budućnost, njoj je preča potpuna kontrola, nešto što se ponavlja kroz različite periode naše istorije. Bez smene generacija

mladi nemaju priliku da istinski učestvuju u sistemu. Politika, kako mnogi mladi i smatraju, predstavljena je kao jedna prljava, pogana stvar, pa će onaj ko pokuša da učestvuje, barem malo i sâm postati prljav. Mladima, pa i celom društvu, nije pružena prilika da učestvuju u sistemu na pozitivan način, niti je to prikazano kao nešto čemu treba težiti. Nije toliko pogrešno smatrati da su političari uglavnom stvoreni od istog kalupa. Struka se retko kada pita, pa zašto onda postati stručnjak, umetnost se ne isplati, pa zašto onda postati umetnik, starateljski poslovi se ne plaćaju dobro, pa zašto postati lekar ili nastavnik?! Koliko društvo, ili država, ceni uspeh i inteligenciju, toliko ga ona sputava i ne pruža mu adekvatnu podršku. Kako situacija postaje sve teža, tako i apatičnost jednog društva postaje sve izraženija, pa je lakše ostati na istom ili jednostavno otići. Možda je to još jedna varka, mi nismo toliko zaostali ili propali, kao što mnogi misle, mi smo jednostavno produkt situacije u koju su nas drugi stavili, ali lako je stupiti u drugačiji odnos iskorišćavanja kada život zavisi od toga.

Baš zbog toga, smatram, da u ovim teškim vremenima biti apolitičan ili neupućen u zbivanja na lokalnom, pa delom i svetskom nivou, predstavlja luksuz koji većina nas ne može priuštiti, posebno ako želimo da stvorimo državu i društvo u kojima pozitivne karakteristike nadjačavaju one negativne tekovine. Sistem se nikada neće promeniti sam po sebi, izbori i glasovi retko kada donesu željene, trajne promene. Bez smene generacija osuđeni smo na političku scenu gde će se u sukobu naći pojedinci bez opravdanog pogleda na život, pojedinci koji bez raznovrsnog političkog sastava neće moći, ili neće hteti, da se sukobe sa najvažnijim problemima jedne države. Umesto jednog demokratskog društva, u kome biramo najbolje predstavnike, doći ćemo do jednog društva gde politikom vlada populizam i demagogija, gde opasne ideologije polako ulaze unutar margina prihvatljivog. To je lako uočljivo na primerima ne samo drugih evropskih i američkih demokratija već je i dandanas na našoj sceni. Prvi korak mladih jeste edukacija, učenog čoveka teže je prevariti nego neupućenog. Onaj koji ima izgrađen stav, logiku i intuiciju, kao i umeće da sam istraži određeno pitanje, nije toliko podložan emocionalnom iskorišćavanju. Ovo ne pada samo na mlade. Mladima je kao pojedincima otežan put, njima je potrebna adekvatna podrška učenih ljudi koji već poseduju određena iskustva. Potrebno je da znamo da neko stoji iza nas, da nam pruža pomoć i da želi najbolje za nas. Stariji trebaju da bodre mlade da se uključe u važna zbivanja, da sami postanu vođe različitih pokreta, kako bi se lakše i efikasnije uključili u politički sistem. Zakoni koji treba da uvedu obavezno glasanje ili mere koje žele da povećaju izlaznost na izborima ne znače ništa ako društvo u sebi ne poseduje potrebu da učestvuje u sistemu, niti adekvatno razumevanje koje će mlade dovesti do najboljeg mogućeg izbora. Moramo razumeti da izbori nisu jedini način za promene, pa često nisu čak ni najbolji.

Često ne možemo priuštiti da čekamo do sledećih izbora, posebno ako osećamo da ne postoje adekvatne mere da ti izbori budu pravedni, niti ako mislimo da nemamo za koga da glasamo. Najbolja borba protiv toga jeste dobra, masovna organizacija, koja za cilj ima da pokaže državi da služi narodu, a ne obrnuto. Štrajkovi, protesti, bojkoti pa i civilna neposlušnost

su validni metodi sukoba sa institucijom države. U dovoljno velikom broju i dovoljno dobroj organizaciji oni mogu dovesti do pozitivnih promena, kao što je slučaj u Francuskoj. Da bi doveli do pozitivnih promena, ciljevi moraju biti jasno definisani i predati organima vlasti od početka, u suportnom to će biti samo anemični pokušaj promena, u najgorem slučaju postaće obični neredi, više iz frustracije nego iz želje za promenama. Važno je da predvodnici ovih pokreta budu dobro upućeni u sva dešavanja, i da svojim znanjem i ljudskim odnosima dobro organizuju ljude. Uništavanje imovine nije rešenje, niti u dobrom duhu možemo opravdati nasilje, ali moramo razumeti da su ljudski životi i njihova budućnost važniji od predmeta i lokala, i da određena šteta ne znači da je pokret samim tim pogrešan. Citat o kome je vredno razmišljati dolazi od Arundati Roj, koja kaže: „Da li gladan može da štrajkuje glađu? Nenasilje je komad teatra. Potrebna vam je publika. Šta da radite kada nemate publiku? Ljudi imaju pravo da se bore protiv uništenja.” „Nemam za koga da glasam” je česta primedba ne samo kod nas već u većini država, posebno kod mladih, delom zbog toga što mladi nisu ti koji utiču na rezultat glasanja, pa je političarima lako da se fokusiraju na ostale društvene grupe. Ne možemo da očekujemo da će savršeni politički kandidat pasti sa neba, niti će, ako ga nađemo, on imati potrebnu podršku u društvu. Nama sleduje da postanemo aktivni učesnici politike preko pridruživanja manje zastupljenim strankama ili stvaranjem novih udruženja, prisustva na skupovima, predavanjima, preko organizacija na poslu ili inicijativa preko studentskih sindikata i organizacija, saradnje sa uglednim profesorima i javnim ličnostima.

Ne treba zapostaviti koliki uticaj priliv novih lica može imati na situaciju na terenu. Priliv desnih u Republikansku partiju SAD je uspeo da promeni karakter ove partije i pogura je nadesno. Moramo napomenuti da politiku ne određuju samo oni koji imaju izgrađeno političko mišljenje već oni u centru, za koje se političke stranke bore, upravo su njima potrebne informacije i podsticaj. Dobar deo mladih je danas, posebno onih na političkoj levisi, zadovoljan svojom ideologijom, čuvaju je i dele sa istomišljenicima, uglavnom na društvenim mrežama, smatrajući da „neprosvećenoj” masi ne vredi pričati. Upravo je to velika greška. Umesto potrebne organizacije i deljenja mišljenja sa širom masom i postavljanja ideja u razumljivijim crtama, oni gube političku inicijativu koja je prepuštena već organizovanim, vladajućim grupama, koje imaju i potreban domet i potrebni kapital. Populizam i demagogija su samo oruđe u političkom sistemu, kao i propaganda – oni nisu sami po sebi ni pozitivni ni negativni. To zavisi od njihovog cilja i od osoba koje to oruđe koriste. Umesto da tu inicijativu prepustimo negativnim grupacijama, na nama je da sa razumom iskoristimo ove taktike. Važno je da ih koristimo uz adekvatne činjenice i podatke ukorenjene u stvarnosti, u suprotnom, naš pokret može lako postati podložan *ad hominem* napadima. Inicijativa i upornost predstavljaju najbolji način da podstaknemo i druge da se aktivno uključe u politiku. Važna je i činjenica da ne smemo delovati previše kao pojedinci, kao što je već spomenuto, posebno ako želimo da pridobijemo veću podršku. Ne smemo se nametnuti masi tako da ona oseća da je podređena ili nebitna. Jedino uz pravo jedinstvo sagrađeno

na činjenicama, pozitivnim ljudskim odnosima i međusobnoj podršci, gde su potrebne informacije, ciljevi i planovi jasno dostupni svim članovima, možemo stvoriti zajednički pokret koji donosi promene, kao što je istorija više puta pokazala.

Najveći neprijatelj promena, pored onih kojima te promene ne idu u korist, jeste učestali pesimizam jednog društva. Pesimizizam je postao jedan vid bolje postmodernog društva. Automatski ga posmatramo kao najrealniju opciju, izjednačavamo ga sa realnim pogledom na svet, dok je optimizam nešto „budalasto“, sačuvano za decu i sanjare. Tako, u kombinaciji sa svim prethodno pomenutim tekovinama našeg društva, stanje sveta vidimo kao nepromenljivu činjenicu, nešto što treba istrpeti ili ostaviti. Naša sudbina je prepuštena drugima, dok se kao pojedinci sve više povlačimo unutar sebe i stvaramo sve dublje granice. Činjenica je da se loše vesti, kontroverza i skandal lakše prodaju. Bombardovani smo informacijama i tragedijama iz celog sveta, koje dolaze uživo. Živimo u vremenu gde jedan rat možemo praktično pratiti uživo. Informacija ima previše i njihov protok je prebrz za naš um, a sa druge strane često smo upućeni da previše razmišljamo o događajima u svetu, na koje nećemo lako uticati, dok zapostavljamo aktivizam na domaćem tlu. Mediji neće preneti pozitivne promene, kao što je uspešno primenjivanje vakcine protiv malarije, aktivni rad naučnog društva na vakcinama protiv raka ili postepeni oporavak ozonskog omotača i brojne činjenice koje pokazuju da ćemo preživeti razne poteškoće.

Vremena su teška, to je istina, suočavamo se sa raznim problemima i pitanjima, kojih izgleda ima sve više i više. Živimo u modernom tehnološkom dobu, gde su nam praktično sve informacije nadohvat ruke, u jednom društvu koje postaje sve brže. Pitanje školovanja, opstanka i budućnosti teško je za sve nas. Osećamo se kao da je ovo najteži period postojanja, da je nekada sve bilo bolje, što u nekim oblastima možda i jeste, ali ne smemo dopustiti da nas nostalgija uništi. Treba se suočiti sa činjenicom: osećamo se ovako zato što smo mi u centru događaja. Sve izgleda teško zato što mi upravo živimo i prolazimo kroz ovaj period. Treba razmisliti koliko su generacije pre nas mučila ista pitanja. Da li imamo pravo da jadikujemo i žalimo se na stanje društva ako ništa ne pokušavamo da promenimo? Neko će pokazati na brojne proteste koji su održani zadnjih godina i njihove brojne neuspehe, ali lako je uvideti sve njihove probleme i nedostatke ako samo malo dublje zagrebemo u njihovu suštinu. Oni predstavljaju samo početak koji je nedovoljno izgrađen.

Smatram da svi imamo dužnost prema sebi i budućim generacijama, dužnost da im ostavimo jedno pozitivno, dobro izgrađeno društvo koje će pružiti kvalitetnu sredinu za njihov razvitak. Verujem da na prvom mestu ta dužnost pada na nas, mlade. Ne krivim one koji žele da odu, ili one kojima je teško uključiti se, ali ne smemo dopustiti da prevlada mišljenje da ne možemo nikako uticati na zemlju u kojoj živimo. Ne smemo biti zaslepljeni spoljnim problemima i da pritom zaboravimo unutrašnju organizaciju. Mladima samo nedostaje podrška i inicijativa. Već postoji dobar deo mladih koji su zainteresovani za politiku, čak 52,2%, kako navodi KOMS, dok 22,5% nije zainteresovano ni nezainteresovano. Ja sam političan zato što smatram

da je to moja dužnost, ne samo kao budućeg akademskog građanina već kao čoveka koji želi da ostane u zemlji koju voli, čoveka koji želi da pruži svima jednake mogućnosti. Treba se boriti za jedno društvo gde će pojedinac imati luksuz da bude apolitičan, gde će ta osoba imati poverenje i bliskost sa onima čija je dužnost da budu što bolji. Politika i vlast nisu privilegije društva ili pojedinca, to je poziv i obaveza koja nas vezuje za društvo, poziv koji nemamo pravo uzeti zdravo za gotovo. Želim da studiram političke nauke kako bi neko drugi imao priliku da postane umetnik, naučnik ili profesor, kako bi se borio za jedno društvo koje će podjednako ceniti njihov glas. Želim jedno društvo gde politika nije oruđe za pojedinačne ciljeve ili prljav zanat za koji se opredeljuju samo „lažovi“, državu u kojoj se ljudsko dostojanstvo ne koristi kao karta u špilju političara. Biti političan znači imati svoj karakter, mišljenje i dobru volju, raditi na izgradnji međusobnog poštovanja. Najteže je napraviti taj prvi korak, ali moramo početi od nečega za bolje sutra, u kojem ne moramo razmatrati ovakva pitanja. Budućnost u kojoj smo mi, ne samo mladi već svi mi, poštovani i važni pripadnici jednog demokratskog društva.

O meni se radi! Zašto sam (a)političan?

Elena Mavrak, 23

Apolitičnost – ravnodušan odnos prema politici, izbjegavanje sudjelovanja u političkom životu. Besmislica, pomislila sam. Ko još može biti apolitičan, pa naposljetku sâm Aristotel je ukraasio čovječanstvo sintagmom *zoon politicon*, i time nas učinio političkim bićima. To sam ja, političko biće, zaljubljena u politiku i njenu apstraktnost i kompleksnost, koja istinski želi promjenu i vjeruje u nju, vjeruje u moć izbora. Pa promjene i moć izbora su nam dale gotovo sve, od kolonijalnog jarma do slabe alternacije, od diktature buržoazije do birokratskog proletarijata, pa promjene u kontinuitetu društva i integralne policijske snage, od totalne genocidne akcije do prelaska na moć narodne borbe... do ovoga što imamo danas, divno demokratsko društvo koje njeguje tradiciju, pravdu i vladavinu prava, etički sistem vrijednosti, ljubav i kosmopolitsku povezanost. Izbori će doći, oni su ogledalo volje naroda. Pa kako bih i mogla biti apolitična kad vrijednosti i ljubav rastu još od Sretenjskog ustava kneza Miloša Obrenovića iz 1835, kojim je ukinuo feudalizam a donio slobodu, demokratiju, nezavisno sudstvo, podjelu vlasti i mogućnost izbora. Na kraju krajeva, politika je zajednička stvar čovječanstvu, zar ne? Amerika ima republikance i demokrate, Velika Britanija konzervativce i laburiste, Japan liberalne demokrate i konzervativne populiste, a mi imamo... pa mi imamo polarizovanu političku scenu i društvo, što znači da imamo i mnoštvo izbora, zar ne? Tako misli naviru, politika je u njima uzdignuta na pijedestal kao čestita vještina i privilegija, a svijet se mijenja iz korijena. Nekad se zapitam da li razmišljam u crno-bijelim kategorijama?

Sa druge strane, nakon izbora u Srbiji narod na demonstracijama agituje protiv kršenja demokratskih normi i vladavine prava, protiv „pristrasnosti u medijima, pritiska na zaposlene u javnom sektoru i zloupotreba javnih resursa“. Zabilježeni su slučajevi zastrašivanja i ozbiljnih nepravilnosti, uključujući kupovinu glasova i ubacivanje glasačkih listića, a sproveden je izborni inženjering, čuje se na ulicama. *Vox popoli* poručuje: želimo promjenu. Slobodni izbori su *sine qua non*. A šta mediji, moćnici koji oblikuju javno mnjenje kažu na to? Smatram da su ostali nedorečeni. Srbija doživljava jednu od najtežih regresija u slobodi medija u svijetu. Prema istraživanju Svjetskog indeksa slobode štampe *Reporters Without Borders*, Srbija je pala za 36 pozicija na listi od 2014. Sve televizijske stanice na nacionalnoj frekvenciji su u vlasništvu onih koji su blisko povezani sa vlašću. Pa nije ni čudno što su nam mediji pored svih pritisaka ostali nedorečeni, pomislih. Novinari koji su doživjeli razna zastrašivanja kad se njihovo izvještavanje ne bi dopalo određenim političkim figurama, nažalost, znaju da izreka „čutanje je zlato“ može poprimiti obrise i u stvarnom životu.

Onda razmislih, pa mi nemamo ni podjelu vlasti koju je ozvaničio Sretenjski ustav, gdje su granice zakonodavne, izvršne, a gdje sudske vlasti? Gdje je nezavisno sudstvo? Prema istraživanju Centra za ljudska prava u Nišu podržanog od delegacije EU, pravosuđe u Srbiji nije dovoljno jako da kontroliše izvršnu vlast i pozove je na odgovornost, ubeđena je polovina djelilaca pravde i javnih tužilaca. Čak 75 odsto tužilaca i 17 odsto sudija nezadovoljno je nadmoćnim odnosom parlamenta prema njima, a 85 odsto tužilaca i 31,4 odsto sudija tvrdi da je u zavisnom položaju u odnosu na Vladu. A vjerske, etničke, rasne, seksualne slobode? Učestali su otvoreni napadi na ljude koji misle drugačije, posebno na ugrožene grupe poput pripadnika LGBTQ+ populacije i izbjeglica. Rezultat rada pravosudnih organa u 2020. godini su 50 krivičnih prijava podnetih protiv počinitelja, a svega 11 optužnica za krivična djela sa elementima ekstremizma. Gdje je sloboda govora, a gdje sloboda medija? Da li smo zapravo slobodni u izboru ili je naša sloboda zatočena u iluziji? Možda je to onaj fenomen zarobljene države koji predstavlja namjerno i postepeno razvijeni sistem duboke i raširene korupcije, u kojem se institucije zloupotrebljavaju i legalnim i nezakonitim sredstvima za izvlačenje javnih sredstava u privatnu korist, a na štetu prava, sloboda građana i javnog interesa, dok se fasadni demokratski procesi formalno zadržavaju... Kakva država, takav i narod, zar ne?

Život se sastoji od beskonačnih izbora i odluka. Svaka odluka za nešto je odluka protiv nečeg drugog. To je krucijalan dio samorazvoja i oblikovanja naših iskustava. Da li možda da onda budem *zoon apolitičon*? – to bar mogu da biram. Mogu da biram da budem apolitično biće, to mi niko ne može oduzeti. Moć izbora i slobodne volje, pravo „duše da diše“, zvuči fenomenalno i ekstraordinarno, zar ne? Mnogi od nas čak i ne znaju koliko nas naše okruženje i naša prošlost kontrolišu i ograničavaju. Toliko je to podsvjesno. Mnogi od nas nastavljaju svoj život sa određenim stavom, određenim sistemom vjerovanja i vrijednosti, koji nam je uglavnom ugrađen u mozak... bez vlastitog svjesnog izbora. Odrastamo misleći da smo nemoćni. Mislimo da smo beznadežna bića, pa zato slušamo spoljni svijet da nam govori šta da radimo. Živimo po društvenom priručniku. Ako nešto ne ide kako treba, treba da se žalimo. Ako većina kaže da je to ispravno, mora biti tako. Ako se neko ponaša na određeni način, on je „ovakav“ tip osobe. Ako autoritet nešto kaže, moramo se povinovati. Ako doktor nešto preporuči, moramo slušati. Koju god hranu u supermarketima prodaju, mora biti dovoljno dobra da jedemo. Ništa ne dovodimo u pitanje i dopuštamo ljudima na vlasti da odlučuju o našoj sudbini. Takvi smo mi *zoon apolitičoni*. Apatija prožima moje misli, ali nisam usamljena u tome, ima i drugih. Prema Alternativnom izvještaju o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji KOMS-a za 2022. godinu, 42,2 % mladih u Srbiji nije izašlo na izbore 2022. godine a čak 80% mladih smatra da ne može da utiče na političke odluke koje se donose u Srbiji.

Istraživanje Bezbjednosnog centra za politiku otkriva da više od polovine ljudi smatra da u Srbiji ili uopšte nema demokratije ili da se ona suočava sa ozbiljnim problemima. „Demokratija proizilazi iz ideje da su oni koji su jednaki u svakom pogledu zaista jednaki u svakom pogledu; Pošto su ljudi podjednako slobodni, oni tvrde da su apsolutno jednaki.“ (Aristotel)

Demokratija, to je grandiozna antička tvorevina za koju je Abraham Linkoln jednom rekao da je „*vladavina naroda, od strane naroda i za narod.*” Nema sumnje da bit demokratije leži u tome da ljudi budu donosioci odluka. Danas demokratija ima mnoštvo protivnika. Ironično, najveća opasnost po nju nisu ideologije koje sistematski negiraju demokratske vrijednosti, već oblici defektne demokratije, sa kojom se suočavaju čak i zemlje sa dugom demokratskom tradicijom, koja uvodi znakove krize i sve raširenije nepovjerenje građana u izabrane lidere i partije. Čini se da demokratija ostaje nedostižni ideal do kojeg ljudima nije previše stalo u Srbiji, jer u pomenutom istraživanju koje mi okupira misli navode da su ili ravnodušni prema sistemu, ili su prodemokratski orijentisani, ali smatraju da je trenutno potrebna „čvrsta ruka” – tj. otvoreni su za autoritarizam. Ne krivim ih, tako je lakše. Radoje Domanović je to veoma dobro oslikao u svojoj pripovjeci *Vođa*, koja je ispunjena oštrom ironijom i satirom. U osnovi priče je čovjekova iskonska težnja i utopistička potreba da traga za boljim životom i obećanom zemljom. Narod se odriče lične odgovornosti, poklanja je vođi, naizgled mudrom i misterioznom strancu, ne znajući da zapravo prati čovjeka lišenog čula vida. Tako narod preuzima mentalitet stada, koji se javlja kada pojedinci usvoje vjerovanja, ponašanja ili stavove većine u grupi, često na račun vlastite prosudbe ili individualnosti. Kad malo bolje razmislim, ovaj fenomen je uočljiv u različitim aspektima svakodnevnog života, od modnih trendova do investicionih odluka, pa čak i u političkim opredeljenjima. Preduzimljivost ne postoji, postoji konformizam, takvi smo i mi *zoon apoliticoni*, mi smo protagonisti Džordža Orvela u djelu *1984*, koji posustaju u borbi protiv konformizma nametnutnog od strane sistema i postaju apatični.

Šta je zapravo politika o kojoj toliko razmišljam, gdje su granice moje apolitičnosti? Sjetih se da postoji klasično antičko viđenje male zajednice koje sintetiše moral i politiku, društvo i državu. Makijavelističko pak razlikuje društvo i državu, odvaja moral i politiku. Danas, na primjer, u SAD pripadnost političkoj partiji uveliko nadmašuje druge društvene identifikatore, poput pola, rase, religije, jezika i etničke pripadnosti – pripadnosti koju mnogi narodi visoko cijene. Ima smisla iz perspektive da je onaj koga politički podržavate isključivo vaš izbor, dok vam se odlike poput rase i etničke pripadnosti dodeljuju po rođenju. Stoga, pošto je podrška političkoj partiji namjerna odluka za pojedinca, ona se posmatra kao izbor koji preciznije odražava ko je ta osoba.

Ali o meni se radi, koje je moje viđenje politike, a time i moje apolitičnosti. Pa nisam valjda politiku poistovjetila sa političkim partijama, nisam je valjda zarobila u spektru čije su granice politička ljeвица i desnica. Politika je svugdje zapravo. Politika je način na koji se dobija posao, što je, kao što vjerovatno znate, ponekad jednako tome koga poznajete. Politika je i da li se možete udati za nekoga istog pola ili voziti brže ili sporije auto-putem. Politika je koliko košta školarina, uvođenje mature posle završene srednje škole, dobijanje smještaja u Studenjaku ili drugim studentskim domovima, pojava nasilja u školama, koliko kasne isplate za nezaposlene i koliko godina morate imati da biste legalno popili alkohol. Istina je da politika utiče na sve nas, bez obzira da li mi to želimo da vidimo ili ne. Mjesta koja možemo posjetiti, odjeća koja

je prikladna za nošenje, proizvodi koje možemo uvoziti ili izvoziti – sve je regulisano nekim vidom politike. Kad razmislim, politika je poput kompleksnog romana, priča sa negativcima i dobrim likovima koja se odjednom sastoji iz istorije svijeta, vijesti ove sedmice i prozora u budućnost. Da li to znači da je politika sve što me se tiče? Da li onda imam tu privilegiju da budem apolitična? Mnogi nemaju izbora da budu apatični prema politikama koje direktno utiču na njihov kvalitet života. Biti ravnodušan prema zdravstvenoj zaštiti, rasnoj nejednakosti, minimalnim platama, pristupačnosti stanova, kontroli oružja i abortusu znači biti apolitičan. Sredstva za život mnogih zavise od politike Vlade. Da li majka koja se oslanja na školski ručak da bi prehranila svoju djecu ili porodica koja ne može priuštiti zdravstveno osiguranje uz minimalnu platu mogu biti apolitični? Biti apolitičan nije izbor za manjinske grupe određene zajednice, jer se često suočavaju sa govorom mržnje, ksenofobijom, nasiljem i diskriminacijom. Sa druge strane ostali članovi zajednice imaju izbor jer mogu zatvoriti oči pred diskriminacijom, sprovoditi je ili joj se oduprijeti. Nije isto biti apolitičan u Beogradu i u Briselu. Biti apolitičan nije izbor, to je privilegija.

Žak Ransijer, francuski filozof i teoretičar, tvrdi da je odbijanje svrstavanja u interpostojeće političke kategorije prvi korak do političke subjektivizacije. Da biste postali subjekt unutar nekog sistema, počinjete od toga što ćete se razlikovati od onoga što već postoji. Ransijer ističe: „Prava demokratija je upravo ta borba demokratije, demokratija koja samu sebe osporava izlažući se vlastitoj granici. Zato je gubitak vlastitog osporavanja za demokratiju propast.” Da li je apolitičnost onda zapravo forma najveće političnosti? U svjetlu trenutne političke polarizacije naše zemlje, sve veći broj ljudi, a naročito mladih, opredjeljuje se za apolitičan stav. U nastojanju da ostanu nepristrasni, ljudima je lakše da nemaju nikakve vrijednosti nego da se suoče sa okrutnom realnošću.

Izbor da budete apolitični je zapravo politički. Biti apolitičan nosi veliku cijenu za državu, nacije, kao i za svijet. Odabrali ćutanje o politici je individualni izbor, a opet dovoljno govori o osobi i njenoj politici. Ostajući neutralni i indiferentni, omogućavamo socijalne i ekonomske nejednakosti. Ako se osvrnete oko sebe, shvatićete da se apolitično kadriranje gotovo uvijek upotrebljava s pozitivnom konotacijom. Nije me sramota reći da sam *zoon apoliton*. Razumijem zašto ljudi osjećaju potrebu da „političkom” pridaju negativnu konotaciju, a „apolitičnom” pozitivnu. U našoj trenutnoj klimi, „politički” često označava preterano dogmatične sukobe i bespotrebne zastoje. Sa druge strane, mi *zoon apoliticoni* svojim ravnodušnim stavom impliciramo da smo umjereni, neopterećeni i uzdignuti iznad konvencionalne amoralnosti današnjeg svijeta. Danas je alarmantno čuti da je nas, apolitičnih bića, sve više i da smo ušuškani u okvirima *statusa quo*, koji smo sami izabrali. Možda bi neko rekao da smo najslabija karika sistema, ali ironično, naša apatija, pasivnost i politička neutralnost bili su jedan od najuticajnijih faktora u izbornom rezultatu. Ako imate slobodu da odaberete da budete apolitični, vi ste jedan od rijetkih sretnika čiji život i prava ne zavise od političkih odluka. U stvari, imati zagaranтована prava bez potrebe da se za njih borite jeste privilegija sama po sebi. Smatrati da je nama apolitičnim bićima lako, može biti veoma pogrešno i brzopleto. Teško je ostati indiferentan prema politici

kada je svaka sfera života politizovana. Kako smo onda istrajali u tome? Tišinom i okretanjem glave na drugu stranu, naravno. Neki od nas žive pod velom neznanja, pa biramo apolitičnost. Neki su obeshrabljeni. Neki politiku smatraju za manipulativnu vještinu ukaljanu nepravdom, a nečije je snove i ideale talas politike razbio o stijene na obali. Neki od nas vjeruju da čuvaju mir ćutanjem, imamo već dovoljno podjela, zar ne? Nekad se zapitam da li je to mistifikacija ili pak neka vrsta zablude. Kao neko ko je vjerovao da čuva mir ćutanjem, sada shvatam da se krijem iza svoje privilegije apolitičnosti, ali ne znam koliko ću još moći da se krijem, prije nego što me politika pronade.

Bibliografija:

- Reportes without borders: „World Press Freedom“, 2023, pristup na: <https://rsf.org/en/country/serbia>.
- Koms, „Alternativni izvještaj o položaju i potrebama mladih za 2022 godinu“, pristup na: <https://koms.rs/alternativni-izvestaj-o-polozaju-i-potrebama-mladih-za-2022-godinu-2/>.
- Beogradski centar za bezbjednosnu politiku, „Demokratije u Srbiji nema a nije ni poželjna“, pristup na: <https://bezbednost.org/publikacija/demokratije-u-srbiji-nema-a-nije-ni-pozeljna/>.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Jovana Gojković, 22

Sagledavajući situaciju političkog sistema naše zemlje, verovatno biste rekli da je problem u okrutnim, hladnim, podmićenim političarima. U svim onim ljudima koji su odlučili da naprave određen izbor, ma kakav god on bio. A da li je to zapravo tako? Da li su pogrešni oni koji prave izbore, ili pak oni koji ne smeju ni da biraju?

Nesumnjivo je da određen problem postoji, kako u sistemu, tako i u pojedincima. Ne možete uperiti prst na jednu stranu i kriviti samo nju. Svaki odnos je dvosmeran. Za svaku radost, pa i konflikt najmanjeg vida, potrebna su dva lica, dve strane. Da nije tako, u krajnjoj instanci ne bi postojali ni advokat ni tužilac.

Zašto se bunimo protiv nečega protiv čega ne smemo da se borimo? Kada smo to izgubili pravo glasa? Da li smo ga izgubili ili smo samostalno odlučili da ga nemamo, da je lakše spustiti glavu, pokriti uši, skloniti pogled i prikloniti se nečemu u šta ne verujemo.

Nismo ga izgubili. Od svekolike borbe za ljudska prava, ženska prava su obeležila novi vek. Ipak, u savremenom dobu događa se apsurd – ljudi ne žele da ostvaruju ono što im pripada. Žene u Srbiji dobile su pravo glasa po završetku Drugog svetskog rata, dakle 1945. godine. Apsurdna protivčinjenica ovoj hipotezi je da na prste svojih ruku ne mogu da nabrojim prijateljice iz okruženja za koje mogu da tvrdim da svoja prava ostvaruju ili da se bar na neki način bore za njih. Tužno. To ste pomislili, zar ne?

Zašto odbacujemo ono za šta su se ljudi borili? I kako to da su se oni borili, a mi se ne borimo? U šta su oni to verovali? A mi danas? To je upravo i odgovor na sva ova pitanja. Vera.

Potrebno je da verujete. Potrebno je da verujete državi, građanima, prijateljima, komšijama, porodici. Ljudi prethodnog doba verovali su u svoju ideologiju, nisu toliko brinuli samo o svojim osećanjima već su gledali u viši cilj i kako da do njega stignu. Verovali su da svi imaju iste poteškoće i zajedno su tražili rešenje.

Nažalost, situacija u našoj zemlji je takva da ljudi više ni u šta ne veruju. Ne samo to, već a priori smatraju da nijedna ideologija nije u skladu sa njihovom mišlju, s njihovim stavovima. Smatraju da je postojeću situaciju političkog sistema Srbije nemoguće promeniti. Oni zaboravljaju da jedino što nas razlikuje od svih onih koji privremeno borave u našoj zemlji, jeste pravo glasa. Da biramo i da budemo birani.

Biračko pravo, pravo zajemčeno Ustavom Republike Srbije je pravo za koje su se naši preci borili, ne znajući da nećemo umeti da cenimo težinu

svega onoga što su pretrpeli kako bi nama danas bilo omogućeno da biramo. Pripadam skupini ljudi koji ne znaju da cene težinu svega urađenog, ali nisam takva uvek bila. Sada sam jedna od mnogih koji će spustiti glavu i prihvatiti situaciju bez pokušaja da išta promene. Sada sam deo onih koji hodaju ulicama Beograda, ali ne ulicama tzv. belog grada, jer ovaj grad odavno više nije „beo“. Uprljan je obrazima svih onih ljudi koji su grad pretvorili u sivilo. Današnja slika Beograda u poređenju sa onim prizorima koje pamtim iz detinjstva, nema nikakve sličnosti. Kada hodate ulicama Beograda, veće su šanse da ćete upoznati čoveka koji je pun besa, mržnje ili straha da se njegov glas čuje, straha od neprihvatanja njegovog drugačijeg mišljenja, nego da sretnete sasvim zadovoljnog čoveka koji oseća blisku povezanost sa svojim sunarodnicima. Puni smo nekog besa, a sami smo krivi što na vreme nismo preduzeli ono što je u skladu sa našim pravima.

Sama sam kriva što biram da spustim glavu i da se ne borim za ono u šta verujem. Biram da živim u sivom gradu sa gotovo nepostojećim tračkom nade da će on ponovo biti beo, da će u njemu ponovo živeti ispunjeni, ravnopravni ljudi.

Ne mogu reći da ne volim svoj narod i svoju zemlju, daleko od toga. Živim u Beogradu i Srbiji ceo svoj život i ne bih nikad menjala mesto svog rođenja i prebivališta. Smatram da smo zemlja sa posebnim mentalitetom, posebnom kulturom, posebnom lepotom jezika koji možete čuti samo ovde i nigde više. Ali sam umorna. Umorna da slušam sve oko sebe kako žive besmislene živote, koliko su im uslovi loši, koliko im se ne dopada sistem vrednosti koji se danas nameće i koliko počinjemo da ličimo na „hladne“ zapadne zemlje i gubimo svoj identitet. Iscrpljena sam da bih slušala strahovite priče koje su se dešavale na prostoru naše zemlje tokom bombardovanja 1999. godine, i da slušam koliko su se ljudi plašili kako će prehraniti svoju decu u doba inflacije. Slike takvih događaja razlog su moje tuge i nesreće. Boli to što su godine prošle, a mi smo isti. I dalje smo u strahu. Bombardovanje je prošlo pre nešto manje od 25 godina, samostalna smo država od 5. juna 2006. godine, ali taj neobjašnjivi osećaj nemoći i dalje je prisutan. Plašimo se da li možemo javno da iskažemo svoje mišljenje a da za to ne snosimo konsekvence. I zato biramo da čutimo.

Ne mogu time opravdati sebe. ***O meni se radi.***

Ne ostvarujem svoja prava, svoju građansku dužnost. Ne ostvarujem je zato što ne verujem ni da je posedujem, barem ne u potpunosti. Vera. Ne verujem da postoji to nešto što će dovesti do promene koja će uslediti u narednih nekoliko godina.

Smatram da je potrebno da svaki čovek u ovoj zemlji odluči šta je to što hoće. Kakvu promenu želi i čemu teži. Ne mislim da su razlozi moje delimične apolitičnosti jednaki razlozima ostalih građana. Nečija apolitičnost zasniva se na mržnji ili besu. Na ravnodušnosti. Nečija apolitičnost možda i nema konkretne razloge.

Nisam besna i ne, ne mrzim nikoga, jer mi je takvo osećanje strano. Ne posedujem nikakvu ružnu emociju prema ovoj zemlji, barem ne smatram da tuga spada u ružna osećanja. Tuga je sastavni deo svakog čoveka, pa i mene. Kada ona prevlada nad vašim uobičajenim osećanjima, onda ona postaje problem. Otvara nova vrata emocija i ulazi u dubine koje samo vi

možete razumeti. Možda niko i ne razume zašto sam ja delimično apolitična, i kako to da se moja apolitičnost zasniva na bolu i žalu nad svim onim što kao narod osećamo. Probaću i da objasnim. Studiram prava, student sam četvrte godine na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu i odmalena imam neobjašnjivu potrebu da isterujem pravdu. Šta to znači pravda? Pravda i pravo nisu isto, to je možda i prva stvar koju sam naučila kada sam kročila na Pravni fakultet. Pravo je ono što je u skladu sa pravdom, ali nije pravda, ono odgovara zahtevima pravnog poretka. Pravda podrazumeva određeni sklad, sklad sa moralnim načelima prema svim osobama u jednom društvu, zajednici, svetu. Ona pripada svakome od nas i postoji u nama samima, tako je bar Platon tvrdio. On je rekao da je pravda „posedovanje i delovanje onoga što nekome pripada“. A koja pravda postoji u našoj zemlji? Da li ste skoro čuli od bližnjih za slučaj ili za događaj za koji vam je neko rekao „pravda je zadovoljena“? Možda i jeste, možda i ne, ali poprilično sam sigurna da je više onih koji nisu. Da li smatrate da moral prevladava u našem narodu? Ne znam šta bi bio moj odgovor u konkretnom slučaju. *De facto* je da ne možemo sve ljude svrstati u nemoralne. Ne možemo ni reći da su svi građani Srbije moralni i da su svi njihovi postupci u skladu sa interesom cele društvene zajednice. Kod mnogih je sve što preduzimaju tokom života pretežno samo u njihovom interesu.

Razlog zbog kojeg upotrebljavam sintagmu „delimična apolitičnost“ jeste zato što studiram prava. Navela sam da u meni postoji taj mali tračak nade. To je moj tračak nade koji mi ne dozvoljava da potpuno odustanem. Na fakultetu stižete prijateljstva, neka trajna, neka pak površna, ali se zblizavate samo sa ljudima koji imaju identičan ili bar sličan pogled na život kao i vi. Jer, suprotnosti se definitivno ne privlače, to bar vidimo na svakom zasedanju Narodne skupštine. Takođe, vi usavršavate svoje veštine, sposobnosti, razvijate se kao ličnost i zapravo tada počinjete da shvatate šta je to što želite. Koji izbor je za vas pravi i zašto baš taj izbor. Zašto baš leva strana, a zašto desna.

Ne mogu reći da je samo fakultet uticao na mene i na moju potrebu za isterivanjem pravde. Nas je u porodici tri, mama, sestra i ja. Moja majka je samohrana, ali za mene je najveći borac za kog sam čula, kog sam upoznala i videla. Ona je još mnoštvo lepih stvari, ali o tome nekom drugom prilikom. Ona je neustrašiva, neko ko me je naučio da se borim i kada ne verujem, i kada nemam snage, i kada je sve protiv mene, i kada sam na ivici da odustanem od svog cilja, koji god on bio.

Život nije beo ili crn, barem ne za mene. Upravo tako, nisam apolitična u smislu da me ne zanima šta se dešava u zemlji i da li se građani osećaju poželjno i prihvaćeno u svom gradu, ali jesam apolitična u smislu da trenutno, u baš ovom momentu, nakon decenije slušanja svih navedenih priča, posustajem u borbi za ono što želim. A to je promena. Gotovo sam sigurna da će se moje razmišljanje promeniti, da ću krenuti da verujem ponovo. Da verujem narodu, sebi i svemu onome što je moguće da neki čovek postigne kada želi. U svetu imate brojne primere toga, takođe i u Srbiji. Možemo uzeti i primer Novaka Đokovića, ne samo vrhunskog tenisera već i čoveka koji je pokazao ljudima u celom svetu šta to može jedan sasvim

običan čovek, a posebno jedan iz male Srbije. Pokazao je šta je inat. Reč koja je oduvek imala veliki značaj u našem jeziku. Specifičan smo narod. Tonemo vrlo brzo i na dnu znamo da ostanemo dugo. Nekada i preterano dugo. Znamo da se priklonimo nečijem režimu, da li totalitarističkom, demokratskom ili radikalnom, to na kraju dana nije ni važno. Znali smo, još u vreme kada su nas Turci okupirali, da trpimo svakojake tragedije, ali smo znali i da nakon toga ustanemo još jači, a to je ono što je važno. Važno je ustati, pa kad god to bilo. Važno je, iako ste umorni i na ivici razuma, da postoji nešto toliko malo što će jednog dana u vama probuditi enormnu snagu koju je ova zemlja pokazala mnogo puta, u mnogo ratova, kroz mnogo epskih pesama. Jesmo mala zemlja ali smo hrabri. Možemo sve kada hoćemo, kada smo ujedinjeni i uporni.

U redu je biti umoran i u redu je da u nekom trenutku života stagnirate. Nije u redu kada to traje toliko da postajete ogorčeni i nije u redu što to dozvoljavamo. To govorim i sebi. Rekla sam da nisam ljuta na svoju zemlju, ali sam ljuta na sebe.

Niko i ništa nikada ne treba da utiče toliko na vas da odustanete u potpunosti od svojih stavova i da dozvolite sebi da zbog nečijih pogrešnih izbora patite. Ako oni imaju pravo da izaberu, njihov izbor im se ne može zameriti. Oni su čak hrabriji od nas koji sedimo i ćutimo i tužni smo što nije kako želimo. A nije, jer sedimo, a oni biraju. Pa, kako onda mi njima zameramo? Njihov izbor nije pogrešan u njihovim očima, kao što ni nama nije naš. A, zašto onda oni nama zameraju?

Kontradiktorni smo. Svi upiremo prst jedni u druge bez ravnopravne borbe. Na izborima. Onda kada smo svi jednaki i kada svačiji glas vredi isto.

Nekada smo se borili protiv drugih zemalja, a sada u unutrašnjoj strukturi zemlje vlada nemir koji mora da stane da bi se prihvatilo drugačije mišljenje čoveka pored nas. Ne treba mrzeti nekoga zato što se ne slaže sa vama i ne treba ulaziti u konflikt zato što neko misli da je napolju sunčano, a vama je oblačno. To svakako ne znači ćutati. Uvek treba reći svoje mišljenje. Svi imamo pravo na slobodu govora, kao i slobodu misli, savesti i veroispovesti. Tako nam bar garantuje Ustav.

Nažalost, svesna sam da gotovo polovina građana naše zemlje nikada o ovom problemu nije razmišljala. Skloni smo osuđivanju drugih, bez razmišljanja o svojim postupcima. Možda i zauvek ostane ovakva situacija i ljudi ne shvate da smo zapravo svi jednaki, samo da je potrebno da svi ostvarujemo svoja prava.

Suočiću se sa sistemom onakvim kakvim jeste i prihvaćiću sve što je trenutno. Isto tako neću ćutati. Niti ću se priklanjati onome u šta ne verujem i za šta smatram da je suprotno mojim uverenjima. Kada svako od nas bude shvatio da je to činjenično stanje, tada će svaka promena biti i više nego moguća. Tada ćemo svi živeti u jednoj uređenoj zemlji ili ćemo biti zadovoljniji, a samim tim ćemo i težiti konačnom cilju. Neka i napredak bude minimalan, ali neka ga bude. Promene se ne dešavaju preko noći. Za sve je potrebno vreme i upornost, kao i doslednost. Počnimo od sebe, od onoga što je u našoj moći. Podsetimo se svega što smo prošli i svega što možemo. Ne zaboravljajmo ništa, ali ne osuđujmo ni one koji su drugačiji od nas. Neka svi urade sve što

je do nas samih, pa neka se polemika nastavi za nekoliko godina. Neka se identična pitanja postave ponovo i neka se proceni da li postoji napredak ili ne i šta treba tada preduzeti.

Dokle god sedimo i čujemo, situacija se neće menjati. Kada oprostimo sebi, bližnjima, kada steknemo poverenje u sve one ljude za koje smo mislili da su nas izdali, onda kada pogledamo sebe i kažemo da je vreme za promenu, tada smo korak bliži. Odnosno, kako bi to naš narod rekao – mic po mic, pogača.

Karl Marks je jednom rekao: „Kao što veroispovest ne stvara čoveka, nego čovek veroispovest, tako ni ustav ne stvara narod, nego narod ustav.“ Stvorimo ono sa čim se slažemo. Stvorimo ono u šta ćemo verovati i za šta ćemo biti spremni da snosimo odgovornost. Menjajmo ono što nam se ne dopada i budimo realni. Verujmo u svoju ideologiju i svoje stavove. Borimo se za ono što nam pripada i za ono što hoćemo.

Ipak mislim da se o svima nama radi. Na mladima svet ostaje.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Mladen Matić, 26

Naše obrazovanje postalo je *političko* i *policijsko*, propoveda pre više od stotinu godina Niče. Iako navedeno mesto deluje isprazno i sekundarno u odnosu na čitav opus Ničeovog stvaralaštva, a tako i spram teme kojom se bavimo, Niče nam sâm savetuje da slušamo zvukove baš u trenucima njihovog *najtišeg* časa. Teza koju ćemo pratiti zapravo se pokazuje kao nezaobilazna, neizbežna. Drugim rečima, *apolitičnost* kao svojevrsni savremeni fenomen, možemo sasvim sigurno reći i novi model promišljanja, nije ništa neobično, štaviše, smelo stupamo i govorimo da je takav fenomen postao neizbežan.

Sunce demokratije obasjava planetu već dve i po hiljade godina, a to što su tmurni oblaci napravili barijeru pa se naša senka ne dâ ocrtati, nije pitanje, jer demokratije tamo negde, iza oblaka, ima, verujte propovednicima! Šta znači apolitičan? Negacija političnog! Šta pak znači političan i da li negacija tog pojma znači nužno ukidanje i političkog? Šta je starije od ta dva? Korak po korak, ne moramo daleko da hodamo da bismo videli neverovatne katastrofe za koje je čovek sposoban. Sve to vidimo pa i da nastavimo koračati u mestu! Da li smo odmakli? Teško.

Ankete koje su sprovodili mediji u Srbiji jasno pokazuju, iako na malom uzorku, apatičnost ljudi spram učestvovanja u javnom životu. Drugim rečima, čini se da mladi ljudi, a i ljudi uopšte, ne percipiraju funkcionisanje društva kao takvog. Reči koje glase: „Šta ja tu mogu, neću glasati” i slične, zapravo ne iznenađuju. Pitanje je koliko takva „čuđenja” i reakcije mladih predstavljaju promašaj suštine stvarnosti u koju smo dovedeni. S tim u vezi vidimo da se kroz tanane pukotine provlači činjenica da pitanje apolitičnosti nije samo političko niti socijalno pitanje, ono je i te kako i ontološko. Rečju, struktura stvarnosti, samog života, oblikovana je odnosom prema politici, ali i obrnuto; jedna čista dijalektička misao! S tim u vezi i izbija na vrh pitanje o problemu koji se javlja u *epohi demokratije*. Gde je demokratija? Ipak, ne treba biti nakraj srca. Žak Ransijer postavlja provokativno pitanje u svojoj *Mržnji prema demokratiji* – da li demokratija znači izaći na izbore svake četiri godine, zaokružiti određenu stranku ili osobu i onda prihvatiti sve draži despotizma? Nije li *fundamentum* demokratije upravo u ovom, prethodno naglašenom, „nerazumevanju funkcionisanja društva kao takvog”. Kada bi nam Derida govorio o Melvilovom liku, pisaru Bartibiju, neretko bi naglašavao kako mu je taj lik omiljeni jer je sa one strane izbora, on ne kaže *ne* ili *da*, on pre kaže *radije ne bih*, a to se tiče upravo odgovaranja na binarni način. Kami nam kaže da je *pobunjeni čovek* onaj koji kaže *ne*, ali šta znači to *ne*? To *ne* jednostavno znači da postoji određeni limit, određeno mesto preko kojeg ne možemo prihvatiti da pređemo; najjednostavnije rečeno, to *ne* upravo znači afirmisanje granice. Ako afirmišem granicu, ja imam slobodu, a sa tim u vezi i mogućnost da budem subjekt u punom značenju tog pojma. Međutim, da li danas, u *demokratskoj epohi*,

mogu da kažem **ne**, ostaje da vidimo.

Da bismo mogli da se bavimo apolitičnošću, moramo da vidimo spram čega su to ljudi apolitični? Čini se da odgovor nedostaje. S tim u vezi, ovo jeste jedna pozicija *apsurda* o kojoj je i Kami govorio. Moja subjektivnost je apsolutno diskonektovana od sveta u kojem se nalazim. Ja sam stranac u tom svetu, a nemam izbora nego da živim u njemu. Prevedeno na jezik društva, ja jesam pobunjenik, ja sam stranac u svetu koji se ispostavlja kao antiideološki, kao onaj koji jede razlike. Moja apolitičnost ostaje usmerena, ne prema razlici (suprotnosti mišljenja), već ka samoj postavci mišljenja koje ukida mogućnost za upostavljanje drugog. Drugim rečima, savremena politička struktura ne ostavlja prostor da se nešto drugo pojavi. Nema drugog! Ako nema drugog, onda nema ni prvog, već se savremena politička struktura pokazuje kao aparaturna moći koja homogenizuje društvo. Ako ja ne mogu da reflektujem činjenicu da se crv problema krije unutar samouspostavljajuće strukture moći, te da problem nije u ovoj ili onoj ideologiji, već u samoj ideologizaciji koja je u srži antiideološka, meni ne ostaje ništa drugo nego da postanem apatičan i apolitičan. Ovo nikako ne znači da kritika, pogotovu ekstremnih ideologija, nema smisla, već znači da tih istih ideologija i nema u savremenosti. Kada vidimo da se nešto predstavlja kao levo ili desno, treba da budemo svesni da je to samo maska, jedna obična fasada napravljena da bi bila prijemčivija ljudima. Iza te maske nema ničega.

Neoliberalizam je, bez ikakve sumnje, ideologija pasivnog nihilizma, ideologija koja je samoukidajuća i koja ne ostavlja prostor za drugog. S tim u vezi se i javlja apolitičnost. Ne možemo unutar antipolitičke strukture stvarnosti i društva očekivati da ćemo imati „propolitički“ stav. Vreme velikih ideologija je prošlo, te stoga i pojam krize dospeva na vrh lestvice ključnih pojmova za naš život. Tu se obuhvaćeni krug vidi kristalno jasno. Huserl piše *Krizu evropskih nauka* jer su nauke izgubile kopču sa izvornim smislom. Šta to uopšte znači? Između ostalog to znači da su temelji naše stvarnosti poljuljani, propast je još tada krenula. Kriza naučnosti je jedan korak, drugi korak je upravo već pomenuti Kamijev momenat u istoriji mišljenja. Ja sam u ontološkom pogledu potpuno otuđen. U moru individua ja postajem kolektivni indviduitet – u individualnosti ja gubim individualnost. Razumevanje stvarnosti, ako hoćete, sveta, postalo je neizdrživo, nestabilno, fragmentarno. Razumevanje sveta više ne može da se osloni na temelje koji će pomoći, temelja i nema. S tim u vezi, društvena *kriza* postaje neizbežna. Ceo život postaje resantimanski, kao Kafkin *Proces*, bez kraja ili početka, borba sa nepoznatim.

Kriza politike se jasno ogleda u svakodnevnom životu. Primer Srbije je odličan, ali ako se ode i dalje od toga, nije mnogo bolje. Već je uveliko popularna politika koja se naziva (dakle ne krije svoje temelje) *catch-all*. To znači upravo da stranke, partije, udruženja, nemaju nikakav program, a to povratno pokazuje da se razlike jedu, dakle, došlo je do sumraka ideologije. Pritom, ovde ideologija ne znači ništa pozitivno, ali ni negativno. Ona nema vrednosnu odrednicu, već predstavlja postojanje, banalno rečeno, jednog programa koji jasno može da pokaže *in concreto* za šta se zalaže. Međutim, to ne znači da ovde govorimo o flajerima koje stranke naprave pred izbore i u tačkama pokažu šta će promeniti kada dođu na vlast, to nije program. To što će neka stranka obećati da će asfaltirati puteve u svim selima u Srbiji ili da povećava prosečnu platu radnicima, ne izuzima tu istu stranku od odgovornosti kada govori o drugim stvarima. Drugim rečima, videli smo različite stranke koje su mnogo šta obećavale

(ovde uopšte nije važno da li su to na kraju dana ispunile), a istovremeno su proganjale ljude na osnovu vere, boje kože, seksualne orijentacije i slično. S druge strane, govori se o povećanju plata (koje se neretko i povećaju), ali se ne govori o inflaciji ili nedostatku prava radnika.

Gutanje razlika jeste autoritarni pristup, ali on je skriven iza svojih liberalnih namera. Drugim rečima, savremena politika postala je *monas monadum*, postala je, u svojim temeljima, ono što ne dopušta alternativu. To podmuklo koriste radikalne i ekstremne političke struje. Na tim krilima i nastaju tzv. alternativne političke stranke, svejedno je da li je u Srbiji u pitanju desna konzervativna priča ili u Nemačkoj stranka koja, recimo, pojam alternativnog drži u svom nazivu. Kada se „pogledaju” nepostojeći programi, jasno se uviđa da tu ničeg alternativnog i nema jer je to apsolutni *nonsens*. Odakle alternativno kada stranke nemaju ni program. S tim u vezi, antiideološko, a u suštini antipolitičko strukturalno polje ostavlja rupe kroz koje se može ušunjati dim fašizma u ovoj ili onoj formi. Zašto i kako uopšte možemo da govorimo o fašizmu u antiideološkoj epohi? Vrlo jednostavno, struktura koja je antiideološka mora da koristi jezik tradicije, pa s tim u vezi i da uvek održi binarnosti, kako bi to Bodrijar naglasio. Ako nema levice, levicu moram napraviti da ne bih ukinuo samog sebe. Drugim rečima, čitava politika je postala resantimanska, nema dijaloga, nema ničega, već jedan rat resantimana koji nema kraj. To se vidi na raznim primerima. Antisemitizam se temelji na uništavanju Jevreja, ali šta se dešava kada se svi Jevreji unište, ukida se i sâm antisemitizam. Ako je čitava struktura izgrađena na ukidanju drugog, onda sa ukidanjem drugog i ta struktura biva ukinuta, jer nema nikakav razlog da postoji. Da bi se spasla, takva struktura mora da izmišlja, u ovom našem primeru, Jevreje. To se vidi svuda, ali taj primer je, nažalost, popularan. U našem okruženju nije drugačije. Srpski identitet utemeljen je na antiidentitetu, antihrvatskom, ili antialbanskom, ili antibugarskom, na kraju nije ni važno... Hrvatski identitet na antisrpskom i tako unedogled.

Posle ovako mračne prognoze ostaje da damo i neki pozitivan pogled na stvarnost, odnosno da odgovorimo na pitanje da li ima izlaza iz ovakvog pogleda na stvarnost. Karl Šmit je pisao o pojmu političkog kao pojmu koji se svodi na odnos prijatelj-neprijatelj. Naravno, Šmit je kao nacistički mislilac, više govorio o pojmu neprijatelja, a prijatelja je sveo na puku drugost koja je izlišna. Ipak, morao je uvesti pojam prijatelja, morao ga je napraviti. Ransijer u svojoj knjizi Na rubovima političkog upravo želi da osmisli savremenog političkog subjekta koji neće biti sveden na takvu binarnost. Toga se i tiče početna Ničeova prognoza o obrazovanju. Naš identitet ne može biti policijski zacementiran! Ransijer svakako predlaže nešto što je, tendenciozno, fragilan identitet, koji se gotovo ne može misliti.

Zašto sam ja apolitičan? Pitanje koje se pokazuje kao izuzetno duboko utemeljeno u strukturi stvarnosti. Najlakše je doći i reći: „Ah, ta omladina nije politična, njih ne zanima stanje u društvu...” Iako se nominalno slažemo da ovakav stav nikako nije dobar ni po društvo ni po pojedinca, moramo da uvidimo odakle taj stav dolazi. Nisu nove generacije, banalno rečeno, nezainteresovanije, već se postavlja pitanje: za šta da budu zainteresovane? Drugim rečima, ako političke stranke funkcionišu na principu populizma, kao *catch-all* politike, za šta da se mladi opredele? Ili bilo ko? Neretko će se čuti da i ljudi koji su proživeli i preživeli devedesete i ogromne proteste, borbu za promene, nisu sigurni da je išta promenljivo – to je ista apatija! Ono što ostaje

mladim ljudima, ali i svima drugima jeste da se zapitaju upravo ovo: zašto sam apolitičan? Kada se zapitaju i uvide da je problem duboko u temeljima stvarnosti, da globalno nije moguće uspostaviti razliku, te da priča o političnom nema smisla unutar ovakve priče o političkom, uvideće da je jedino rešenje da budu antipolitični. Kada to kažemo, mislimo na to da budu usmereni protiv političke strukture na kojoj je čitava društveno-politička scena izgrađena. Ovakva antipolitika nije anarhija, to nije ono antiideološko o kojem smo govorili kroz čitav esej, ovakva antipolitika je upravo afirmisanje naše slobode i mogućnosti da kažemo **ne**. Da bismo se borili protiv vremena koje je u svojoj srži antiideološko, moramo da se koristimo tim oruđem. Rečju, moramo da se ponašamo ničeanski, da tradiciju koristimo protiv tradicije! Moramo da priznamo da je neoliberalni kapitalizam ideologija koja ukida mogućnost da ideologije žive. Neoliberalni kapitalizam ide korak unazad i stavlja nas u okove pre nego što smo se rodili. Dakle, moramo da se ponašamo antiideološki i antipolitički spram takve politike koja steže svoje okove oko nas. Ako bi se ta borba izvojevala, onda bismo mogli da govorimo možda o nekakvim različitim ideologijama koje se bore svojim programima i predlozima, a možda bismo stupili na novo polje političkog koje bi bilo apsolutno drugačije od onoga što smo imali pre! Interesantno je da unutar neoliberalnog kapitalizma živi misao koja se zasniva na fragmentarnosti, a zapravo i dalje se nije pomakla od misli koja je *pars pro toto*! Registrovanje neoliberalnog kapitalizma kao ideologije ukidanja razlika je prvi korak ka oslobođenju od apolitičnosti! Ipak, treba biti iskren i reći da je to trnovit put. Imamo primere u kojima je registracija neoliberalnog kapitalizma samo prividna, nekakav otvor za ulazak konspiracionizma i radikalnih struja. Pa tako imamo ljude koji misle da su spoznali ovo o čemu govorimo, a istovremeno zastupaju nacionalističke pa i fašističke ideje. To znači da nisu registrovali ništa, nego da i dalje delaju, iako prikriveno, kao lutke na kanapima, po volji te iste ideologije ukidanja razlika!

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Jelena Stojić, 23

„Najgora od svih vrsta nepismenosti jeste politička nepismenost. Politički nepismena osoba ne čuje, ne govori, ne učestvuje u političkim dešavanjima. Ona ne zna da troškovi života, cena pasulja, ribe, brašna, stanarine, cipela, lekova... zavise od političkih odluka. Politički nepismena osoba je toliko glupa da je ponosna i busa se u grudi govoreći kako mrzi politiku. Taj imbecil ne zna da se iz njegovog političkog neznanja rađa prostitucija, napuštena deca, i najgori od svih lopova, loši političari, korumpirani i potkupljeni od strane lokalnih i multinacionalnih kompanija.” Razmišljajući o ovim rečima nemačkog osnivača epskog teatra Bertolta Brehta, najpre sam sebi postavila pitanje da li je u trenutku pisanja ovog teksta Breht sumnjao da će ga politički stavovi dovesti do toga da mora da napusti svoju zemlju, da će biti progнан i zaboravljen od svoga naroda, a da će se njegova dela spaljivati na nacističkim skupovima kao svojevrsna jeres. Zatim mi je u misao došlo još kompleksnije pitanje: ukoliko je bio svestan puta kojim vode njegove ideje, svestan autostrade kojom se kreće, šta bi danas, 70 godina nakon svoje smrti, rekao nama, političkim analfabetama, koji o postojanju političkog života saznajemo tek kroz sporadične vesti na društvenim mrežama kojima posvetimo manje od nekoliko minuta svog vremena?

Pokušavajući da opravdam sebe i svoju generaciju, pokušala sam da zamislim razgovor sa ovim nemačkim umetnikom. Šta bih mu rekla? Koje argumente bih iskoristila u našu odbranu? Kako bih ga ubedila u besmisao bavljenja nečim na šta običan, naročito mlad čovek ni u kom slučaju ne može da utiče. Pokušala bih najpre ukazati svom zamišljenom sagovorniku na vreme u kojem živimo. Istakla bih da danas, u 21. veku, zahvaćen zapadnim konzumerizmom i doktrinom „sve i odmah”, mlad čovek nema vremena za ideale, za neke metafizičke ideje, jer one najpre iziskuju mnogo vremena, truda, požrtvovanosti, a neretko daju malo plodova, što je sve suprotno od onoga što su nas odmalena učili da je bitno i neophodno. Zatim, pokušala bih da mu ukažem na otuđenost ljudi današnjice, te na činjenicu da je, nakon pojave društvenih mreža, bes mladog i buntovnog čoveka najčešće usmeren na virtuelni svet. Ovaj svojevrsni levak ispoljavanja nezadovoljstva ne ostavlja prostora za bilo kakve stvarne promene, jer one se završavaju onde gde su i napisane, u virtuelnom svetu.

U ovom trenutku u svoj fingirani razgovor, kao keca iz rukava, uključila bih svog oca, čoveka u šestoj deceniji života, koji je tokom životnog veka promenio tri države, prošao kroz tri građanska rata i dve (ne)uspešne političke revolucije. Često bi mi, u mojim tinejdžerskim, buntovnim danima, kada bih

prasnula u bes usled nepravde i političke parodije kojom smo okruženi, rekao jednu rečenicu: „Sine, zapamti, za ideale ginu budale.“ Kasnije, kako su godine prolazile, sve više sam shvatala da očeva rečenica postaje polako i moja ideja vodilja. U borbi svakodnevice, u težnji da pronađem sebi posao, da stvorim porodicu, da obezbedim parče mira, shvatila sam da nemam vremena za političke probleme zemlje zaglavljene između nemila i nedraga, ili barem nemam energije koju želim da utrošim na nju. Posmatrajući političku svakodnevnicu u našoj zemlji, sa obe strane političkog spektra, i najveći politički laici primetiće dve zajedničke crte – apsolutnu nezainteresovanost za probleme mladih i još veću nespremnost za uključivanje mladih u bilo kakav vid odlučivanja. Ovakav trend ostrakizma mladih ljudi iz političkog spektra primetan je u celom svetu pod izgovorom da su mladi neiskusni i impulsivni, pa je mladoj osobi onemogućen bilo kakav vid pristupa političkom životu. Kada uzmemo u obzir ovakav stav ljudi u sistemima moći i na to dodamo citat: „Politička scena u Srbiji je brlog u kome se prasci valjaju“, dobijamo sliku jedne veoma neprijatne sredine u kojoj mlad čovek, ukoliko egzistencijalno nije prinuđen, ne želi da učestvuje. Smatram da u današnjem globalnom svetu punom mogućnosti postoji mnogo lepših, plodotvornijih i pametnijih stvari kojima mlad čovek može i treba da se posveti. Takođe, ukoliko uzmemo u obzir da je politika poziv, a ne profesija, smatram da bi mlad čovek trebalo najpre biti fokusiran na sticanje znanja, iskustava, mudrosti, jer samo mudar i ostvaren čovek može da vodi druge. Kao što je Njegoš rekao: „Ko na brdo ak i malo stoji, više vidi no onaj pod brdom.“ Slušajući svoje dosadašnje izlaganje, verujem da bi moj sagovornik bio na momente razočaran, na momente besan, a na momente sažaljiv zbog mojih stavova. Sigurna sam da bi mi u nekom trenutku postavio pitanje: „A ko ako ne vi i kada ako ne sada?“ Smatram da je ovo pitanje na mestu, ali postavljeno pogrešnoj osobi. Da li je ovo pitanje za mladog čoveka, za osobu kojoj je ogađena politika, ili je pak pitanje trebalo usmeriti na one koji su oterali mladog čoveka iz političkog života, usled straha od promena?

Bertolt Breht zbog svojih političkih stavova biva proteran iz nacističke Nemačke, njegova dela su zabranjena, oduzimana i spaljivana na trgovima nemačkih gradova. Nakon šesnaest godina u izgnanstvu, vraća se u svoju rodnu zemlju gde postaje omiljeni umetnik i javna ličnost Istočne Nemačke, a umro je od infarkta u 58. godini života. Analizirajući svoj fingirani razgovor sa ovim umetnikom, ne bih mogla da odgovorim na pitanje ko je od nas u pravu: da li ja, koja sam apolitična i nezainteresovana za politička dešavanja, sa željom da stvorim svoj mikrokosmos i u njemu svoj mali svet, ili Breht, čovek koji je dobar deo svog života žrtvovao zalažući se za nešto na šta u svom veku nije mogao da utiče. Da je ostao posvećen svojoj umetnosti, možda bi ostatak života proveo sa mnogo manje trauma i ožiljaka, a možda i ja danas ne bih pisala o njemu. Ne znam.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Nikolina Dimitrijević, 22

Kad razmišljamo o politici, jedino ne mislimo o sebi. Sve nam je potaman, država cveta, ne žalimo se ni na šta, a svakodnevno čujemo: „na divljem Balkanu“, „ne može to ovde“, „idite preko“, „ma, sine, Srbija je ovo“ i tako unedogled... Pa, pitamo se onda, šta to tako cveta? U državi u kojoj sve cveta, ne prolaze ljudi sumornih lica, zabrinutih pogleda i neveselih izraza. U državi u kojoj sve cveta, ljudi se ne plaše hoće li imati da preguraju do prvog i kako će detetu platiti ekskurziju. U državi u kojoj sve cveta, nema dileme o tome ko je na mestu predsednika i da li su izbori pokradeni. Ili ipak ima. Ma, da se ne lažemo – država u kojoj sve cveta ne postoji. Kakav Zapad, kakvi bakrači. Priče za malu decu. I, ne, ne mračim, samo sam realna. I govorim istinu. Strah od siromaštva, kriminal, korupcija, odliv mozgova, loš marketing svake zemlje. Naglašavam: svake! Pa dobro, i loša reklama je reklama.

Da ne menjam temu, elem, politika. Uh, kako da počnem? Kad sam učila istoriju, izbegavala sam je. Sa geografijom i ratovima, rekla bih, ista priča. Ma ne volim to! Sve razumem, mozak operacije mora da postoji, pa nije država ekipa za golf. A možda ponekad tako i izgleda. I, da, slažem se, razlike u mišljenjima postoje. Oduvek. Uvek će i postojati, normalno je. Svako ima pravo na mišljenje, da ga ubedljivo argumentuje i vodi „svoju politiku“.

E, zato. Zato se u Skupštini raspravlja satima, zato „preleću“ iz stranke u stranku, zato izbijaju ratovi i svetske revolucije. Evo, dok ovo pišem, sedim na predavanju i slušam. Multitasking, pa, sigurna sam da to rade i „ovi“ u Skupštini. Telefoni u rukama, možda zakazuju masaže ili dogovaraju bilijar za večeras. I sve je to lepo, ne krivim ih. Samo – mala razlika. Ja sedim na predavanju i slušam profesorku, oni donose zakone. Pa dobro, sad bi neko rekao: „Pa šta? Tehnologija uzela pod svoje!“, Slažem se. Ali, država nije igračka. Politika možda i jeste. Veština glume, način da svoje stavove predstaviš masi kao nešto dobro, za njih pozitivno, otvoriš im oči za sve što dolazi. Ma, treba umeti to! Ne može to baš svako!

Ali ne znam kako bih rekla, sve to mi donosi neki osećaj zamora, tereta, prazne priče i dečje igre. Ali za odrasle. Bespotrebno trošenje energije, beskrajni sati provedeni na sastancima. I da li mora tako da bude? Pa ne znam. Možda je u ovom trenutku to jedini način. Ako dođemo do broja popijenih šoljica kafe ili opušaka od cigareta, možda i kažemo da su sastanci uspešni, produktivni. U suprotnom, teško.

Ju, vidi slajd. Evaluiramo izlaznost na izborima u Beogradu, mart 2023. Ne lažem, majke mi. Profesorka se ograđuje, vrlo vodi računa o granici do koje ide kada priča o politici. Govori o svemu vrlo detaljno, no, čim naiđe na ovako nešto, kaže: „Nećemo o tome. Ne smemo o ovoj temi.“ Navikli smo na

tako nešto. Svi su nešto uzdržani, sve diplomata do diplomate, a pred izbore, kampanje svetskih razmera.

Biću iskrena – na izbore mi se nije izlazilo. Izašla, jer su me ubedili bliski ljudi. Koji broj sam zaokružila? Ne znam. Doslovno se ne sećam. A neko bi rekao, glasač za primer, izašla na izbore, probudila se rano u nedelju! E, takvi smo mi, reprezentativni glasači.

Zašto sam apolitična? Ne volim politiku. Smatram li da treba da postoji u svakoj državi? Očigledno, da. Da li je uspešna, svrsishodna? Tu i tamo. Nemam ubeđenja, ne okrećem se ni na čiju stranu, ne želim da se zamaram. Generacija mladih donosi neke promene u naše društvo, i to je sa razlogom tako. Bili apolitični ili ne, na kraju dana, svi smo mi deo društva i zajednice koja deli prostor, resurse, vreme, savremenici smo. Borbi je mnogo – za prestiž, status u društvu, svoj deo kolača na tržištu, stvaranje koalicije, prelazak cenzusa. Dobro, o poslednja dva i ne moramo baš. To ostavljam za politične, ja sam ipak a.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Miljana Marjanović, 25

Kultura je ključ za razumevanje identiteta jednog naroda.
Uroš Đurić

Da bismo razumeli čoveka, moramo razumeti društvo u kom se nalazi. Da bismo razumeli mlade, moramo razumeti kulturne okvire u kojima pokušavaju da formiraju svoju ličnost, a kulturne okvire formira društvo. Kultura jednog naroda je glavni pokazatelj društva i društvenih procesa koji se odvijaju unutar tog naroda.

Kao što možemo da primetimo, današnja kultura nema svoj koncept, u Srbiji se svodi na estradu i elitu podzemlja. Postoje određeni kulturološki pravci koji su u fragmentima zastupljeni među mladima, ali uglavnom na nivou mode ili muzike. Mali je broj mladih koji će otići u pozorište, na koncert klasične muzike, u galeriju ili muzej, takva vrsta kulture je na samrti. Današnja kultura uglavnom je samo posledica društveno-političkih dešavanja, ona nije nosilac novog pokreta kako su to bile određene kulture u prošlom veku (rok kultura, hipi pokret...). Dakle, prema samoj kulturi možemo videti da su mladi uglavnom samo pratioci i posmatrači različitih dešavanja i da nemaju želju da u ta dešavanja budu aktivnije uključeni, da o njima nemaju utemeljeno mišljenje ili konkretan stav. Pitamo se zašto je to tako, i to pitanje sebi često postavljamo, ali ne želimo da sagledamo svet oko sebe.

Ukoliko počnemo od toga da su mladi samo pratioci kulture, pitamo se ko onda postavlja kulturološke trendove, ali i ako je kultura ta koja utiče na formiranje mladih, otkud to da ih ne podstiče na kulturološko uzdizanje i samokritičko razmišljanje.

Svi mi smo imali priliku da od svojih roditelja, baka i deka, njihovih prijatelja i starije familije čujemo kako je bilo lepo živeti kada su oni bili mladi, bilo da su ostajali ovde ili odlazili preko u druge zemlje, ali im je bilo lepo, pričaju o svojim doživljajima i načinu života. Lično sam priču o protestima u Studenjaku „zbog bajatog hleba za večeru“ (što je bilo vrlo upitno jer je to rekao samo jedan cimer) slušala više puta od svog oca, jer „se ceo Studentski grad pobunio u roku od sat vremena, i to se više nikada nije ponovilo (bajat hleb za večeru)“. Mladi su u tom periodu iskazivali bunt zbog tako banalnih stvari, a danas se jedva bune u okviru svoje grupe prijatelja ili eventualno porodice. Današnji mladi se uglavnom učutkuju ako pokušaju nešto da iskažu što nije društveno prihvatljivo.

U poslednje vreme, imamo sve prisutniju i kulturu otkazivanja, koja podrazumeva da će ti, ako kažeš nešto javno što se ne dopada aktuelnoj većini, biti onemogućeno da se koristiš osnovnim životnim sredstvima. U Srbiji, kultura otkazivanja je uzela malo većeg maha, tvoje „otkazivanje“ se

neće javiti isključivo kao posledica protivljenja ne samo većini već i aktuelnoj opoziciji, javiće se i zbog toga što ne daš glasnu podršku jednima ili drugima, a bavio si se temama koje se vode pod državnim pitanjem ili čak ekološkim uništavanjem zemlje. Tvoje otkazivanje podrazumevaće ne samo pokušaj omalovažavanja tebe kao ličnosti, uništavanja tvog života i iznošenja lažnih činjenica o tvojoj ličnosti u svrhu tvoje degradacije, već će ti, da se pokažu pred svojim vernim pratiocima, pripisati da si „prvosrbijanac“ ili „drugosrbijanac“, to jest pokušaće da te svrstaju u tabor kom misle da ne pripadaju, a sve to će kružiti nacionalnim televizijama i društvenim mrežama. Naravno, s vremenom shvataš koliko sve to negativno utiče na tebe, tvoju karijeru i tvoj stil života, gubiš prijatelje (jer biti u društvu pogrešnih nosi ozbiljne posledice), pa ko je onda lud da se bavi time. Ovim dolazimo do jednog zatvorenog kruga starih političara koji se u najboljem slučaju vrte ukруг, neki se malo duže zadrže pa ne daju vlast po 12 godina. To se desilo u našoj državi, u državi gde su današnji mladi odrastali pod istom vlašću od detinjstva, preko adolescencije, te do formiranja u mladog čoveka. Kada odrastate u takvoj sredini, pojam kritičkog mišljenja možete da primetite samo i jedino ukoliko imate sreće da ga neko u vašoj blizini ima. Ukoliko nemate tog „ludaka kom ništa ne valja“, ne možete imati pojam o slobodoumnom čoveku, jer nemate gde da ga vidite ili čujete. Zbog toga većina mladih ljudi danas ne zna ništa o politici, jer „to je za lopove i budale koje misle da mogu nešto promeniti“ i ne shvata da je upravo politika ta koja im kroji živote. To uglavnom shvate kad počnu da rade i vide da im plata ne pokriva troškove života. Ogađena politika dovodi do smanjenja zainteresovanosti za političke promene, a ukoliko nema političkih promena, nema brige za one koji se vrte na vlasti. Nema mogućnosti da dođe do bilo kakve promene i da budući mladi ne budu apolitični. Nema problema, jer mi za bolje ne znamo.

Možemo primetiti da mladi, ne samo u Srbiji već i drugim zemljama, sve manje razmišljaju o politici, društvu, sistemu... jer prosto nemaju vremena. Kada jednom zagaze u mašinu života odraslog čoveka, nemaju vremena da se bave bilo kojim drugim pitanjem osim posla. Iz onih priča naših starih možemo zaključiti da su oni vodili pre svega jedan lagodan život, kojim god poslom da su se bavili, da su imali vremena za sebe i za svoje porodice, za svoje živote, a posao je bio sekundarna stvar, što danas mladi uglavnom smatraju za luksuz. Ukoliko lupu dovoljno odaljimo, shvatićemo da je to posledica sistema života, odnosno ulaženje u kapitalistički sistem života, koji ti nameće svoju verziju životnog puta, tj. ideju karijere koja ne dozvoljava da imaš život van posla ili se baviš temama koje nisu vezane za tvoju „struku“. Nesvesno, mladi to prihvataju, jer su svi u tom sistemu, nemaš drugu opciju nego da uđeš u takav sistem. On nam daje kulturu u kojoj je karijera primarna stvar i, osim nje i novca koji donosi, ništa drugo nije bitno. Takva karijera podrazumeva da si za kompaniju ili svoj mali biznis dostupan 24 sata 7 dana u nedelji, 365 dana u godini, nema odmora, nema predaha, nemaš kad da misliš van biznisa, stres je glavni pratilac. Naravno, primetan je sve veći broj mladih sa nekim vidom depresije ili anksioznosti kao posledice upravo takvog života. S vremenom, ovakav sistem ubija svaku želju ili ambiciju, jer uglavnom se krugovi bogatih ne menjaju, a radna snaga je samo i jedino izvršna jedinica velikog sistema.

Mladi postaju apatični. Apatija je stanje usled kog postaješ robot, jer nemaš nikakav drugačiji smisao života od robota – izvršavaš zadatu funkciju, više nemaš želju da razmišljaš, pogotovo o društveno-političkim temama, jedino što želiš je da se na nekoliko sati, eventualno dana, „ugasiš“ i „odmoriš“. Da li takvog mladog čoveka može da zanima problem u školstvu, zdravstvu, policiji, bilo kom sektoru, pa i njegovom? Da li takvog mladog čoveka mogu da zanimaju sociološka pitanja društva? Da li takvog mladog čoveka mogu da zanimaju pitanja i problemi kulture? Da li takvog mladog čoveka može da zanima politika?

Možemo da ustanovimo da većina mladih ljudi nije apolitična, ona je apatična, a iz njihove apatije proizilazi apolitičnost. Onaj deo, koji nije podlegao takvim sistemima i nije potpao u stanje apatije, ima dalju selekciju. Pitanje je koliko je onih još uvek empatičnih koji imaju, pre svega smelosti, ali i snage da se bave ekološkim... društvenim... političkim pitanjima ali i pitanjima kulture? Nismo apolitični, apatični smo!

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Jovana Lepojević, 21

Recimo da postoje dve vrste ljudi, oni koji više vole da stvari budu uredne i oni koji više vole nered. Ako se slažemo da podrazumevano, život bez aktivnog sređivanja stvara nered, onda neko ko kaže da mu nije stalo do sređivanja, svojim neradom doprinosi opštem neredu. Čak i ako duboko u sebi nemaju mišljenje o toj temi. Da to povežemo sa politikom, živimo u ispolitizovanom društvu, bez obzira da li u njemu aktivno učestvujemo ili ne. Neko apolitičan svojim nečinjenjem učestvuje u održavanju postojećeg sistema. Nemam ništa protiv nekoga ko se ne interesuje za politiku, ali mi je istovremeno paradoksalno da sebe nazivate apolitičnim, jer se politika tiče svih nas (za razliku od nauke za koju se nikada ne pitate), drugim rečima, biti apolitičan je i politička akcija, ali indirektna.

Deklarisati se apolitičnim često znači izneti veliku laž: svi imamo ideje i vrednosti koje smatramo najvažnijim, one koje se moraju prioritarno prenositi u svakodnevni život, ali i one koje bi trebalo pretočiti u institucije. Svi imamo toleranciju, manju ili veću, prema društvenim i ekonomskim nejednakostima, ravnopravnosti polova, mišljenju o ulozi političara, pa čak i ulozi medija u gradu. Dakle, niko od nas nije istinski apolitičan. Jer sve ove ideje i mišljenja nalaze svoje korene u teorijama, tačnije u ideologijama. Možda nas politika ne zanima, ali izbori koje donosimo imaju političku osnovu jer su zasnovani na datom sistemu vrednosti. Različiti sistemi vrednosti su bliski političkim idejama, tako da ne možemo biti apolitični.

Problem je u tome što mnogi, čak i većina onih koji sebe nazivaju apolitičnima, ne mogu da ne opravdaju svoje neučestvovanje u političkom životu rečima „moj glas ništa ne može da promeni“ ili „svi su isti“, umesto jednostavnog „to me ne zanima“. Ovi ljudi ne shvataju da iznošenjem takvih opravdanja afirmišu političko razmišljanje i pozicioniranje, pa stoga, po definiciji, ne mogu da tvrde da su apolitični. Zato često imaju licemeran stav jer ne glasaju iz eminentno političkih razloga.

U suštini, neko može sebi da priušti da bude apolitičan samo ako poseduje dve stvari: velike privilegije i nedostatak empatije. Uticajni ljudi, čiji se glas već čuje, mogu sebi dozvoliti da budu apolitični. Jer biti apolitičan znači želeći da zadržiš status kvo i tako obezbediš svoje privilegije. Napolitičko je dakle političko. Marginalizovane grupe se vešto ignorišu jer njihova situacija ionako ne utiče na nepolitičko. Ali obespravljani ne mogu da izaberu da budu apolitični, za njihova prava se prvo mora izboriti, a za to bi bila potrebna solidarnost svih ostalih.

Nisu nam naša prava pala s neba. Za mogućnost oblikovanja društva borile su se generacije pre nas. Kako bi svet izgledao da su svi pre nas rekli: „Moj glas ionako ništa neće promeniti?“ Za prava se uvek treba

boriti i, naravno, u vreme mira i prosperiteta udobnije je biti apolitičan. Ali ako se predugo odmarate i zatvarate oči, lako je izgubiti iz vida ono što se dešava oko vas. Ne može postojati apolitičan svet, jer politika određuje ko ima moć i slobodu, a sve dok se te privilegije dele, svet je politički. Čak i oni koji su navodno apolitični, sigurno će se politički aktivirati kada se njihova prava dovedu u pitanje. Dakle, ono što je potrebno nije više politički svet, već svet koji je više zasnovan na solidarnosti. Ono što je potrebno je manje ravnodušnosti i više empatije. Potrebne su otvorene oči i otvorena srca, manje straha i manje mržnje.

Potpuna deangažovanost nije moguća jer sve što čovek uradi ili ne uradi, nužno postaje politički čin. Imati decu ili ne, biti religiozan ili ne, bacati ili ulagati svoj novac, to je takođe politički, ekonomski čin, to je učešće u organizovanom sistemu, sa našom saglasnošću ili bez nje. Deca postaju novi radnici i potencijalni glasači. Religija, prihvaćena ili negirana, daje određeni pravac našim životima, pozitivan ili negativan, sve to može doprineti stvaranju stabilnije nacije i vlasti i poželjnijeg društva, ili njihove suprotnosti.

Svaki čovek u Srbiji je jednak pred zakonom, ili barem tako stoji u Ustavu Republike Srbije. Međutim, sa sistemskom korupcijom u vlasti, sve manjom slobodom medija i partijskim elitizmom u svim institucijama i sferama društva, poput policije, zdravstva, sudstva, ovo ostaje samo na nivou jednog lepog obećanja, a ne odražava stvarnost i životno iskustvo mnogih ljudi u Srbiji. Privilegovani ljudi su malo ili nikako pogođeni strukturnom diskriminacijom i rasizmom. Dakle, nema egzistencijalnog razloga da skreću pažnju na probleme u sistemu koji za njih odlično funkcioniše. Loša politika ne utiče nužno na sve. S druge strane, takođe je privilegija imati vremena i kapaciteta da se bavimo političkom teorijom, partijama i sistemima. Političko obrazovanje u školi i kod kuće igra veliku ulogu.

Ozbiljan problem proizilazi iz neznanja: postajete podložni jednostavnim odgovorima na složena pitanja – to su odgovori koje populistička politika pruža kroz jednostavne slike neprijatelja. Ako se ne informišete iz raznih izvora, na kraju ćete biti uhvaćeni u ovaj balon samopotvrđujućih mišljenja koja kruže po Fejsbuk grupama ili drugim onlajn-portalima prerusenim u ozbiljne vesti. Ako bilo kakvo kritičko razmatranje sopstvenog pogleda na svet klevetate kao propagandu iz navodne „lažljive štampe“, nedoslednosti u vašem sopstvenom pogledu na svet se ne primećuju i teško je održati realan i objektivan pogled na stvarnost u kojoj živite. I zato je neophodno biti dobro i pravovremeno informisan.

Odluke koje donose političari uvek će se direktno ticati vas, bilo da su u pitanju zakoni ili korišćenje budžeta, apsolutno sve se tiče vas i vaših najmilijih. Samo učešćem građana naš sistem funkcioniše. Bili bismo u apsolutnoj monarhiji ili diktaturi, i zaista ne bismo imali pravo glasa, ali pošto smo u demokratiji, mi smo ti koji biramo i utičemo na našu politiku. Ako niko ne učestvuje, sve se raspada. Sada, iskreno razumem da smo apolitični jer smo zabrinuti ili nemoćni, ili i jedno i drugo. Ali to znači da se oslanjamo na druge, na „one koji znaju“, osim što „oni koji znaju“ nemaju uvek vaše interese na umu. Znači, sve dok ne moramo previše da razmišljamo, u redu je da dozvolimo da nas iskorišćavaju. To je sramota.

Otkad postoji društveno nezadovoljstvo, najneposrednije i najrazumnije rešenje je bilo da se promene određeni uzroci, određeni efekti, određeni agensi. U akutnijim slučajevima, preporučena terapija je gigantska reorganizacija snaga i političke moći. Mislim da metamorfoza uvek pripada planu politike, i same definicije ove ravni variraju, idući od vlade i narodnog predstavljanja do pobunjeničkih borbi, stilova života ili revolucije. U svim slučajevima, uprkos ogromnim razlikama i nekompatibilnostima, ostaje jedna tačka, kanalisanje nezadovoljstva, nelagode, odbijanja kroz političku akciju. Iznad svega, ne smemo brkati politiku (političke partije, političare, borbu za vlast) sa politikom, to jest promišljanjem svakog građanina o najboljem načinu organizovanja države, grada i zajedničkog života. Isto tako odbijanje da budete delegirani od strane neke stranke ili partije je sasvim razumljivo, pa čak i za svaku pohvalu.

Mislim da je jedan od glavnih razloga zašto mladi ljudi imaju izvestan otklon od politike to što se i dalje konstantno suočavaju sa znatnim preprekama za uključivanje, podršku i priznanje u mnogim političkim procesima. Uglavnom su izostavljeni iz važnih aktivnosti pod izgovorom da su „premladi da bi razumeli“. Ovo ih demotiviše i ograničava njihovu sposobnost da igraju važnu ulogu u oblikovanju društva i aktuelne državne politike. Njihov potencijal i moć moraju se razviti da bi se održao proces promene. Učešće mladih treba podsticati na svim nivoima društvene interakcije, od susedstva, škole i lokalne zajednice do nacionalnog i međunarodnog nivoa u širokom pristupu diplomatije. Njima treba dati odgovornosti u skladu sa njihovim kapacitetima i treba ih shvatiti ozbiljno.

Privatno je političko – teško da smo to osetili jače na svojoj koži nego u aktuelnoj koronakrizi, kada je vanredno stanje potpuno okrenulo naš svakodnevni život naglavačke. Čini se da je ogromnoj većini ljudi sada postalo jasno da politika nije apstraktni okvir beznačajnih zakonskih tekstova, već čini okvir u kojem se odvija naš društveni život. Ovaj okvir nije napravljen od čelika, on je promenljiv, može se savijati ulevo ili udesno i može poprimiti različite oblike i boje. Mi sami određujemo kako se okvir menja, izborima, demonstracijama i dizanjem glasa.

Ali, naravno, politika je komplikovana. Postoji toliko mnogo problema i niko ih ne može rešiti sâm. Shvatila sam da nema smisla sve što se dešava u svetu stavljati na svoja pleća. Sada mogu bolje da razumem zašto ovo odbija mnoge ljude. Razumem impuls da se politika ne integriše u život. Ali neprijatna istina je da u svetu sa toliko problema, čiji je teret tako neravnomerno raspoređen, nije dovoljno glasati jednom u četiri godine. Takođe, nije moguće čutati svaki put tokom političkih rasprava u svom ličnom okruženju i čekati da to prođe. Nije bitno uvek biti dobro informisan o aktuelnoj politici, ali kada su u pitanju krupna pitanja, nemati mišljenje nije opcija. Nije bitno da li to branimo na internetu, u školi, na fakultetu ili među prijateljima. Demokratija napreduje na diskursu, i to je upravo ono što mi moramo da vodimo. Politika je život i zato je nemoguće živeti bez nje.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Petar Manasijević, 26

UVOD

Identitetska pitanja povlače sa sobom zahtev za introspekcijom, ali koliko danas možemo to da priuštimo sebi? Da li uopšte pojedinac može na taj način doći do odgovora na gorepomenutu temu? Suština se nazire dalje od pojedinačne perspektive. Ako bismo ipak na taj način probali da odgovorimo, dobili bismo akumuliranu bazu nesrećno satkanih životnih priča i biografija. Suprotno tome, sistemski je put – pravi put. Mi smo društvena bića jer se definišemo u odnosu sa drugima, jer postojimo sa drugima, jer se organizujemo u nešto što nas nadilazi. Stvorili smo sve predmetnosti i ideje kroz istorijski prelaz iz nekoherentne homogenosti u koherentnu heterogenost – savladavali smo nepredvidivosti prirodnog sveta, organizujući se u nešto što ćemo nazvati (demokratskim) društvom. Ove dve zgrade nas podsećaju na pojam koji je usko povezan sa njemu narednim, mi ga u svakodnevici stalno rabimo, ali zgrade se postepeno pretvaraju u bedeme koji ih totalno odvajaju.

Davno je rečeno da je svaka aktivnost – politika. Zašto smo, zapravo, došli do stanja gde pokušavamo da otkrijemo razloge za apolitičnost. Toliko je vremena i borbi prošlo da bi, pre svega, žene imale biračko pravo: uloga politike i bavljenje politikom se videlo kao nešto od suštinskog značaja za dobrobit čitavog društva. Ko će vladati, kako će vladati, kako je došao na vlast, koje su posledice delovanja onih koji su na vlasti i koji nam je cilj – sve su to važna pitanja koja određuju društveni život, a koja se gube u magli savremenog političkog sistema i otuđenosti njegovih članova. Davno smo postali otuđeni od proizvoda sopstvenog rada (Karl Marks), od drugih ljudi, ali u savremenom postmodernom društvu se otuđujemo od sopstva, od naše autonomije i upravljanja sobom (čitaj društvom). Šošana Zubof govori u svom radu *Nadzorni kapitalizam* o upravljanju budućim ponašanjem, pogotovo u predizbornim kampanjama... U tom kontekstu, čak i kad smo politični, upitno je koliko upravljamo svojim odlukama. Apolitičnost možemo pratiti i na nivou globalnih procesa i teorije globalizacije. Nadnacionalna i svetska povezanost podrazumeva i prevazilaženje državnog suvereniteta i okvira. Jedinka koja gubi osećaj za kolektivitet i pripadnost zajednici, lako gubi i potrebu da učestvuje u njenom menjaču.

Apolitičnost se često objašnjava preko subjektivnog osećaja nezainteresovanosti ili fatalističkog stava da se ne može ništa promeniti, to jest da nemamo moć da utičemo na tok društvenih promena. Ali suverena vlast ima izvorište u narodu! Koji je splet mehanizama onda doveo do ovakvog stanja: nikad se više i intenzivnije nije govorilo o ljudskim pravima, a mi

svojevoljno odbijamo da koristimo jedno od najbitnijih – pravo da biramo i budemo birani. Moj pristup će deduktivno dočarati procese i pojave, ali i njihove posledice na individualnom planu.

Globalizovani zoon apolitikon

Još je Aristotel upotrebio ovaj zvučni pojam *zoon politikon*, da bi opisao suštinu ljudskog delanja i postojanja. To je podrazumevalo određenu proaktivnost i unutrašnju potrebu za učestvovanjem u postizanju opšte sreće i pravednog društva. Kako sada apolitičnost logično podrazumeva gubitak interesovanja za tako nešto? Odgovor bih potražio u talasu globalizacije koji je zapljusnuo sve društvene sisteme i strukture, menjajući ih iz korena. Globalizacija i neoliberalni kapitalizam su nesporno nosili spektar novina (loših i dobrih), ali po pitanju države i suverenosti bili su nesporno devastirajući. Dakle, pokušavam da dam neki teorijski okvir ne svodeći uzrok za apolitičnost na prethodno pomenuto. U tom svetskom trenutačnom i neograničenom povezivanju, što bi Kastels nazvao umreženim individualizmom, gubimo osećaj i obavezu za mesto porekla i životarenja. Kolektivni identitet i pripadnost su ugroženi, kako tom dislokacijom naspram ponovne integracije u globalnom okruženju, tako i nesporno društveno-ekonomskom situacijom i položajem naše zemlje. Dva faktora se uzajamno podupiru u kreiranju stanja apolitičnosti. Na apolitične delom gledam kao na globalizovane *zoon politikone* koji nemaju šta da izgube, a ni šta da dobiju učestvovanjem u političkom životu sopstvene zemlje. Nedotaknuti, ekonomski, načinom formiranja i delovanja vlasti u našoj zemlji – prethodno pomenuti nonšalantno nadgledaju i svedoče degradiranje društva. Ali postoje i apolitični mladi koji ili nisu dovoljno upućeni u politiku, ili imaju drugih prioriteta ili jednostavno imaju osećaj bespomoćnosti i odsustva moći da na nešto utiču. Na tom tragu, selimo se na mezoperspektivu, a to je situacija u zemlji i ljudi koji su osuđeni da u njoj žive.

Državni zoon apolitikon

U svojoj disertaciji, Pavlović dolazi do sledećih nalaza: „Mladi ne znaju mnogo o politici. Ne samo da nisu informisani o nekim aktuelnim činjenicama već ne poznaju ni osnovna pravila funkcionisanja političkog sistema, čak 54% pokazuje nizak nivo znanja.“ (Pavlović, 2012) Za bilo koju društvenu problematiku je osnovni korak – saznanji. Kako ćemo motivisati mlade na političku prokreativnost ako ne postoji saznanjna osnova. Zato iznova naglašavam sistemski pristup koji će početi sa ovog mesta: Uopštena distanciranost mladih prema politici nije iznenađujuća budući da je čovek, posebno mlad, pre svega privatna, a ne politička životinja. Ili je uključen tek onda kad su lični interesi ugroženi, što je tzv. deprivaciona motivisanost. (Pavlović, 2012) To se dešava pod uticajem prethodno pomenutih sila, ali i na osnovu psihološke osnove u fokusiranju na sopstveni život. Kratka digresija: možemo mi govoriti o srpskom društvu, o svim primerima nepravednosti, kriminala, prevarama (od prodaje automobila između dva lica do prodaje radnih mesta i glasova na izborima), ali se apolitičnošću samo dodatno

utvrđuje takav urušen i anomičan sistem. Jedini i najbolji način borbe – borbe za nekadašnjeg *zoon politikona* od koga će prezati vlast i društvo i voditi prema volji svih – jeste saznavno-motivacijski. Iako esejski, nastojim da tvrdnje potkrepim i činjenicama pa zato dajem nalaze još jednog istraživanja naše političke realnosti: „O izbornoj apstinenciji mladih ima smisla govoriti u terminima kognitivnog modela (koji, između ostalog, ističe ulogu političkog interesovanja) i, posebno, modela stranačke identifikacije, koji je i u ovom slučaju jedan od najvažnijih, ako ne i najvažniji prediktor izborne apstinencije. Jednostavno rečeno, verovatnije je da će mlada osoba biti apstinent ukoliko je slabo zainteresovana za politiku i/ili nijedna politička stranka joj nije naročito bliska, nego u obrnutom slučaju. Apolitičnost i neuključenost mladih u kognitivnom i afektivnom smislu jesu bitne prepreke učešću na izborima. Nema, međutim, sumnje da je i jedno i drugo bitno. „Dve karakteristike mladih pokazuju relativne, nezavisne doprinose izbornoj apstinenciji – bez obzira na postojanje partijske identifikacije, razvijeno političko interesovanje umanjuje šanse za apstinenciju i obrnuto.“ (Pavlović, 2013) Gde je onda nestalo pomenuto interesovanje? Ka čemu je preusmereno? Sada pitam i celo društvo, jer sam stalno sebi postavljao isto pitanje radeći sa mladim ljudima, i to u obrazovnom sistemu. Čak i ovaj klimavi državni *zoon apolitiokon* gubi vrednosni kompas u procesu sveobuhvatnog iskorenjavanja iz kolektivne pripadnosti i vrednosti. Svi smo zaneseni savremenim egoizmom, nebrojenim talasima globalizacije, gubljenjem poverenja u državnu suverenost i sigurnost institucija. Obitavamo u trenucima makijavelizma, od mikro do makro nivoa, novac se nametnuo kao primitivni oblik religije (totemizam) – on nas predstavlja, njemu se divimo i molimo se da pomoću njega ostvarimo ciljeve ili se spasemo nedaća. I baš tako, podvojeni i otuđeni kao krompiri u vreći, zauzdani smo da pratimo individualne puteve tek toliko da se krećemo i ne spotaknemo, dok se nad nama nadvija turbobna magla koja sprečava bilo kakve političke promene. U Franklovoj knjizi *Čovekova potraga za smislom* spominje se način pronalaženja smisla u životu, a on sigurno nije u materijalnom bogatstvu, koji je jedini cilj mladima: to je više prikaz stanja frustriranosti prouzrokovanog egzistencijalnim vakuumom u kome se nalaze. Često volim da kažem: jedino što je konstantno u životu – to je promena. Promena je u političkom sistemu preko potrebna, zarad vlasti koja će biti po meri naroda. Ukinemo li to, a duboko smo zašli u takvo stanje, neizvesnost više neće moriti ljudske duše. Ali se sada postavlja pitanje neizvesnosti kraja!

Između razumevanja i opravdanja

Moj život je, a što se da videti iz prethodnog, politički. Političnost smatram moralnom obavezom i dužnošću. Nisam ni doživeo ovaj rad kao pojašnjavanje sopstvenog pristupa, nego kao pogled na društvo sa zabrinjavajućim brojem apolitičnih. Potrudio sam se da iznesem svoje razumevanje datog stanja, kroz sintezu vrlo jasnih i bitnih aspekata, ali razumevanje i opravdanje nisu isti pojmovi. Političnosti se mora pristupati na nivou kategoričkog imperativa, od strane bilo koje individue. Suprotno, opravdanja za nečinjenje nisu prihvatljiva. Mi imamo generalno tendencije

ka trpljenju, istorijski i kulturno, ali ponovo to nije validan razlog. U trenutku kada, kao nikad, imamo sredstva i platforme za udruživanje, za kreiranje javnog mnjenja, za raskrinkavanje i borbu protiv oligarhije, mi smo pasivniji nego ikad. Rascepkani smo na šest miliona egoista: u tom smislu smo u koraku sa Zapadom, ali u neadekvatnom sistemu. Prvo se moramo izboriti za društvo u kom bismo možda i mogli da samo gledamo svoja posla i živimo samo svoj život. Do tada, moramo raditi zajedno na ovom projektu zvanom Budućnost. Mi mladi moramo stvoriti zajednicu i ojačati svoje kapacitete, jer afektivna zakržljaloš se nazire na svakom ćošku, a ona je najbitnija za bilo koju (političku) akciju.

O meni se radi! Zašto sam (a)politična?

Monika Pundejević, 24

U malim se selima stvaraju veliki ljudi. Sećam se perioda osnovne škole, ustajala sam rano kako bih uživala u crtaćima koji su se prikazivali na nacionalnoj televiziji, majka bi mi spakovala doručak pa bih se sitnim koracima uputila ka školi.

Pešačila bih skoro četiri kilometra, prolazeći kroz najlepšu šumu, slušajući cvrkut ptica i šapat planinskog vetra. Nisam volela da pešačim, pa sam se radovala kada bi se pojavio komšija koji bi me povezo do centra sela, ali komšija nije bilo puno. U selu zapravo ima svega trista stanovnika. Bliži se početak školskog časa, kao i kraj moje šetnje, i sada se već naziru male bele kuće. Ranac mi je težak, a stopala vibriraju, ali ja sam srećna jer sam okružena svojim drugarima. Ali nas je malo. Pristigli su svi, čuje se zvuk zvona i dečji smeh. Pet generacija deli iste klupe, istu učionicu, pa i istu učiteljicu. Svega nas je dvadeset.

Vraćam film unazad i shvatam da sam imala sreće. U tako malom selu, tako veliki čovek – naša učiteljica. Žena koja nas je hvalila kada smo zaslužili, grdila kada je trebalo, a najvažnije – učila nas je da razmišljamo i hvala joj na tome. Školski dan je završen, svako ide svojoj kući. Opet cvrkut ptica, žubor vode i šapat planinskog vetra. U blizini naše kuće dece nije bilo, ali me je tamo čekala mlađa sestra i radovala se zajedničkoj igri. Sećam se da smo jedva čekale vikend da dođu komšije iz grada, jer bismo tada imale dva dana igranja sa drugarima koje je dovodila njihova baka. Nije nam bilo potrebno mnogo. Igrali smo žmurke, pravili torte od blata a nekada bi nas njihova baka obradovala palačinkama sa pekmezom od šljiva, čiji miris i dan-danas mogu da osetim. Oni se vraćaju u grad, a mi ostajemo sa našom porodicom.

Preko dana nismo bili u kući, stariji bi radili na polju i onda bismo se okupili za vreme Dnevnika, pa uživali u večeri odmah nakon vremenske prognoze. Možda međuljudski odnosi nisu bili sjajni, ali ja se sećam samo onih lepih zajedničkih trenutaka provedenih uz mali televizor dok pucketa vatra u smederevcu. Nismo imali mnogo, ali nije nam ni bilo potrebno mnogo. Poslovi su bili podeljeni, majka je vodila računa o deci, hrani, higijeni i stoci, dok bi otac obavljao poslove na polju i stalno nešto popravljao u garaži. Mislila sam da to sve tako treba.

A onda je došlo vreme da se upišem u peti razred. Tada sam već morala da se preselim u grad, jer u selu nismo imali mogućnost da nastavimo školovanje. Sećam se da sam bila uplašena, nikoga nisam poznavala i osećala sam se nepoželjno. Deca umeju da budu okrutna, a ja nisam znala kako je to živeti u gradu.

Međutim, brzo sam se sprijateljila i počela da uživam u druženju, videla sam šta je park i kako izgleda život jednog deteta kada ne moraš da čekaš

vikend da bi igrao žmurke. Bila sam odličan đak oduvek, i uvek će mi odzvanjati rečenica mog oca: „Ne učiš za mene, već za svoju bolju budućnost!” Trudila sam se da to i ispunim, jer sam tada već razumela koliko se oni zapravo muče da nam obezbede sve što nam je potrebno. Nisam imala velikih problema u školi sve do osmog razreda, kada nam u odeljenje dolazi dečak iz druge škole, koji me je psihički maltretirao. Uvrede, dobacivanja, zastrašivanje u hodniku. A sve to zato što sam Vlahinja u pretežno vlaškom delu Srbije. Neverovatno.

Nisam imala podršku razrednog starešine, niti pedagoga, ali onda se pojavljuju vršnjački edukatori kako bi nam održali predavanje na temu Prevencije bolesti zavisnosti od psihoaktivnih supstanci, i to je bio moj prvi susret sa neformalnim obrazovanjem. Organizovali su takmičenje u toj oblasti, a najviši nivo takmičenja se održavao u Bugarskoj. Sećam se kako stojim ispred kabineta fizike i pričam svojoj majci kako se takmičim i da postoji šansa da izađem van granica naše države po prvi put, sva uzbuđena i srećna, a onda čujem: „Nemoj da se nadaš, jer ćeš onda da se razočaraš kada ne prođeš. Ne ide to tako.”

Razočarala se jesam, ali u nju. To me je zapravo motivisalo, i dva meseca nakon tog razgovora osvojila sam prvo mesto na takmičenju u Vidinu.

Tako sam ostvarila kontakt sa prvom nevladinom organizacijom i te 2014. postala sam volonter. Ispričala sam jednoj aktivistkinji problem sa kojim se suočavam i tada me je prijavila za seminar koji se ticao diskriminacije. U tom trenutku imam 14 godina, živim u Boru a seminar se održavao u Sremskim Karlovcima. Zvuči lepo kada treba da putuješ, ali tada sam menjala dva prevoza i putovala nešto više od šest sati. Sećam se kako dolazim u salu i postajem svesna da su ostali učesnici najmanje 15 godina stariji od mene. Trudila sam se da ostanem pribrana, ali sam to veče plakala kao kiša i samo sam želela svojoj kući. Tada sam prvi put postala svesna toga da je okruženje iz kojeg dolaziš vrlo važno za lični razvoj, jer u Boru u to vreme nije postojao pozitivan narativ o homoseksualcima, a ja nisam ni znala da imam nešto protiv toga dok nisam shvatila da je čovek sa kojim sam pričala za vreme pauze zapravo gej. Od tog trenutka sam se udaljila, dok mi posle nekoliko sati nije kliknulo u glavi da ono što su radili meni, sada radim ja. Bilo mi je teško da razumem kako od osobe sa kojom sam volela da pričam, dolazim do osobe koju izbegavam. Tada sam mu prišla i pitala da mi objasni „to stanje” i zašto je on drugačiji, pa sam shvatila da se on ne razlikuje od nas samih, već samo u očima drugih.

Od tog treninga ništa više nije bilo isto, shvatila sam da mnogo toga ne znam i počela sam da istražujem. Postala sam vršnjački edukator i dobila sam priliku da putujem. Jedan događaj, drugi, treći... Samo to znanje činilo je da se osećam moćno i neuništivo. Promenila sam organizaciju i podigla se na viši nivo – postala sam aktivista.

Na samom početku srednje škole postala sam svesna da mi mladi možemo mnogo toga da menjamo ukoliko delujemo zajedno. A onda 2017. godine dobijam priliku da vodim tim u okviru zagovaračke inicijative za dobijanje prostora za mlade – mala devojčica postaje omladinski lider. Tada sam naučila da se ništa ne menja preko noći, ali ako svako veče radiš na malim promenama, onda ćeš se jednog jutra probuditi u lepšem svetu. I mi smo se jednog jutra probudili. Dobili smo svoj prostor, ali pored toga smo pokazali

svim ljudima u našem gradu da promene mogu da se dese, samo moraš biti uporan.

Znam da sam jedva čekala da napunim 18 godina i da izađem da glasam. Kada sam dobila rešenje o upisu u birački spisak, bila sam srećnija nego kada sam pogledala konačnu listu studenata i shvatila da sam na budžetu. U toj zagovaračkoj inicijativi prvi put shvatam moć politike. Pretnje, uslovljavanja, predizborna obećanja, a na kraju i kupovina glasova. Nikada mi nije bilo, niti će mi biti jasno, kako zapravo jedan građanin dozvoli sebi da proda svoje biračko pravo, jer samim tim što prodajemo naša prava – prodali smo i našu budućnost. Ali ja ne želim više da se ljutim, jer bes ne dovodi do promena. Zato sam i odabrala da ne budem ljuti građanin na društvenim mrežama, već pokretač promena na ulici. A počela sam sa promenom prvo u svojoj kući, a onda to širila i van nje. Danas moji roditelji glasaju jer žele, a ne zato što moraju. To je moja mala pobeda. Ne želim da ćutim, jer imam lep glas. Ne želim da ne mislim, jer se u mojoj glavi nalazi mnogo kvalitetnih ideja. Ne želim da dozvolim sebi da budem posmatrač loših odluka, već želim da učestvujem u procesu donošenja dobrih. Neću da odem iz zemlje, jer ja Srbiju volim, iako se nekad osećam kao da ona ne voli mene. Ne želim da budem statistički podatak i zato pričam, zato sam na protestima, zato sam aktivan građanin. I zbog svih ovih detalja vodim novu borbu. Vratila sam se u selo i sada želim da im dam ono što su oni meni dali, a to je šansa. Želim da im pokažem da nisu prepušteni slučaju i da će se neko potruditi da i u našem malom selu dobijemo neki sadržaj. Da deca našeg sela imaju prilike za neformalne edukacije i prilike da se razvijaju, a da ne moraju u grad. Smatram se odgovornom ako do toga dođe. A dodatno me motiviše činjenica da ću za nekoliko meseci postati majka. Sa obzirom na to da živimo u zemlji koju su nam ostavili roditelji, bake i deke, mi smo sada odgovorni za svet u kojem će živeti naša deca. A počinjem od sela jer se u malim selima stvaraju veliki ljudi.

Fondacija Konrad Adenauer

Fondacija Konrad Adenauer (KAS) je nemačka politička organizacija. KAS deluje nezavisno u oblastima političkog savetovanja i obrazovanja. Od 1964. godine nosi ime prvog nemačkog saveznog kancelara, čije principe Fondacija zastupa. Fondacija je prisutna u više od 100 zemalja sveta, a u Nemačkoj ima razvijenu mrežu Obrazovnih centara.

Srbija i Crna Gora nalaze se trenutno u procesu reformi na putu ka Evropskoj uniji. Svim građanima društva, uključujući i političare, predstoje veliki izazovi koje treba prevazići: u ekonomskom, socijalnom i društvenom domenu.

Fondacija Konrad Adenauer želi u pozitivnom duhu da isprati ove procese. Naši seminari, radionice i konferencije treba da doprinesu boljem razumevanju principa Evropske unije, odgovornosti partija i parlamenta, poimanju pravne države i slobodnih medija. Posebno se obraćamo mladim i politički zainteresovanim ljudima.

Oblasti rada Fondacije Konrad Adenauer za Srbiju i Crnu Goru su:

- *Unapređivanje EU-integracija Srbije*
- *Etabliranje demokratskog partijskog i parlamentarnog života*
- *Političko obrazovanje društveno i politički angažovanih mladih kroz program stipendija*
- *Etabliranje ideja socijalno-tržišne privrede*
- *Podsticanje interetničkog i interreligijskog dijaloga*
- *Podrška civilnom društvu*
- *Podrška medijskoj slobodi i medijskom pluralizmu.*

www.kas.de/serbien

Institut za javnu politiku

Institut za javnu politiku (IJP) je posvećen izgradnji mirne, funkcionalne, demokratske i ekonomski održive budućnosti država i društava Zapadnog Balkana.

Fundamentalne pretpostavke za dostizanje takve budućnosti vidimo u prihvatanju, modernoj interpretaciji i promišljeno vođenoj implementaciji klasičnih i savremenih evropskih političkih, ekonomskih, kulturnih i društvenih vrlina, načela i organizacije zajednice.

Neotklonjiva je nužnost stalne promene i razvoja društava. Institut podstiče izgradnju sposobnosti društava Zapadnog Balkana da razumeju prošlost, prevladavaju izazove sadašnjosti i sa najvećom mogućom dozom spremnosti i izvesnosti idu u susret stabilnijoj budućnosti. U tom okviru smo koncentrisali napore i aktivnosti koji objedinjuju i afirmišu plodonosnu vezu potencijala akademskih zajednica, politike, civilnog društva, medija i javne sfere.

Institut predstavlja platformu za delovanje različitih javnih, političkih i ekonomskih aktera i grupa. Sarađujemo sa politički neutralnim stručnjacima iz svih delova Zapadnog Balkana, koji imaju višedecenijsko iskustvo u oblastima profesionalizacije medija, političke teorije i prakse, evropskih i transatlantskih integracija, bezbednosti, ljudskih i manjinskih prava, državne uprave, diplomatije, civilnog sektora, nauke i kulture.

Obrazovanje, i u klasičnom i u fleksibilnijim i modernijim značenjima, prepoznajemo kao najbolji mehanizam za progres društava u kojima Institut funkcioniše. Kroz edukaciju pojedinaca i jačanje kapaciteta javnosti želimo da stalno inspirišemo promene koje će omogućiti da zemlje regiona budu lideri u kreiranju dobrih javnih politika.

www.ijp.rs

Članovi komisije koja je birala eseje:

- Jakov Devčić, Direktor Fondacije Konrad Adenauer u Srbiji i Crnoj Gori
- Gordana Pilipović, Naučna saradnica i koordinatorica projekata, Fondacija Konrad Adenauer
- Andrijana Lazarević, Institut za političke studije, Beograd/RESEKO
- Zoran Panović, Programski direktor Demostata
- Tamara Vukov Stančić, Programska koordinatorica, Institut za javnu politiku

„Svi mi živimo pod istim nebom,
ali nemamo isti horizont.“

~

Konrad Adenauer

KONRAD
ADENAUER
STIFTUNG

INSTITUT